

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické teologie a filosofie

Bc. Jaromír Kacerovský

**Abélardova koncepce tolerance jako
inspirace interkulturního dialogu
v současném světě**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Thlic. Mgr. Denisa Červenková, Th.D.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze 12.12.2019

Jaromír Kacerovský

Bibliografická citace

Abélardova koncepce tolerance jako inspirace interkulturního dialogu v současném světě: diplomová práce. Jaromír Kacerovský; vedoucí práce: Denisa Červenková. Praha, 2020. 86 s.

Anotace

Cílem diplomové práce „Abélardova koncepce tolerance jako inspirace interkulturního dialogu v současném světě“ bude představit Abélardovu etickou koncepci dialogu ve spise Dialog mezi filosofem, Židem a křesťanem. Zaměřím se na Abélardem užití pojmy přirozeného zákona, zla a dobra v tomto spise a na rozdílné kulturní aspekty dialogu. Pokusím se věnovat pozornost možnostem, které Abélardův Dialog nabízí pro dnešní dobu v rámci interkulturního dialogu.

Klíčová slova

dobro, zlo, Abélard, přirozený zákon, interkulturní dialog, Žid, křesťan, filosof.

Abstract

The aim of the diploma thesis "Abelard's Concept of Tolerance as an Inspiration for Intercultural Dialogue in the Contemporary World" will be to introduce Abelard's ethical concept of dialogue in the Dialogue between philosopher, Jew and Christian. I will focus on Abelard's applied concepts of natural law, evil and good in this book, and the different cultural aspects of the dialogue. I will try to pay attention to the possibilities offered by Abelard's Dialog for today's intercultural dialogue.

Keywords

Good, Evil, Abelard, Natural Law, Intercultural Dialogue, Jew, Christian, Philosopher.

Počet znaků (včetně mezer): 191865

Poděkování

Velmi děkuji sestře Denise za cenné připomínky rady a hlavně trpělivost, které mne dovedly k cíli. Rovněž chci poděkovat své dlouholeté studijní kolegyni Vladěce, která mi byla neocenitelným rádcem a oporou.

Obsah

Úvod.....	7
1. Život a dílo Petera Abélarda	9
1.1. Studentská období Petra Abélarda	9
1.2. Abélardův vztah s Heloise.....	10
1.3. Akademická práce a působení Petra Abélarda	11
1.4. Období Petra Abélarda roku 1122-1133	12
1.5. Období Petra Abélarda roku 1133-1140	13
1.6. Období Petra Abélarda roku 1140.....	14
1.7. Poslední okamžiky Petra Abélarda.....	15
2. Abélardova etika a spor o univerzálie	16
2.1. Spor o univerzálie.....	16
2.2. Realismus vs. nominalismus	17
2.3. Abélardův konceptualismus	17
2.4. Abélardova etika.....	18
2.5. Přirozený zákon.....	21
2.6. Přirozený zákon v období antická filozofie.....	22
2.7. Přirozený zákon v období patristiky a scholastiky	28
3. Rozbor spisu Dialog mezi filosofem, Židem a křesťanem.....	31
3.1. Dialog mezi Židem a filosofem.....	32
3.2. Shrnutí	48
3.3. Dialog mezi filosofem a křesťanem.....	48
3.4. Shrnutí	71
3.5. Interkulturní dialog z dnešního pohledu.....	72
3.6. Postoj katolické církve k mezikulturnímu dialogu.....	79
Závěr.....	82
Seznam použitých zkratk.....	86
Seznam literatury	87

Úvod

Téma diplomové práce jsem si vybral s ohledem nejen na zvláštnost osobnosti, jakou Abélard bezesporu byl, ale hlavně kvůli jeho etickému myšlení, které by mohlo nabízet univerzální instrument pro smysluplný dialog jak ve společnosti, tak hlavně ve světě rozdílných kultur.

V dnešním světě existuje bezpočet ideologií a náboženství. Každá z těchto skupin má své nedotknutelné tradice a hranice, které si přirozeně brání. Řevnivost mezi těmito skupinami někdy připomíná vztah Severní a Jižní Koreje. Náboženské a ideologické rozmišky a války panují světem od nepaměti. Jedním z takových období, tedy dobou dramatických střetů kultur a náboženství, bylo 12. století, ve kterém Petr Abélard žil, a kdy se snažil ve svém díle *Collationes* poukázat na problémy rozličných kultur. Abélard, který napsal bezpočet děl, byl bezesporu intelektuálně viditelná a zároveň kontroverzní osobnost své doby. Ovlivnily jej antické filozofické spisy, které byly objeveny díky křižáckým válkám. Tyto nové informace spustily novou vlnu myšlení celé intelektuální společnosti tehdejší doby, jež přirozeně měla své zastánce i odpůrce.

Tématem diplomové práce tedy bude rozbor Abélardova díla *Collationes*, které je též známé pod názvem *Dialog mezi filozofem, Židem a křesťanem*. V tomto díle probíhá fiktivní snový mezináboženský dialog mezi filozofem, Židem a křesťanem. Budeme hledat odpověď na otázku, zda dodržování přirozeného zákona (tedy určitý daný morální habitus) je dostačující pro cnostný život, který by měl každému člověku zajistit věčnou spásu. Dále se pokusíme zjistit, jestli v mezikulturním dialogu existuje univerzální nástroj v podobě přirozeného zákona, jenž by lépe umožnil mezikulturní náboženský dialog.

Hlavním zkoumáním této diplomové práce, bude rozbor a platnost přirozeného zákona, kterým Abélard jako univerzálně platným etickým instrumentem argumentuje. A to jak jeho historické podoby do doby Petra Abélarda, tak jeho interpretaci. Otázka zkoumání bude, zda je přirozený zákon opravdu dostačující nejen pro život ve společnosti, mezi rozdílnými kulturami, ale hlavně, což je nosné téma celého díla *Dialog*, pro věčný život v nebi.

Pro tuto práci bude důležité zabývat se nejprve dramatickým životním příběhem Petra Abélarda, který měl značný vliv jak na jeho práci, tak na jeho etické myšlení. Rovněž důležité bude zkoumání jeho filozofické myšlení, které mělo vliv na jeho etické myšlení a soudy.

Další krok této diplomové práce bude samotný rozbor díla *Collationes*, které bude mít dvě základní části, a to dialog se Židem a dialog s křesťanem. Tato část bude nejdůležitější, neboť se bude jednat o rozbor celoživotního etického myšlení, které dílo *Collationes* vyjadřuje. Důležitá a zároveň nelehká bude v tomto díle komparace teologických a filozofických myšlenek, které by měly mít stejný cíl etického závěru. Proto bude třeba nejprve v druhé kapitole udělat rozbor Abélardova filozofického myšlení, aby pak bylo jednodušší rozklíčování samotného textu díla *Collationes*.

Dílo *Collationes* pojednává sice o mezikulturním dialogu, ale je zde hojně citován Starý a Nový zákon a filozofické řecké myšlení. Doufám, že mé znalosti středověké a antické filozofie mi budou nápomocny při rozboru díla *Collationes*.

1. Život a dílo Petera Abélarda

O životě a díle filosofa Petra Abélarda toho víme velmi mnoho díky jeho korespondenci s manželkou Heloisou a autobiografií s výstižným názvem *Historia calamitatum mearum*¹, o jejíž autentičnosti se dodnes vedou spory. V tomto díle Abélard postupně líčí hlavní události svého neklidného života: intelektuální slávu v Paříži, milostné vzplanutí k Heloise, tělesnou zkázu danou kastrací, nenávisť Bernarda z Clairvaux, odsouzení dvěma koncily, pokus o vraždu zinscenovanou mnichy, a nakonec život v ústraní a zapomnění.² Abélard patří k nejvýznamnějším filosofům 12. století, byl jak vášnivý diskutér, tak břitký logik.³ Kombinace jeho inteligence a prudké povahy mu v životě přinesla nejednu nesnáz. V kulturním světě je spíše Abélard známý svým tragickým milostným příběhem s Heloisou než na jeho dobu strhujícími teologickými a filozofickými názory.⁴

1.1. Studentská období Petra Abélarda

Petr Abélard se narodil v roce 1079 v Les Pallet nedaleko Nantes v Bretani jako nejstarší syn rytíře Berengara a jeho choti Lucie. V patnácti letech se vzdal vyhlídky na vojenskou kariéru, zřekl se dědictví a začal se proslavovat svou dovedností v logice, pro kterou měl pozoruhodné vlohy. Přibližně ve svých dvaceti letech začal Abélard studovat u slavných učitelů logiky tehdejší doby. Pravděpodobně nejprve u Roscellina z Compiègne, hlavního představitele nominalismu⁵, a poté kolem roku 1100 přešel k Vilému z Champeaux, který byl extrémní realista a zastával opačný názor v otázce univerzálií. Nakonec se Abélard kvůli své kritice s Vilémem ve zlém rozešel a začal vyučovat dialektiku v Meleunu, později pak v Corbeil.⁶

V roce 1108 se Abélard znovu vrátil do Paříže k Vilémovi, avšak spory mezi nimi propukly nanovo. Vilém byl po Abelárdových argumentacích nucen změnit svůj postoj k univerzáliím, rezignoval na svůj post, a odešel z Paříže, aby si vybudoval svou vlastní

---

¹ Historie mých neštěstí.

² LIBERA, Alain de. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*. Praha: Oikoymenh, 2001, s. 319.

³ Tamtéž, s. 319.

⁴ FLOSS, Pavel. *Úvod do dějin středověkého myšlení*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994, s. 55.

⁵ HEINZMANN, Richard. *Středověká filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 181.

⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*. New York: Oxford University Press, 2001, s. 17.

školu.⁷ V tomto sporu Abélardovi zřejmě pomáhal Stephen de Garlande, Vilémův nepřítel a jeden z nejmocnějších mužů v království. V roce 1113, pravděpodobně pomoci Stephena, se Abélard konečně usadil jako mistr v Notre Dame.⁸ Ještě předtím, než byl Abélard pověřen vedením školy v Notre Dame, studoval nějakou dobu teologii u věhlasného učitele Anselma z Laonu. Ale ani tam nedošlo mezi žákem a učitelem ke shodě, a nakonec Anselm Abélardovi zakázal jeho přednášky, které měly velký úspěch, s odůvodněním, že Abélardovi chybí teologické vzdělání.⁹

1.2. Abélardův vztah s Heloise

Přibližně v roce 1115 Abélard započal svůj romantický vztah s Heloise, neteří a chráněnkou Fulberta, který byl kanovníkem v Notre Dame, v jehož domě Abélard bydlel. Heloise nebyla stejná jako většina tehdejších mladých dívek, ale byla dokonalou dámou v polovině dvacátých let 12. století, která rozšířila Abélardovy intelektuální obzory jak svým obdivem ke klasické poezii, tak i svým emocionálním horizontem.

Fulbert tento milostný poměr nakonec odhalil, ale to už Abélard zařídil Heloise, která již byla v té době těhotná, převoz z Fulbertova domu do Brittany. Fulbert měl pádný důvod, aby byl zarmoucen, a plánoval Abélarda vykastrovat a oslepit, ne-li přímo zavraždit. Abélard, vědom si následků svého činu, měl Heloise jako rukojmí a dal Fulbertovi nabídku (kterou považoval za velmi velkorysou), že se s Heloise ožení. Manželství však mělo být tajné. Abélard doufal, že tímto způsobem si udrží pozici v Notre Dame v době, kdy byl kněžský celibát stále přísněji vynucován. Přípravy k tajné svatbě pokračovaly, přestože Heloise byla proti tomu. Nakonec odmítla uznat tento sňatek, a tak se vztah mezi ní a Fulbertem se rapidně zhoršil. Abélard ji poslal kvůli její ochraně do ženského kláštera v Argenteuilu, kde byla původně vychována. Fulbert si pravděpodobně myslel, že se Abélard zbavuje Heloise tím, že se z ní stane jeptiška, a že tak poruší jejich dohodu. V roce 1117 Fulbert ze msty zařídil, aby byl Abélard vykastrován. Zmatený a zahanbený Abélard se rozhodl stát se mnichem u svatého Denise, a rovněž i Heloise souhlasila stát se jeptiškou v Argenteuilu.¹⁰ V roce 1118 se Abélardovi a Heloise narodil syn Astralabius.¹¹

⁷ HEINZMANN, Richard. *Středověká filosofie*, s. 182.

⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 17.

⁹ HEINZMANN, Richard. *Středověká filosofie*, s. 182.

¹⁰ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 18

¹¹ HEINZMANN, Richard. *Středověká filosofie*, s. 182.

1.3. Akademická práce a působení Petra Abélarda

I když byl Abélard mnichem, byla mu s povolením opata umožněna výuka logiky. Abélardova výuka logiky byla založena na dílech Aristotelových (*Kategorie* a *O Vyjadřování*)¹², Porfýriových (*Isagogé*) a Boethiových¹³. Produkoval nejpropracovanější logické spisy na základě svých přednášek, ke kterým psal komentáře. Některé krátké logické komentáře jsou dochované dodnes, což dává představu o jeho výuce v 11. století. Vlastní Abélardova díla *Dialectica* či *Logica ingredientibus*¹⁴, byla pravděpodobně napsána v roce 1116 a ukazují Abélardovu mimořádnou sílu a vynalézavost jako logika.¹⁵

Abélard se už neomezoval jen na logiku a jako mnich se rozhodl obrátit svou inteligenci směrem k vysvětlení křesťanského učení. Výsledkem byla první verze jeho *Theologia*¹⁶, dnes verze známá jako *Theologia Summi Boni*. Toto pojednání o Trojici, zčásti inspirované Boethiovým *De Trinitate*, je také polemikou s jeho bývalým učitelem Roscelinim, ale zejména je velkolepým projektem, který ukazuje racionalitu křesťanského učení.¹⁷ I když Abélardovo dílo *Theologia Summi Boni* bylo brzy zpopularizováno, dostalo se do hledáčku jeho nepřátel včetně Anselma z Laonu, a bez jakéhokoliv ověřování byl Abélard odsouzen v roce 1121 na církevním sněmu v Soissonsu v přítomnosti papežského legáta. Musel své dílo vlastnoručně hodit do ohně.¹⁸ Po velmi krátkém (symbolickém) trestu odnětí svobody bylo Abélardovi dovoleno se vrátit do Saint Denis.

Další obtíže na sebe nenechaly dlouho čekat. Abélard brzy obrátil sympatie svých hostitelů v opak jak svými nemístnými žerty¹⁹, tak zpochybněním názoru, že by novozákonní Dionýsios Areopagita měl mít něco společného s mučedníkem a patronem kláštera.²⁰ Rovněž Abélard vyvrátil autenticitu souboru čtyř spisů²¹, které neznámý autor napsal na konci pátého století a vydával za dílo novozákonního Dionýsia, který vystupuje ve Skutcích apoštolských. Klášter Saint Denis byl patronem království Francie, a tak byl

---

¹² Definice deseti základních kategorií poznání a tlumočení.

¹³ Pojednání o členění a soudu.

¹⁴ Logické vykročení, nezávislá logická učebnice, která byla založená na jeho předmětu.

¹⁵ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 17.

¹⁶ Tamtéž, s. 18.

¹⁷ Tamtéž, s. 18.

¹⁸ HEINZMANN, Richard. *Středověká filosofie*, s. 182.

¹⁹ PIEPER, Josef. *Scholastika: Osobnosti a náměty středověké filosofie*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 64 „Jeho oheň plnil dům kouřem, ale nesvítíl.“

²⁰ PIEPER, Josef. *Scholastika: Osobnosti a náměty středověké filosofie*, s. 64.

²¹ *O božích jménech, O mystické teologii, O nebeské hierarchii, O církevní hierarchii.*

Abélard ohrožen obviněním z velezrady. Proto utekl z kláštera do Prováns v Champagne.²²

1.4. Období Petra Abélarda roku 1122-1133

V roce 1122 byla brzy sjednána dohoda s pomocí přátel, včetně Stephena de Garlanda, kdy Abélard dostal možnost najít si svou vlastní poustevnu v Quincey nedaleko Nogent-sur-Seine. Dům, který rozšířil kvůli velkému počtu žáků, zasvětil Parakletovi svatému duchu Utěšiteli.²³ Abélard zůstal v Parakletu asi pět let, které tvořily jeho šťastné období slavného učitele. Zde v tomto odlehlém místě přebýval se svými studenty, žili společně strohým životem a vytvářeli jakousi neformální kvazi-klášterní univerzitu. Z tohoto období pocházejí nejranější dochované logické práce, komentář k *Isagoge Glossulae* a fragment *De intellectibus*, který je založen na stejných přednáškách a mohl být součástí ztraceného pojednání o sémantice *Grammatica*. Bez obav z dalšího odsouzení pracoval Abélard na revizi a rozšíření svého díla *Theologia*, kde ospravedlňoval své kontroverzní názory. A místo toho, aby je odvolal, přidal ještě dlouhou část obdivu k pohanským civilizacím Řecka a Říma, zejména k jejich filosofům. Tuto revidovanou verzi nazval *Theologia Christiana*.²⁴ Abélard rovněž rozšířil své dílo *Sic et Non*²⁵, které započal v Saint Denis.

Ačkoliv přes pět let se plnil Paraklet studenty, jež si stavěli své příbytky, Abélard zase utekl. Jak sám říká, „před známou závistí Franků“²⁶. Přibližně v roce 1127 Abélard přijal pozvání, aby se stal opatem na Bretonském pobřeží v klášteře Saint Gildas de Rhuy. Toto rozhodnutí se ukázalo jako jedna z jeho největších chyb. Přestože byl Abélard nepřítelem reformované strany církevní politiky, kterou představoval Bernard Clairvaux a Vilém Champeaux, i on sám se stal horkým reformátorem, a tak začal vnucovat klášterní disciplíny komunitě, kde žili mniši s konkubínami a dětmi. Jejich odpovědí, jak říká Abélard, bylo pokusit se ho zavraždit. Ačkoliv se mu podařilo některé problémy kláštera vyřešit, nikdy se nedokázal prosadit v Saint Gildas. Klášter Saint Denis mezitím si

---

²² ABELARD, Peter, John MARENBOŇ a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 19.

²³ HEINZMANN, Richard. *Středověká filosofie*. s. 182.

²⁴ ABELARD, Peter, John MARENBOŇ a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 19.

²⁵ Sbírka výtažku z děl církevních otců a Bible, jež poukazuje postup prací s těmito autoritami s vymezením místa pro racionální kritiku. Toto dílo rovněž sloužilo k výuce scholastické metody.

²⁶ PIEPER, Josef. *Scholastika: Osobnosti a náměty středověké filosofie*, s. 64.

ustanovil nárok na klášter Argenteuil a jeptišky, včetně Heloise, byly vyhnány.²⁷ Abélard se k jejich záchraně postavil tak, že jim předal Paraklet jako dar, který později oficiálně uznal papež. Jejich představenou se stala Heloise.²⁸

1.5. Období Petra Abélarda roku 1133-1140

Přibližně v roce 1133 Abélard po sedmi letech znovu utíká, ze strachu o svůj život a před neustálými spory ze Saint Gildas do Paříže. V této době Abélard napsal více zmíněnou autobiografii *Historia Calamitatum*. Tyto osobní dějiny jsou navrženy tak, aby prezentovaly svého autora v příznivějším světle. A to tak, že poukazují, že vše špatné, co se v jeho životě událo, je trestem za jeden opravdový omyl, poměr s Heloise. On sám sebe vidí jako nevinou a zraněnou osobu ve všech ostatních skandálech, které byly s touto aférou spojovány. V Mont Sainte-Genevieve ustanovil školu, kde se ujal výuky teologie a filosofie. Paříž byla tehdy největším centrem pro školy logiky a teologie v západní Evropě, ale žádný učitel nebyl více vážený než Abélard. Pravděpodobně zde učil až do roku 1139, a toto období bylo nejproduktivnějším v jeho životě.²⁹ Přednášel rovněž na Pauline Epistles a vznikala hlavní teologická díla jako komentáře k *Hexameronu* a k *listu Římanům*, *Theologia Stipendia* cca v roce 1135, *Sententie* cca v roce 1134. Abélard také napsal nedokončené pojednání o etice, které nazval *Scito te ipsum*, tedy *Ethica*, cca roku 1138.³⁰

V těchto letech Abélard nadále rozdával svou energii jako učitel a spisovatel i mimo pařížské školy. V té době Heloise ve svých dopisech stále požadovala osobní a emocionální účast ve svých záležitostech, což ji Abélard už nebyl ochoten dát.³¹ Ale když potřebovala, aby jí pomohl svým intelektem, Abélard nikdy neváhal a vyhověl jak ji, tak jejím řádovým sestřím.³²

---

²⁷ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 20.

²⁸ HEINZMANN, Richard. *Středověká filosofie*, s. 182.

²⁹ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 20.

³⁰ Tamtéž, s. 20.

³¹ PIEPER, Josef. *Scholastika: Osobnosti a náměty středověké filosofie*. s.63 *Heloise, zda se být hluchá k prosebným Abelárdovým zaklínáním. On: „Heloise, své nejmilovanější sestře v Kristu, Abelárd její bratr v Kristu. Ona: Svému pánu, ne, svému otci, svému druhu, ne, svému bratru, jeho děvečka, ne, jeho dcera, jeho družka, ne jeho setra, svému Abelárdovi jeho Heloise“.*

³² ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 21.

1.6. Období Petra Abélarda roku 1140

V roce 1140 na naléhání mnicha Viléma ze Saint Thierry a Bernarda z Clairvaux, který dlouho považoval Abélarda za nebezpečného učitele v rámci jeho výuky, začal trvalý útok na jeho osobu z údajné hereze. Když se Bernardovi nepodařilo dosáhnout toho, aby Abélard své učení uvedl na pravou míru, poslal dopis papeži, v němž sepsal devatenáct herezí, které byly obsaženy v Abélardově díle. Abélard vyzval Bernarda, aby opakoval své obvinění proti němu a zdůvodnil vše na církevním sněmu, který se konal v červnu v Sens. Doufal přitom, že se mu bude Bernard konfrontačně vyhýbat, protože byl v dialektice silnější. Den předtím, než měl sněm začít, přesvědčil Bernard shromážděné biskupy, aby se zúčastnili soukromé schůze a odsoudili všechny kacírské postoje připisované Abélardovi. V den zasedání církevního sněmu již nebyl Abélard v postavení žalobce, ale byl obžalován a shledán vinným z kacírství. Abélard opustil sněm, odvolal se k papeži a vydal se za ním osobně. Ve Francii jej zastihl rozsudek papeže Innocenta II, který jej odsoudil k exkomunikaci, mlčení a uvěznění.³³

To už Abélard přežíval v blízkosti velkého kláštera v Cluny v Cluniac, kdy ho Opat z Cluny, Petr Ctihodný, přesvědčil, aby zanechal cesty do Říma a vzdal se školy s ohledem na jeho podlomené zdraví. Zde byl ošetřován, nikoliv jako odsouzený kacír, ale jako ctěný mistr. Petr Ctihodný se rozhodl jednat jako mírotvůrce mezi Abélardem a Bernardem. Tento spor mezi Abélardem a Bernardem nakonec skočil smírem. Abélard uznal své pomýlení a dal průchod pokoře, rovněž Bernard dal najevo svou schovívavost.³⁴ Díky umění diplomacie Petra Ctihodného se nakonec podařilo zrušit větu o exkomunikaci. Abélard pak mohl psát svobodně, ale pravděpodobně již nebyl dost zdravý na to, aby toho hodně vytvořil. Zde vzniklo pozoruhodné dílo *Dialog mezi filosofem, Židem a křesťanem*. Poprvé je zde ukázána disputace v podání arabského filosofa s Židem a křesťanem, kde si sám autor vyhrazuje místo arbitra. Poté napsal ještě varovnou báseň *Carmen*, adresovanou svému synovi Astralabiovi, která pravděpodobně byla napsána v tomto posledním období jeho života.³⁵

---

³³ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 22.

³⁴ *Umění teologického sporu*, 2009 [15.10.2019] <<https://www.teologicketexty.cz/casopis/2012-4/Umeni-teologickeho-sporu.html>>

³⁵ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 22.

1.7. Poslední okamžiky Petra Abélarda

Abélard zemřel 21. dubna 1142 v přítomnosti Petra Ctihodného, který psal Heloise o posledních dnech jejího manžela, aby uvěřila, že odešel z tohoto světa jako náležitý křesťan. „Jeho duch se stále zabýval božským tajemstvím... Žil s námi, prostě a spravedlivě...a zasvětil své poslední období Pánu.“³⁶ Abélard, jenž byl všeobecně proslulý silou svého rozumu a velkým dosahem svého učení, opustil tento svět v pokoře.³⁷

---

³⁶ PIEPER, Josef. Scholastika: *Osobnosti a náměty středověké filosofie*. s. 66.

³⁷ Tamtéž, s. 66.

2. Abélardova etika a spor o univerzálie

Tématem této diplomové práce je v zásadě etika, a proto je na místě upřesnit Abélardovo etické chápání, protože se svým způsobem zasloužil o tzv. emancipaci etiky jakožto filozofické disciplíny, která byla samostatným předmětem zkoumání a zahrnovala odpovídající metodiku otázek. Do Abélardovy doby byla etika (jakožto křesťanská) součástí teologie tzv. *theologia moralis*, kdežto podle Abélarda by měla být samostatným vědním oborem, a tomu by měl odpovídat její výklad.³⁸ Ve středověku byly pro tehdejšího člověka směřodátne filozofické a teologické kategorie podoby hříchu či pojem dobra a zla. Ale pro Abélarda tyto normativní hodnoty ztrácejí význam, jelikož jsou to jen obecné pojmy z hlediska reality. A realita se skládá jen z jednotlivin, tedy subjektivního mravního konání každého jedince. „Protože **univerzálie** mimo člověka neexistují, nemůže být dobrota a morálnost či naopak špatnost a zločinnost lidského jednání posuzovaná zvnějšku, nýbrž musí být posuzována z nitra jednajícího člověka.“³⁹

2.1. Spor o univerzálie

Z předešlého odstavce je patrné, že pojetí Abélardovy etiky rovněž formoval spor o univerzálie, který v tehdejší době velmi rezonoval, a jenž stavěl proti sobě dva nesmiřitelné tábory. Bude potřeba s ohledem na etiku tento ontologický spor objasnit. Původ toho sporu se datuje z dob antiky a prvně jej zaznamenal Porfýrios v *Úvodu k Aristotelovým Kategoriím*, kde tuto otázku jen nastínil.⁴⁰ Středověcí učenci navazovali na Boethia, který položil tři základní otázky. A to, zda mají univerzálie reálnou, nebo jen myšlenou existenci, jestli jsou charakteru fyzického, anebo nefyzického, a zda existují univerzálie ve věcech, nebo mimo ně. Boethius zastával podobný názor jako Aristotelés, který byl toho názoru, že univerzálie (*eidos*), tedy obecniny, mají netělesný charakter a jejich existence je vždy vázaná na konkrétní věci jako jsou ku příkladu židle či stůl, které jsou ve věcech (*in re*) jako druhový výměr.⁴¹ Stoupenci tohoto názoru jsou označováni jako umírnění realisté. Další skupinou realistů jsou tzv. krajní realisté, jež s umírněnými realisty sdílí názor o existenci obecnin (*ideje*), které ale existují před nimi (*ante res*) a jež

---

³⁸ FLOSS, Pavel. *Úvod do dějin středověkého myšlení*, s. 60.

³⁹ Tamtéž, str. 60.

⁴⁰ HEINZMANN, Richard. *Středověká filozofie*, s. 183.

⁴¹ Tamtéž, s. 184.

tvoří stín v kopiích, jako jsou už zmiňované židle a stůl apod. Původem této myšlenky je Platón.⁴² Hlavním zastáncem realismu byl Abélardův učitel Vilém ze Champeaux.

2.2. Realismus vs. nominalismus

Proti realismu stojí tzv. nominalismus, jenž tvrdí, že obecniny existují po věcech (*post rem*), který byl rovněž označován termínem vokalismus. Zastáncem tohoto názoru byl rovněž další Abélardův učitel Roscelinus z Compiègne, jenž byl toho přesvědčení, že obecniny nemají svou existenci a jsou to jen *flatus vocis* (vanuti hlasu).⁴³ Abélard není zastáncem ani jednoho názorového proudu a přichází se svým vlastním vysvětlením. Vůči realistům se Abélard vyhradil, že univerzálie reálně neexistují, protože jsou vytvářeny lidským rozumem. Realismus tvrdí, že všechny jsoucna mají společnou substanci a jejich rozdílnost spočívá ve formě identického akcidentu, tedy jak se daná forma projevuje. Musely by tedy na tomto základě všechny jednotliviny současně bytostně spočívat v jiných jsoucnech. Což se dle Abélarda vzpírá rozumu. Další téze ztroskotává na tom, když realisté tvrdí, že všichni lidé tvoří společnou univerzálii „člověk“, to by dle Abélarda nebylo možné, aby obecnina jako celek byla v každém z nás. Univerzalita je dána ve shodě podobnosti, ale každý člověk je singulární, odlišný. Abélard dospívá k výsledku, že samotná existence univerzálii není logická, ale je pouhé slovo, které lidem dává nástroj dorozumívát se a navzájem se chápat. Univerzálie tedy není věc bytí, ale jazyka.⁴⁴

2.3. Abélardův konceptualismus

Abélard rovněž popírá názor nominalistů, že by univerzálie existovaly ve slovech tedy jen jako hlas. Obecniny existuje ve slovech, ale jako nositelé konkrétního smyslu, významu. Obecniny jako význam *nomina* nejsou apriori vytvořeny lidským rozumem, ale jsou vytvořeny abstrakcí, které vystihuje konkrétně danou skutečnost. Vrah, lékař, kuchař, incest, židle nebo stůl. Toto Abélardovo pojetí bylo historiky později nazváno konceptualismem. Tato Abélardova koncepce univerzálií je otevřený systém, který otvírá jak velké pole působností v oblasti moderní filozofie jazyka, tak noetiky s dopadem v etice.⁴⁵

---

⁴² LIBERA, Alain de. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*. str. 320.

⁴³ Tamtéž, str. 320.

⁴⁴ HEINZMANN, Richard. *Středověká filosofie*. str. 185.

⁴⁵ FLOSS, Pavel. *Úvod do dějin středověkého myšlení*, str. 57.

Abélardova noetika byla především formována Aristotelem. Oba dva jsou toho názoru, že pojmy jsou výsledkem abstraktní činnosti rozumu. Abélard vnímá abstrakci jako schopnost rozumu vnímat odděleně vlastnosti jednotlivých věcí (které neexistují), je-li taková vlastnost obsažena v dalších věcech, stává se něčím obecným, jenž se nevztahuje k jediné věci.⁴⁶ „Podle Abélarda však náš rozum neuchopuje skrze proces abstrakce přirozenosti věcí, protože jsou pro něj nedosažitelné. Přirozeností věcí poznává podle Abélarda jen jejich tvůrce, Bůh.“⁴⁷ Lidský rozum dle Abélarda je schopen poznat (subjektivně) jen způsob existenci věcí, ale ne jejich skutečnost ve srovnání s Bohem. Středověcí učenci zastávali názor, že člověk ztratil skrze dědičný hřích schopnost vnímat podstatu všech věcí. I pro Abélarda má rozum schopnost poznávat jen akcidenty, příčiny, ne podstatu věcí ve smyslu jejich přirozenosti.⁴⁸

Pro Abélarda tedy otázka univerzálií není věcí ontologickou či metafyzikou části. Problém univerzálií je čistě noetickou částí, tedy věcí lidského poznání.⁴⁹ Dokladem toho je Abélardova etika, která není apriori odvozena z teologie nebo metafyziky, ale především z jeho teorie poznání a chápání univerzálií, které tvoří smysl jazyka.⁵⁰

2.4. Abélardova etika

Podobně jako Abélard chápal spor o univerzálie, tak chápal i etiku. Morální skutek dle Abélarda musí být vždy hodnocen s konkrétním úmyslem jednajícího. Abélard považuje jádro tradiční křesťanské morálky za radikálně tendenční.⁵¹ Jeho hlavním protiargumentem je relevantnost morálních důsledku, které z toho plynou a jsou jakousi cností jednajícího. Abélard své tvrzení opírá o logické argumenty v mnoha příkladech.⁵² Muže se stát, poukazuje Abélard, že například dvojčata, děvče a chlapec, byla po svém narození oddělena a každé z nich vyrůstalo v jiném prostředí, aniž by o sobě navzájem kdy věděla. V dospělosti se danou náhodou setkají, zamilují se, mají legální svatbu a poté děti. Obecně je tento skutek označován jako hřích, tedy v tomto konkrétním případě

---

⁴⁶ FLOSS, Pavel. *Úvod do dějin středověkého myšlení*, s. 58.

⁴⁷ Tamtéž, s. 58.

⁴⁸ Tamtéž, s. 60.

⁴⁹ Tamtéž, s. 60 „Abélard tímto přístupem nepřímo připravil cestu pro Tomášovu kognitivnímu atomismu, i ke Scotovu chápání univerzálií, tak i Ockhamovu nominalismu a k novodobému subjektivismu.“

⁵⁰ Tamtéž, s. 60.

⁵¹ V té době byla etika zaměřena na hřích bez objektivního náhledu na daný skutek.

⁵² Stanford Philosophy. [30.11.2017] <<https://plato.stanford.edu/entries/abelard/#Eth>>

incest, ale Abélard v tomhle fiktivním příběhu nezjišťuje žádnou vinu jednajících.⁵³ Morálka zaměřená na skutky ztrácí jakýkoliv požadavek na výkon spravedlnosti, protože skutky jako takové jsou morálně lhostejné. Abélard dochází k závěru, že důležitým měřítkem mravního posouzení daného jedince jsou jeho vlastní záměry.

Máme další fiktivní příklad, kdy je svázaný mnich uprostřed krásných žen sexuálně vzrušen, neboť je to jeho přirozená schopnost jako muže. Nemůžeme daného mnicha za nic vinit, jelikož tak činí pod nátlakem (své přirozenosti) a nemůže bojovat proti přirozené reakci, které je dána lidem.⁵⁴ Vilém z Champeaux byl toho názoru, že před vyhnáním z Ráje lidé necítili sexuální potřebu či vzrušení. Abélard kontroval tento názor tím, že důvod, proč cítíme sexuální potěšení, je ten, že to sám Bůh nám tuto přirozenost nastavil. Pokud by tedy sexuální potěšení mělo být špatné, chyba není v nás, ale byla by v Bohu.

Pokud nejsou záměry jednajícího klíčovou složkou pro posuzování morálních hodnot, je potřebné zvážit, proč byl donucen proti své vůli, a podobně tak brát v úvahu nevědomost jednajícího.⁵⁵ Abélard udává extrémní případ, aby se vyjádřil. „Bez zlého záměru není hřích, řídit se svým svědomím je dobré dokonce tehdy, když se svědomí mýlí.“⁵⁶ Abélard dokonce zachází tak daleko, že se snaží dokázat vinu či nevinu jednajících při ukřižování Ježíše Krista.⁵⁷ Tvrdí, že Kristovi kati nenesou vinu za jeho ukřižování. (Tento příklad a další podobné dostaly Abélarda do potíží s autoritami, jak bylo uvedeno v první kapitole, a není těžké pochopit proč.)

Jejich neznalost Kristovy božské přirozenosti je sama o sobě nečinila zlými, protože jednali podle jejich falešných a chybných přesvědčení. Jejich nezanedbatelná nevědomost odstraňuje vinu z jejich jednání. Ve skutku ukřižování Krista (netušili, že ukřižují syna Boha) nebylo v rozporu se svědomím jednajících a nenesli morální vinu.⁵⁸ Abélard pokračuje v argumentaci, že Jidáš byl sice nezbytnou součástí Božího plánu, ale jednal v kombinaci chamtivosti a strachu, ne z láskyplné poslušnosti Božího plánu.⁵⁹ Rovněž zradil Krista, o kterém věřil, že je Mesiáš, a proto byl tento skutek nemorální. Oproti tomu

---

⁵³ FLOSS, Pavel. *Úvod do dějin středověkého myšlení*, s. 61

⁵⁴ Tamtéž, s. 62.

⁵⁵ Tamtéž, s. 62.

⁵⁶ PIEPER, Josef. *Scholastika: Osobnosti a náměty středověké filosofie*. s. 67.

⁵⁷ Tamtéž, s. 67.

⁵⁸ Stanford Philosophy Peter King <https://plato.stanford.edu/entries/abelard/#Eth>

⁵⁹ ABÉLARD, Petr, *Ethical Writings*, Hackett Publishing, 1995, s.12.

Židé věřili, že popravu tohoto odsouzeného zločince vyžaduje Bůh. Jednali v souladu s tím, co považovali za Boží vůli, jinak by to byl hřích. Židé jsou dle Abelárda bez viny, ale nejednali morálně správně. Souhlasili s tím, v co věřili, co je pro Boha příjemné, ale jejich víra byla mylná. Židé dle Abelárda hřešili, ale nevědomě, horší je vědomě hřešit.⁶⁰ Kristus udělal to, co se Bohu líbilo. Lidstvo bylo vykoupeno skrze jeho víru a skutek. Ježíšův souhlas s ukřižováním byl správný skutkem. Ježíš si zaslouží morální chválu.⁶¹

Abelárd se snaží veškerou svou etiku obhájit zdravým přirozeným rozumem, který by měl být vlastní všem lidem. Přičemž otevírá cestu k porozumění jak předkřesťanského, tak mimokřesťanského světa. Abelárd se znovu opírá o učení Justina a Klementa Alexandrijského, ale myšlenky formuluje ostřeji. Ve svém díle *Theologia Christiana* zmiňuje: „Velcí mudrci starověku jsou prý vlastně křesťané“⁶², kteří již pochopili křesťanské učení před evangeliem. Není teda překvapením, že Abelárd vložil křesťanské učení o trojjedinosti do Platóna, což se potkalo s velmi nelibou reakcí Bernarda z Clairvaux, jenž Abelárda označil za pohana.⁶³

Abelárd věřil, že etika má být založená na lásce k Bohu a bližnímu svému, což je nedílnou součástí lidské existence. Odrazem Abelárdova rušného a bouřlivého života jsou jeho etické spisy, které mají nesmírnou intenzitu člověka znalého života. Stejně jako před ním Augustin pochopil Abelárd etiku z obou stran.⁶⁴

V etice Abelárd rozvíjí formu záměru, která má vliv na morální správnost nebo nesprávnost jednajícího. Abelárd ve svých dílech *Etika* a *Dialog* mnohokrát popisuje úmysl morální nesprávnosti. Aby se však vyhnul jakémukoli subjektivismu nebo relativismu, který by jeho popis mohl zpočátku naznačovat, doprovází toto komplikovanějším popisem morální správnosti. Abelárdův koncept morální správnosti a nesprávnosti vyplývá z jeho přesvědčení, že Bůh je dobro i láska, a proto máme v přikázání milovat Boha a bližního svého. Dobré úmysly ukazují lásku k Bohu a k bližnímu a špatné úmysly jimi opovrhují. Jakýkoli špatný úmysl, který člověk vykonává s vědomím, že je špatný, ukazuje jeho pohrdání Bohem, který zdrojem veškeré lásky, a

---

⁶⁰ Tamtéž, s. 50. Když Ježíš umíral na kříži pronesl: "Otče, odpusť jim, protože nevědí, co dělají."

⁶¹ Kevin Guilfooy, Carroll College, USA, [30.11.2019] < <https://www.iep.utm.edu/abelard> >

⁶² PIEPER, Josef. *Scholastika: Osobnosti a náměty středověké filosofie*, s. 67

⁶³ Tamtéž, s. 67.

⁶⁴ Tamtéž, s. 67 (Praktický a teoretický).

také pohrdání bližním svým. Ten, kdo má v úmyslu dělat to, co považuje za dobré, má také v úmyslu projevat lásku. Jeho morální čin je správný.⁶⁵

Struktura Abelárdových morálních argumentu je jasná a přímá. Pro Abélarda jediným morálně významným měřítkem je souhlas a úmysl. Souhlas a záměr jsou tedy úzce propojeny. Souhlas znamená jednoduše odevzdat se tomu, co má jednající v úmyslu. Záměrem je, že jednající rozumí tomu, s čím souhlasí, včetně důvodů, proč chce danou věc dotáhnout do cíle. Může se rovněž stát, že provedeme vnitřní souhlas s hloupými a špatně koncipovanými záměry.

Mentální neřest je prostý sklon ke zlu. Někteří lidé se právě rodí se silným přirozeným sklonem k chtíčům, obžerství nebo hněvu.⁶⁶ Není v moci jednajícího změnit skutečnost, že má zlozvyky, zlá přání a touhy. Je však na jeho rozhodnutí, zda souhlasí s uspokojením těchto tužeb. Cítit potěšení není samo o sobě nemorální, ale záleží na druhu potěšení.

Být dobrým člověkem znamená vyhnout se nejen hříchům, ale i omylům. Člověk musí mít v úmyslu dělat to, čemu věří, v čem je se ukazuje láska k Bohu a k bližnímu.⁶⁷ Abélard pravděpodobně spoléhá na přirozený zákon. Studium přirozeného zákona můžeme rozpoznat dobro a lásku bez božího zjevení. Existují zásady přirozeného zákona, které můžeme objevit a pravděpodobně bychom je měli znát. Abélard diskutuje v několika příkladech, aby ukázal, že člověk může činit hříchy (porušit přirozený zákon), ale ne ho úmyslně porušit. Neznalost těchto příkazů nás může zbavit morální viny.

2.5. Přirozený zákon

Peter Abélard se ve svém posuzování *Etiky* či *Dialogu*, jak si později ukážeme, opírá o tzv. přirozený zákon, nebo též zlaté pravidlo.⁶⁸ Od doby antiky se tento zákon různě modifikoval. Podobná dnešní představy přirozeného zákona se v průběhu tisíců let proměňovala. A to v dobách antiky, Akvinského, Hobbese, Locka, Rousseaua, osvícenství. Cílem této práce však není popisovat přirozený zákon v celé jeho dějinné

---

⁶⁵ Kevin Guilfooy, Carroll College USA, [30.11.2019] <<https://www.iep.utm.edu/abelard/>>

⁶⁶ ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. 2. rozš. vyd. Přeložil Antonín KRÍŽ. Praha: P. Rezek, 1996, s. 113.

⁶⁷ Kevin Guilfooy, Carroll College USA, [30.11.2019] <<https://www.iep.utm.edu/abelard/>>

⁶⁸ Nečiň jinému to, co je nepříjemné.

podobně, ale prozkoumat argumentační instrumenty přirozeného zákona, ze kterého Abélard vycházel.

Přirozený zákon začal vytvářet své kontury v době antiky v období sekularizace. Řeční myslitelé tehdejší doby si po Homérovi začali všimnout všedních věcí a přemýšlet hlouběji o principech žití. Mezi prvními mysliteli tehdejší doby, kteří se zmiňují o přirozeném zákoně, byl Hérakleitos z Efesu známý výrokem „*Vše plyne, nic nezůstává beze změny*“, jenž nazýval přirozený zákon Logem.⁶⁹ Logos je přirozený univerzální věčný zákon, jenž v sobě obsahuje spravedlnost a racionalitu. Tento zákon v neustálém se měnícím světě přirozeně ustanovuje pořádek a řád. Podstatou každého člověka je jeho etický závazek, který spočívá v podřízenosti a shodě jak individuálního, tak společenského života s obecným zákonem universa tedy vesmíru. Toto je apriorní norma mravnosti a chování. Rozumné jednání neboli moudrost je prvotní ctnost. Moudrost spočívá v mluvení pravdy naslouchání přírodě a jednání dle přírody. Rozum je společná vlastnost dána všem lidem.⁷⁰ Přirozený zákon je božským zákonem. Z tohoto zákona, jenž je společným zákonem všech lidí, se vytváří obecné zákony (dnes je znám jako pozitivní právo) pro Polis (městský stát), která je pak ztělesněním božského přirozeného zákona. Poprvé se tak ukázal přirozený neměnný zákon, z něhož všechny lidské zákony čerpají svou sílu. Proto by lidé neměli vzdorovat těmto zákonům, jež jsou ztělesněním božského zákona.⁷¹

2.6. Přirozený zákon v období antická filozofie

Hérakleitova filosofie měla praktický cíl. Záměrem bylo zdůraznit hodnotu zákonů a jejich závaznou sílu proti těkavosti nekritických mas. Tyto masy, které byly náchylné k různým názorovým proudům a žalostně postrádaly vlastní soudnost, se snadno staly kořistí demagogie Sofistů. Tyto demagogické a paradoxní výroky Sofistů, měly zásadní účel, a to vítězství v jakémkoliv sporu, aniž by se tento spor zajímal o etický a spravedlivý náhled. Není divu, že Platón ve svých dílech toto nenechal bez povšimnutí a praktiky Sofistu významně očernil.⁷² Pro Sofisty byly vytvořené zákony v Polis umělé konstrukce

---

⁶⁹ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*. Indianapolis: Liberty Fund, c1998. s. 5.

⁷⁰ Tamtéž, s. 6.

⁷¹ Tamtéž, s. 6.

⁷² ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 7.

a sloužily zájmům mocných (Thrasymachos).⁷³ Pro Sofisty neměly městské zákony žádnou vlastní hodnotu, protože pouze to, co je přirozené, může mít tuto hodnotu, proto má přirozený zákon morální povahu. Sofisté vyjasnili ostrý kontrast mezi převládajícím řádem městského státu a přírodním zákonem *Physis*. „Nepsané zákony, řekl Hippias, jsou věčné a neměnné: pramení z vyššího zdroje, než jsou lidské.“⁷⁴ Pro Hippias jsou všichni lidé ze své podstaty příbuznými a spoluobčany, i když v očích městského zákona *Nomoi* takoví nemusí být. Nevidí rozdíl mezi Řeky a barbary, "Bůh udělal všechny lidi svobodnými; neudělal z žádného člověka otroka" (Alcidamas)⁷⁵ Tento výrok měl etický a právní základ, jenž by zrušil otroctví, které tehdy bylo samotným základem řeckého sociálního a ekonomického systému.⁷⁶ Platón se instituce otroctví držel. Aristotelés se snažil „ospravedlnit“ Platóna svou teorií, že někteří lidé jsou svou povahou otroci.⁷⁷

Oproti tomu Epikurejci zastávali názor, že jen skrze pozitivní zákony *Nomoi* lze docílit zásady práva a etiky. Než lidé uzavřeli dohody mezi sebou, na nichž byly založeny zákony, žili lidé v bezpráví jako divoká zvířata. Příroda nás učí pohledem do zvířecí říše a na válčící státy, že silnější přirozeně překonává slabší. Přirozený zákon je tedy silou na straně silnějších.⁷⁸

Sofistické žonglování myšlenek a jejich paradoxy ohrožovaly představu o dobru a morálce a jejich liberální ideologie ve jménu přirozeného zákona *Physis* byla namířena proti zákonům a zvykům a zpochybňovala hodnotu zákona *Nomoi*.⁷⁹ Oproti tomu Sókratés učil podstatu dobra a spravedlnosti svou induktivní metodou dotazování a odpovědi. Ctnost spočívá ve znalostech etiky. Ukázal, že existuje poznatelný objektivní svět takových hodnot, jako jsou dobro, krása a spravedlnost. Nikdo nedělá zlo pro dobro zla, ale páchá zlo z důvodu jeho samotné neznalosti o dobru, proto se mu může zlý čin jevit jako dobrý. Z toho vychází nevina z neznalosti samotného dobra.⁸⁰ Samotné vědění

---

⁷³ HÖFFE, Otfried. *Platon, Politeia: herausgegeben von Otfried Höffe*. Berlin: Akademie Verlag, c1997, s. 380.

⁷⁴ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 8

⁷⁵ Tamtéž, s. 8.

⁷⁶ Tamtéž, s. 10 „Hippias, předložili demagogické vzorce lidských práv a svobody a rovnosti všech, aby dosáhli stejného účelu-svržení buržoazní demokracie.“

⁷⁷ Tamtéž, s. 8.

⁷⁸ Tamtéž, s. 10.

⁷⁹ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 11.

⁸⁰ Tamtéž, s. 11.

o dobru znamená rozjímat o spravedlnosti a základech cností. *Dominion*, vnitřní hlas svědomí, jenž je božím hlasem, je považován za samotný odraz božských konečných hodnot v zavedeném pořádku světa. Tady leží Sókratův význam pro myšlenku přirozeného zákona *Physis*.

Rovněž v Sofoklové *Antigoně* je zmínka a přirozeném zákoně, kde Thébský král Kreón zakázal pohřbít Polemikovo tělo jakožto tělo zrádce. Antigona tento zákaz porušila a bratrovo tělo pohřbila se slovy: „Vždyť nebyl Zeus to, jenž ten příkaz ohlásil, ni Dike, spolčnice bohů podzemských, těch člověčenstvu neurčila zákonů. A též jsem nemyslila, že má takovou tvůj příkaz moc, by nepsané a nezvratné kým smrtelník směl bohů rušit zákony. Vždyť nejen dnes neb včera, ale po věky ty žijí, a kdo dal je, nikdo neví z nás.“⁸¹

Pro Platóna, jenž nesmírně uznával a podporoval zákon *Nomoi*, byl jakožto zdroj přirozeného zákona *Physis* ideální normou pro zákonodárce a občana. Přirozený zákon byl základem, který se odrážel od jeho metafyziky a etiky, jež vyvěral z dokonalého světa *Ideji*, z absolutní nejvyšší *Ideje* Dobra, která je transcendentní a je konečným cílem občana i *Polis*. Dobro je také zdrojem všech cností, tak jako stvořitel všeho veškerenstva *Demiurg*.⁸²

Platónův žák Aristotelés byl po staletí uznáván jako „otec přirozeného práva“. Svato Tomáš ve své části *Summa Theologica*, kde se zabýval přirozeným zákonem, opakovaně Aristotela nazývá Filosofem par excellence.⁸³ Aristotelés však, jak bylo již uvedeno, výše o sporu o univerzálie, nebyl otcem přirozeného práva. Byl to jeho učitel Platón, který oddělil od sebe svět Idejí, Univerzálie *ante rem*, od světa zdání. Svět Idejí můžeme poznat rozumem, což je rozpomínání se na pravou podstatu všech věcí. Svět smyslu, je svět klamu a zdání. Aristotelés zastával myšlenku existence Idejí, ale *in re*, tedy ve věcech. Architekt, který postavil dům podle plánu ve své mysli; sochař, který formuje sochu podle jeho uměleckého pojetí; dokonce i organická příroda, která způsobuje, že rostlina roste

---

⁸¹ KRÁL, Josef a SOFOKLÉS. *Tragoedie Sofokleovy*. 5. vyd. Praha: A. Štorch, s. 10.

⁸² ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 14.

⁸³ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 14.

k svému prospěšnému cíli. Forma má v sobě dva momenty - potenci a možnost⁸⁴ - je efektivní a konečnou příčinou současně. Vše se koná a vytváří ke svému konečnému cíli.

V oblasti etiky to však znamená, že pro čistou bytost *tabula rasa*⁸⁵ je podstatou formy a cílem stát se člověkem, který má být vychován a dotvořen v dobrého občana. Z podstaty bytí vyplývá, že pro každého člověka je to individuální záležitost. Primární cílem každého člověka je usilovat o dobro jako společenskou normu, která je vnímaná jako lidsky prospěšná a dobrá. Tak vzniká základní forma člověka, jeho *habitus*. Nejvyšším standardem morálky je si uvědomit svoji podstatnou lidství a svůj charakter. Toto přirozené chování je etické a tato podstata je neměnná.⁸⁶ Jednání, která odpovídají přírodě, jsou přirozeně dobrá; jiná odporují přírodě, a proto jsou přirozeně špatná.

Spravedlnost zahrnuje oba činy. Spravedlivé jednání jedince je distribuční a směřováno jak k druhému člověku, tak k veřejnému blahu *Polis*.⁸⁷ Vůle zákonodárců pak čerpají z přirozeného práva, jenž má spravedlivý zdroj v přírodě. To, co je přirozeně správné, je tedy neměnné. Má všude stejnou sílu na rozdíl od pozitivních zákonů *Nomoi*, které je mohou ztělesňovat. Přirozený zákon nebývá závislý na daném regionu, čase, lidech a jde nad rámec pozitivního zákona. Přirozený zákon musí být realizován v pozitivním zákoně. Pozitivní zákon je aplikací univerzální myšlenek přirozeného zákona v pestré rozmanitosti života. Celý pozitivní zákon je více či méně úspěšným pokusem o uskutečnění přirozeného zákona, tedy o legitimní vymáhání zákona *Physis*.⁸⁸ Pro Aristotela je přirozený zákon tedy smyslem pozitivního zákona, jeho účelem a jeho eticky zakotvenou normou.

Pro Aristotela stejně jako pro Platóna je *Polis* městský stát, ve kterém striktně nelze připustit žádné přirozené, subjektivní právo občana. Neuznali žádný cíl člověka, který překračuje ideál *Polis*.⁸⁹ Zůstali státními socialisty. Jejich filosofie přírodního práva byla

---

⁸⁴ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 14 „Je kvádr mramoru. Aktuálně je to mramorový kvádr. „Možnost“. Potenciálně to může být nádherná busta „potence“.“

⁸⁵ ADAMEC, Jiří. *Úvod do studia Aristotelova pojednání "O duši": (Peri psychēs - Peri psychés - De anima)*. Brno: Filosofický seminář - katedra teorie, 2011, s. 122.

⁸⁶ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 15

⁸⁷ Tamtéž, s. 15.

⁸⁸ Tamtéž, s. 16.

⁸⁹ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 17.

z politického hlediska konzervativní a byla založena na metafyzice. Přesto všechno trojice myslitelů (Sókratés, Platón a Aristotelés) znovu ve filosofii zakotvila a odůvodnila racionální přínos přirozeného zákona, kterému hrozilo zavrnutí skrze skepticismus Sofistů, neboť těm sloužil k prosazování politických zájmů.⁹⁰

Skepticismus dosáhl svého nejvyššího bodu ve výuce radikálního skeptika Karneadése z Kyrény, který byl dlouhou dobu uznávaným učencem v Aténách. Pravděpodobně v Římě napadal filosofii přirozených zákonů Stoiků, což bylo hlavním posláním jeho života. Jeden z jeho nejslavnějších argumentů byl případ *Karneadovo prkno*.⁹¹

Filozofický směr stoicismus byl založen v Řecku Zénónem z Kitia, tato škola připravovala cestu pro křesťanský přirozený zákon. Stoicismus vznikl ze základů učení kyniků, jež byli přísní askéti. Zénón tento filozofický směr poněkud odlehčil pro širší masy. Stoikové komparovali vztah mezi kosmickým determinismem a lidskou svobodou. Za cestu ke svobodě považovali žít v souladu s přírodou. Vliv stoicismu lze také nalézt v období patristiky u křesťanských otců. Mezi mysliteli tohoto filozofického směru patřili jak Luccius Annaeus Seneca, Epiktétos, tak Marcus Aurelius.⁹² V této době stoicismus dosáhl nejvyšší úrovně, kdy se společnost starověkého světa definitivně rozdělila na dvě třídy. Na jedné straně to byl plebejský proletariát, udržovaný v poslušnosti přísunem kvantem potravin, zboží a starořímských představení; na straně druhé nová aristokracie a buržoazie, která hledala neomezené radosti a neřesti. Toto prostředí podporovalo eklekticismus, míšení filozofických směrů. Stoa čerpala a asimilovala intelektuální moudrost Hérakleita, Sókrata, Platóna a Aristotela. Stoicismus žil myšlenkou ctnostného života, který stačí k dosažení štěstí, dobra a krásy mimo smyslný hedonistický svět. Stoikové byli individualisté, ale na rozdíl od Sofistů nebyli militantně proti *Polis*, i když jejich v dobách již existovala římská říše.⁹³

---

⁹⁰ Prótagorás [30.11.2019] <<https://www.iep.utm.edu/protagor/>> Prótagorás z Abdér „Člověk je mírou všech věcí; jsoucích, že jsou, a nejsoucích, že nejsou.“

⁹¹ Tamtéž, s.18 „Po ztroskotání plavou dvě osoby, které současně uchopí stejné prkno. Ale prkno dokáže unést a zachránit jen jednoho z nich. Etická otázka zůstává, kdo má právo na toto prkno, jež umožní zoufalým topicím přežít. O sedmnáct století později teolog a filozof Francisco Suárez přišel na správné řešení: řád spravedlnosti zde končí a tento případ se řídí řádem lásky lat. *caritas*, řec. *agapé* – láska k něčemu vyššímu.“

⁹² ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 18.

⁹³ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 19

Jádrem stoické výuky je etika se sokratickým intelektualismem, podle níž je základem etiky správná znalost jednání. Dokonalý učenec nosí štěstí v sobě, ve svém nitru a zůstává vnějšími událostmi nenarušen. Znalost a jednání nezávisí na nevyzpytatelných událostech světa: učenec je klidný, nepodléhá vášním a vyznačuje se racionalitou. Jeho cnosti se odrážejí v pozitivním chování, které určuje racionální náhled a jednání člověka. Skrze cnosti dosahuje člověk blaženost.⁹⁴ Příroda a člověk jsou jedno. Univerzální zákon přírody je rozprostřen v celém vesmíru. Poslušnost věčnému světovému zákonu života je vedena rozumem, náboženským zápalem. To je etickým principem stoicismu. Znamená to tedy žít v harmonii se sebou samým, žít v souladu s racionální rozvahou, tak se projevuje světový přirozený zákon. Člověk má vrozenou představu o správnosti a nesprávnosti přirozeného zákona, který nespočívá ve svévoli, ale v přirozenosti samé, *non scripta sed nata lex*.⁹⁵

Marcus Tullius Cicero, byl římský politik a filosof, jenž svým řečnickým umem šířil stoické myšlenky přirozeného práva. *Lex lata*, zákon uvnitř nás, považuje za základ práva obecně. Přirozený zákon je všeobecně platný, neměnný a nemůže být zrušen, protože má danou existenci, která je božského původu, samozřejmě v tehdejší panteistickém neosobním smyslu.⁹⁶ Přirozený zákon je nazýván věčným zákonem. Ve skutečnosti jsme schopni vnímat rozdíl mezi dobrými a špatnými zákony s odvoláním na přirozený zákon, tedy co se přičí nebo nepřičí zdravému rozumu. Cicero pokračuje v definici přirozeného zákona. Nebudou existovat různé zákony v Římě nebo v Aténách, ať v současnosti či v budoucnosti, ale jeden věčný a neměnný účinný přirozený zákon, který platí pro všechny národy a všechny časy, a tam bude jeden pán a vládce, a to Bůh. Protože on je autorem tohoto zákona a soudcem.⁹⁷

Epiktétos říká, že zákony, které potvrzují otroctví, jsou zákony mrtvých a neskutečným zločinem. Obdobně Seneca viděl instituci otroctví, gladiátorské souboje a přehlídky s házením lidských bytostí zvířem jako nedůstojné lidství, které je posvátné pro lidské bytosti.⁹⁸ Přirozený právní základ svobod a rovnosti je důstojný lidské bytosti.

---

⁹⁴ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 19.

⁹⁵ Tamtéž, s. 20 „V nepsaném zákoně“

⁹⁶ Tamtéž, s. 20.

⁹⁷ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 21.

⁹⁸ Tamtéž, s. 21.

Otroci jsou rovněž lidé, kteří mají pokrevní vztahy a bratry a sestry. Stejně jako svobodní občané, jsou děti Boží, členové velké komunity.⁹⁹ Všichni jsme stvořeni z jednoho zdroje za stejným účelem. Dosáhnout vzájemné náklonnosti, která vytváří přátelství, založené na spravedlnosti a přirozeném právu.

Přirozený zákon vládne ve světě jak iracionálních, tak racionálních stvoření. Vychází z Logos, tj. věčného zákona vesmíru, koncepčně se projevujícího se povaze věci, jenž předurčuje jejich harmonii s vesmírem.¹⁰⁰ Přirozený zákon je odvozen od metafyzické a etické reflexe.¹⁰¹ Je viditelně shodný a rovněž je univerzálním prvkem pro vytváření zákonů ve společnosti. Důkazem věčných pravd filozofie přirozeného práva je římské právo, které je dosud nejlepším právní systémem vyvinutém v západním světě.¹⁰² Stoická etika se přenesla do nové éry křesťanské, do věku scholastické filozofie. Scholastická filozofie se stala místem pro přirozený zákon. Aristotelés ve svém pojednání o etice říká, že spravedlnost je v užším slova smyslu v podstatě společenský řád, který upravuje vztah člověka s jeho bližní.¹⁰³

2.7. Přirozený zákon v období patristiky a scholastiky

Historie ukazuje, že křesťanství ve své rané podobě převzalo myšlenky přirozeného zákona. Apoštol Pavel prohlašuje, že přirozený zákon je vepsán do srdcí pohanských národů, které neměly křesťanské Desatero, a je vytvářen prostřednictvím svědomí¹⁰⁴ každého člověka. To platí jak pro pohany a Židy, protože přirozený zákon je zakotven v přírodě a v podstatě člověka. „Před Bohem nejsou spravedliví ti, kdo zákon slyší; ospravedlnění budou, kdo zákon svými činy plní.“ „Jestliže národy, které nemají zákon, samy od sebe činí to, co zákon žádá, pak jsou samy sobě zákonem, i když zákon nemají.“¹⁰⁵ V období patristiky otcové rané církve využili formulaci stoického přirozeného zákona. Principy přirozeného zákona hlásali v křesťanské nauce. Bůh, jenž

---

⁹⁹ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 22.

¹⁰⁰ KRATOCHVÍL, Zdeněk; Řeč o povaze bytí. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 90.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 90 „*Je to nejvyšší a rozumná síla, již se svět a udává směr něčemu.*“

¹⁰² Tamtéž, s. 26.

¹⁰³ ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*, s. 77.

¹⁰⁴ AKVINSKÝ, Tomáš. *Otázky o svědomí*. Přeložil Věra ŠTĚPINOVÁ. Praha: Krystal, 2010. Aquinata, s. 34. „*Jednat ve shodě s vlastním svědomím znamená jednat v síle Božího příkazu.*“

¹⁰⁵ BIBLINET, [30.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Rom&no=2>> Římanům 2:13- 14

je autorem věčného přirozeného zákona a zároveň morálního zákona, nám dal svědomí a rozum, aby nás svým hlasem vedli.¹⁰⁶

Svatý Augustin, jeden z prvních církevních otců, zapracoval etické myšlenky starověku do nového křesťanského myšlení. Díky svému talentu obstál argumentačně jak v boji proti pohanům, tak v boji proti manichejským herezím. Rovněž zaznamenal katastrofální zkušenost s rozpadem Římské říše v díle o *Boží Obci*, tedy pozemského města. Mnohé etické a právní problémy tehdejší doby si přinesl s sebou domů, kde je dál zpracovával ve svých dílech. Stal se uznávaným biskupem v Hippo.¹⁰⁷ Pro Augustina je podstatou myšlenky myšlenka Boha, jenž Platon pochopil, že sídlí v nebeském příbytku. Neosobní svět stoicismu se stal osobním skrze všemoudrého a všemocného Boha. Pro Aristotela je Bůh Stvořitel světa transcendentní, všemocný a díky své prozřetelnosti řídí svůj věčný zákon.¹⁰⁸

Pro Augustina je věčný zákon nejvyšším důkazem věčných pravd samého Boha, podle něj se vše řídí. Božím důkazem je jeho ontologický pořádek, řád bytí a morálních hodnot. Prostřednictvím Božího zákona se vše vytváří, řídí a udržuje vesmír. Bůh je nejvyšší důvod neměnného bytí a všemohoucí vůle, je to jednota ve své nejvyšší formě. Přirozený mravní zákon, přirozené právo je Boží zákon ve vztahu k člověku, jenž se na něm podílí. Věčný zákon přebývá jako slepá nutnost v iracionální povaze člověka. Je zapsán v srdci člověka, racionální a svobodné bytosti. Morální racionální přirozenosti člověka je zapsána do jeho racionální duše.¹⁰⁹

Špatné činy nejsou kvalifikované jako špatné jen z hlediska platnosti zákona, ale i proto, že jsou samy o sobě špatné a narušují přirozeného řád. Filosofie přirozeného zákona byla předána do zlatého věku scholastiky díky dílům církevních otců a stala se základem pro rozvoj kanonického práva. Přirozený zákon, který je obsažen v Novém zákoně (tj. Desateru a v evangeliích), je Božího původu a spočívá v lidské přirozenosti, jenž je vlastní všem lidem.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 33.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 33.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 33.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 34.

¹¹⁰ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 33.

Učení svatého Augustina ukazuje, že věčný zákon je součástí přirozeného mravního zákona. Racionální přirozenost člověka je obrazem Božím. Každý skutek je morálním činem pouze tehdy, pokud je prováděn v souladu s praktickým rozumem. Podstata přirozeného mravního zákona nemůže být nikdy zničena.

Sekundární přirozený zákon, druhá tabulka Dekalogu (to znamená posledních sedm částí Desatera), je důsledkem dědičného hříchu. Ale tato teorie musela být zcela opuštěna. Pro tento druh argumentace nebyla schopna poskytnout, etické a filozofické vysvětlení, které by nebyly v rozporu s přirozeným mravním zákonem, jenž je zaznamenán ve Starém zákoně.

Albert Veliký a další jeho současníci se snažili najít adekvátní cestu k vysvětlení nauky o jedinečnosti vůle Boha, tj. vytvoření Božího království na zemi, které bude stát nad všemi ostatními zákony. K adekvátnímu řešení tohoto problému bylo potřeba velkého génia Tomáše Akvinského. Tomáš mistrným způsobem spojil antické myšlení s křesťanským. Tento velký učenec, který (stejně jako předtím Peter Abelard) ve svém díle *Summa* vysvětluje principy přirozeného zákona. Abelard jeho dílo už nemohl znát, proto by nebylo patřičné se jeho prací zabývat. Účelem druhé kapitoly bylo objasnit motivy, zdroje a logiku pro vedení dialogu v Abelardově díle.¹¹¹

---

¹¹¹ ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*, s. 39.

3. Rozbor spisu Dialog mezi filosofem, Židem a křesťanem

Interkulturní dialog začíná jasným Abélardovým představením osob a rolí dialogu. „Cuius sint professionis uel cur ad me venerint interrogo. 'Homines' inquit 'sumus diversis fidei sectis innitentes. Vnius Dei quidem cultores esse nos omnes pariter profitemur, diversa tamen fide et vita ipsi famulantes. Vnus quippe nostrum, gentilis ex his quos philosophos appellant, naturali lege contentus est; alii vero duo scripturas habent, quorum alter Iudeus, alter dicitur Christianus.“¹¹² V noční vizi přišly k Abélardovi tři osoby a požadovaly posouzení jejich odlišné víry.¹¹³ Abélarda zajímalo, kdo byl ten, který si vybral právě jeho jako soudce. Filozof, jenž byl pohanem, odpověděl, že to byl právě on, který si Abélarda vybral. Abélard zde potvrzuje vlastní erudici a schopnost tohoto soudu. Úkolem filozofů, pokračuje filozof, je zkoumat pravdu vedenou racionální myšlením, a ne všeobecným názorem lidí. Studoval různé filozofické směry a zaměřil se na morální filosofii, tedy etiku.¹¹⁴ Cílem etiky je poznání o nejvyšším dobru a největším zlu. To, co činí člověka skutečně blaženým a co ubohým. Je dobře obeznámen etickými problémy světa, pečlivě studuje rozdílnost existujících náboženství. Vše musí být vedeno racionální úvahou.¹¹⁵

Filozof se soustředil na učení Židů a křesťanů a zkoumal rozdílnost jejich věr a zákonů. Dlouho vedl diskuzi s oběma muži, ale rozdíly názorů nebyly v diskusi vyřešeny. Proto se filozof rozhodl předložit tyto argumentace Abélardovi k posouzení, protože on je dle filozofa dostatečně obeznámen jak s filozofickým myšlením a logikou, tak s oběma zákony, jež slouží k argumentační obraně dalších přítomných dialogu. Křesťanské náboženství má svůj vlastní zákon, tzv. „Nový zákon“, jenž vychází ze Starého zákona a stále ho respektuje. Pokud má být tento spor ukončen, musejí filozof, Žid a křesťan vybrat někoho jako soudce, který nepatří ani do jedné ze tří názorových skupin. Filozof pokračuje v lichotkách k Abélardovi. „Quod uero ingenii tui sit acumen, quantum philosophicis et diuinis sententiis memorie tue thesaurus habundet, preter consueta scolarum tuarum studia, quibus in utraque doctrina pre ceteris omnibus magistris, etiam

---

¹¹² ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*. s. 4 „*Jsme lidé, různého vyznání. My všichni, samozřejmě, ctíme jediného Boha, ale každý z nás praktikuje jiné náboženství a způsob života. Jeden z nás, je pohanem, který je nazýván filozofem, jenž věří v přirozený zákon, zatímco druhý je Židem, a další je křesťanem, jež věří ve své psané zákony.*“

¹¹³ *Filozofia* 68,6, s. 483.

¹¹⁴ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 4.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 4.

tuis, siue ipsis quoque repertarum scientiarum scriptoribus constat te floruisse, certum nobis se prebuit experimentum opus illud mirabile Theologie.¹¹⁶ (Peter Abelárd zde patrně zmiňuje, jak jeho reedice Theologie byla velmi populární.)

Abelárd byl velmi překvapen a zároveň potěšen touto nabídkou stát se soudcem dialogu. Jako filozof je zvyklý podobným sporům naslouchat. Je toho názoru, že filozof bojuje dvěma meči, tedy filozofií a znalostí obou zákonů, což jej zvýhodňuje proti Židovi a křesťanovi.¹¹⁷ Souhlasil s návrhem a ujistil je, že nebude zvlášť zasahovat do dialogu, ale bude pozorně naslouchat, jak říká apoštol Jakub: „Omnis homo uelox ad audiendum, tardus autem ad loquendum“.¹¹⁸

3.1. Dialog mezi Židem a filozofem

Filozof se ujímá slova jako první za souhlasu ostatních a postupně se jich dotazuje. Je toho názoru, že prvním zákonem je přirozený zákon. Abelárd ústy filozofa opakuje názorovou shodu z druhé kapitoly této práce o přirozeném zákoně. Přírodní zákon je první zákon, nejen časově, ale také svou přirozeností. Přirozený zákon, to je znalost morálky, kterou nazýváme „etika“, a ta se skládá pouze z morálních pravidel. Učení vašich zákonů k přirozenému zákonu přidává další pravidla a příkazy.¹¹⁹

Filozof mluví k oběma, ale svůj dotaz v první části pro jednoduchost argumentace směřuje k Židovi, který především spoléhá na psaný zákon. Zajímá se o důvody, které ho přivedly k jeho víře, a předem morálně odsuzuje důvod, který upřednostňuje jen společný zájem a lásku svých vlastních lidí. Často se stává, že když jeden z členů manželského páru konvertuje k jiné víře, děti se drží původní víry rodiče, u kterého zůstávají. „Non potest filius facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem“¹²⁰ Mezi lidmi je přirozeně přítomná láska pro jejich vlastní rasu a pro ty, s nimiž jsou vychováni, a děsí se hrůzou od všeho, co je proti jejich víře.¹²¹ Dospělí se dopouštějí chyb, když se

---

¹¹⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. Collationes, s. 4. „„Máte pověst, jak vynikajícího ve svém intelektu, tak ve znalosti každého druhu psaní. Vaši báječnou knihu, Theologia, dokazuje ostrost vašeho intelektu a ukazuje, jak bohatá pokladnice má vaše paměť z pohledů filozofů a křesťanských spisovatelů.“

¹¹⁷ Tamtéž, s. 6.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 7, List Jakubův 1:19 „Každý člověk ať je rychlý k naslouchání, ale pomalý k mluvení“.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 8.

¹²⁰ Tamtéž, s. 8 „Syn nemůže dělat nic, kromě toho, co vidí, jak jeho otec dělá.“

¹²¹ Tamtéž, s. 8.

tvrdohlavě drží všeho, co se naučili jako děti. ”Neve, siquid in puerilibus disciplinis acceperint, id sacrosanctum iudicent, quandoquidem res teneris auribus accommodatas sepe philosophie senior tractatus eliminat.“¹²² Lidé často vyznávají a věří tomu, čemu vlastně nerozumí, jako by jejich víra spočívala spíše ve vyslovování slov bez mentálního porozumění. Věří věcem tak velkým, že o nich nelze ani mluvit, natož je pochopit. Specifičnost každé víry je také činí nadřazenými vůči jinověrcům a zároveň je soudí. Jen oni sami jsou požehnáni, končí filozof.¹²³

Žid žije v obavách, aby ho filozof argumentačně nezesměšnil a nemělo to tak negativní dopad na jeho celou rasu. Mé úsilí směřuje k hledání pravdy, ujišťuje filozof, nikoli k projevu nadřazenosti. Nebudu se hádat jako sofista, ale zkoumat pravdu jako filozof, ba co víc, budeme hledat cestu ke spasení duše.¹²⁴

Je jasné, shoduje se Žid s filozofem, že když jsou lidé dětmi, ještě nedosáhli rozumnosti, sledují tedy víru a její praktikování u těch, s nimiž žijí. Zejména víru těch, které milují nejvíce. Zvyky našich rodičů a rodiny nás přivedly k této víře, je to spíše důvod k víře než názor na víru, v které nyní setrváváme. Dospělí by se měli rozhodovat podle své vlastní volby a dle svého vlastního úsudku. Není správné následovat slepě názor jiných, ale spíše hledání pravdy.¹²⁵ Nicméně věříme-li, pokračuje Žid, že nám byl dán Bohem zákon, který následujeme, neměli bychom být obviňováni za jeho dodržování, ale spíše odměněni za naši poslušnost. Nemůžu vás přimět, abyste uvěřil, že náš zákon byl dán Bohem, ale přesto to nemůžete vyvrátit, pokračuje Žid k filozofovi. Jsem služebníkem našeho Boha, kterého se velmi bojím urazit, rovněž tak jako moji spoluobčané. Jaký postup mi doporučujete, pokud mám pochybnosti o tomto zákoně, u jehož vniku jsem nebyl přítomen? Mnoho generací respektuje tento zákon, který byl dle jejich slov dán samotným Bohem. Téměř celý svět souhlasí s tím, že nám tento zákon dal Bůh.¹²⁶

---

¹²² ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 10 „Lidé by neměli uvažovat, že vše, co se naučili jako děti, je posvátné, protože často pokročilejší filozofické pojednání není vhodné pro dětské uši.“

¹²³ Tamtéž, s. 12.

¹²⁴ Tamtéž, s. 14.

¹²⁵ Tamtéž, s. 14.

¹²⁶ Tamtéž, s. 15.

Kdo by byl schopen ovládnout lidi bez zákona, pokračuje Žid, a nechat každého s vlastním úsudkem dělat, co uzná za vhodné. Jak nastolit bezbožnost a jak trestat bezbožné, leda ustanovením zákona, který zakazuje zlé věci konat. Božské právo přišlo mezi lidi i proto, aby svět získal počátek a autoritu Boha, protože si přál omezit zlo ustanovením zákonů. Jinak by se mohlo zdát, že Bůh nemá zájem o lidské záležitosti a že stav světa je ovládán spíše náhodou než jeho prozřetelností.¹²⁷

Sdílím s vámi víru a pravdu jednoho Boha. Možná ho miluji stejně jako vy, a navíc mám plno náboženských povinností, které vy jako filozof nemáte. Kdo by kritizoval naši víru, která, jak již bylo řečeno, chválí Boha, jeho dobrotu, který je tak znepokojen naší spásou, že nás chce učit prostřednictvím písemného zákona? Bud' tedy v tomto zákoně najdete něco, co lze kritizovat, nebo se přestaňte ptát, proč ho dodržujeme, končí větu Žid.¹²⁸ Zde patrně Abélard připravuje argumenty k slovní při, aby obhájil přirozeného zákona.

Myslíte, že za svou loajalitu k Bohu, pokračuje Žid, nedostáváme žádnou odměnu, jen nadále plno utrpení, představujete si, že náš Bůh je nesmírně krutý. Jsme rozptýleni mezi všemi národy¹²⁹ bez krále nebo pozemského vládce, jsme sami zatíženi velkými daněmi, že téměř každý den platíme neúnosné výkupné za naše ubohé životy. Všichni nás skutečně považují za hodné nenávisti a opovržení, že kdokoli, kdo nám způsobí jakékoliv zranění, věří, že je to spravedlnost a nejvyšší oběť, která byla Bohu nabídnuta. Jak pohané, tak křesťané konají tak ze spravedlivé pomsty. Pohané nemohou zapomenout, když jsme dobyli, a převzali jejich zemi, a následně je perzekuovali. Zatímco křesťané podle všeho mají větší důvod k pronásledování, protože (jak se říká) jsme jim zabili jejich Boha.¹³⁰

Naše životy dáváme do rukou našich nepřátel a jsme nuceni věřit ve víru těch, kteří jsou bez víry. I když spíme, nemůžeme myslet na nic jiného na nebezpečí, že budeme zavražděni. Když cestujeme kamkoli do sousedství, musíme platit vysokou cenu průvodci, kterému nedůvěřujeme. Vládcí, kteří mají nad námi pravomoc a jejichž ochranu

---

¹²⁷ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 15.

¹²⁸ Tamtéž, s. 18.

¹²⁹ Diaspora.

¹³⁰ Tamtéž, s. 19.

si kupujeme za velkou cenu, mohou drancovat naše domovy. Jsme silně utlačováni těmito věcmi. Pokud máme povoleno zde žít, ani nemůžeme mít pole nebo vinice nebo jakýkoli pozemek. Hlavním zdrojem příjmu, který nám zbývá, abychom si vydělali na podporu našich ubohých životů, je půjčování peněz za úroky jiným rasám, a tím se ještě nenávisť vůči nám prohlubuje.¹³¹ Abélard ústy Žida popisuje trudný život židovských obyvatel v diaspoře. Rovněž se zabývá předsudky, které každá rasa nese v sobě. Klíčovým předpokladem pro mezikulturní dialog je se těchto předsudků zbavovat, jak je patrné z textu.

Žid popisuje nadále, jak je obtíže dodržování jejich vlastních zákonů. Kdo by se nebál nepřijmout svátost obřízky kvůli hanbě? Je těžké toto způsobovat nově narozeným dětem. Není také každému jasné, že máme zakázáno téměř každé jídlo, zejména to, které lze snadno koupit. Tedy jakékoliv maso, které již zvířata ochutnávala, je pro nás nečisté, je nám zakázáno jíst maso ze zvířat, která přirozeně uhynula. Nesmíme rovněž jíst zvířata, pokud je sami nezabijeme a pečlivě neodstraníme tuk a žíly. To pro nás představuje značnou zátěž, zejména když nemáme dost prostředků na to, abychom si koupili celé zvíře. Z toho je patrné, s jakými obtížemi se potýkáme k zodpovědnosti vůči Bohu. Kdo by se tedy opovážil změnit tyto povinnosti dané naším zákonem s vidinou přísného trestu a stal se tak hříšníkem?¹³²

Kdo by mohl lehce snášet zákon zub za zub, oko za oko, dokonce i duši za duši od svého bratra, a co je ještě těžší, aby souhlasil s tím, aby mu umožnil tyto věci udělat, nebo aby se postavil proti našemu zákonu? Z těchto bezpočtu dalších pozorování je patrné, že každý z nás, kdo dodržuje zákon, má nelehkou cestu životem. „Propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras.“¹³³

Abélard ústy filozofa odpovídá Židovi na jeho nesčetné dotazy, používá svou etiku záměru. Chápu vaši poslušnost a oddanost, kterou máte k Bohu. Záleží však na tom, zda je váš záměr k dané věci, kterou vykonáváte, správný nebo špatný. Neexistuje žádná víra, jejíž následovníci by nevěřili, že slouží Bohu. Nyní chci, abyste zvážil, jak daleko jsou

---

¹³¹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 22.

¹³² Tamtéž, s. 23.

¹³³ Tamtéž, s. 23 „Pro slova vašich rtů jsem se držel tvrdých cest.“

vaše zákony v rozporu s rozumem, a svůj argument doložil konkrétním příkladem vašeho psaného zákona, který dodržujete.¹³⁴

Je jasné, pokračuje filozof, že před Starým zákonem a jeho praktikováním muselo mnoho lidí dodržovat pravidla přirozeného zákona, který spočívá v milování Boha a bližního svého, který rovněž zajišťoval jak spravedlnost, tak způsob života, který byl pro Boha nejpříjemnější. Jako například byli Abel, Noe a jeho děti, Abraham, Lot, které dokonce váš zákon zaznamenává a velmi chválí.¹³⁵ Pán miloval spravedlivého muže Noeho, že ho ráčil zachovat i další jeho následné generace. Jak je psáno v knize Genesis: „Litoval, že na zemi učinil člověka, a trápil se ve svém srdci.“ „Řekl: „Člověka, kterého jsem stvořil, smetu z povrchu země, člověka i zvířata, plazy i nebeské ptactvo, neboť lituji, že jsem je učinil.““ „Ale Noe našel u Hospodina milost.“ „Toto je rodopis Noeho: Noe byl muž spravedlivý, bezúhonný ve svém pokolení; Noe chodil s Bohem.“¹³⁶

A jak bylo psáno, byli všichni ostatní utopeni skrze velkou potopou, kterou seslal Bůh na zem. Zachránil se jen Noe a jeho rodina, kteří se tak stali pokračovateli lidské rasy. Dalším dobrým příkladem praktikování přirozeného zákona, pokračuje filozof, jsou slavní patriarchové Bohem vyvolené rasy, Abraham, Izák a Jákob, kterým slíbil budoucí štěstí jejich lidu. I oni předcházeli psanému zákonu a věděli, že jsou privilegovaní nad ostatními, protože žili podle přirozeného zákona.¹³⁷ „Převelice tě rozplodím a učiním z tebe pronárody, i králové z tebe vzejdou.“¹³⁸ Ve Starém zákoně se uvádí, že předtím, než byl Abraham obřezán, byl spravedlivý svou vírou, stejně jako dřívější patriarchové. „Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam“¹³⁹

A konečně, pokud projdete celou historii uvedenou ve vašem Starém zákoně, nenajdete žádnou odměnu za obřízku, ale jen to, co Pán stanovil, že kdokoli z Abrahamova rodu nebyl obřezán, nebude se nadále počítat jako jeden z jeho lidí, tedy jako mezi Abrahamovými dětmi.¹⁴⁰ „Znamením mé smlouvy mezi mnou a vámi i tvým

---

¹³⁴ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 24.

¹³⁵ Tamtéž, s. 26.

¹³⁶ <http://www.bible.net.cz/app/b?book=Gen&no=6>, Genesis 6:5-9

¹³⁷ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 28.

¹³⁸ BIBLENET [30.11.2017] <<http://www.bible.net.cz/b/Gen/17#v9>> Genesis 17:6

¹³⁹ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 30 „Abraham věřil v Boha, a to se samo začalo považovat za spravedlnost.“

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 31.

potomstvem, kterou budete zachovávat, bude toto: Každý mezi vámi, kdo je mužského pohlaví, bude obřezán.“ ... „Neobřezanec, který by nedal své neobřezané tělo obřezat, bude ze svého lidu vyobcován; porušil mou smlouvu.“¹⁴¹

O tom existuje textový důkaz, kdy Pán mluví s Abrahamem: „Postavím svou dohodu mezi mnou a vámi a vaším semenem za vámi.“ 'Toto je dohoda, kterou budete dodržovat: Bude obřezáno každé vaše mužské dítě. Každé dítě z vás bude obřezáno osmý den od narození. Pokud mužské dítě nemá obřezané maso předkožky, jeho duše bude ztracena od lidu. Pokud byste měli říci, že toto ztracení je třeba chápat také jako odkazující na zatracení duše, pak bude požadavek obřezky tím méně rozumný, protože nyní budou mít takové nebezpečné důsledky, že by to chybělo, zatímco před tím, než to nezpůsobilo žádnou škodu. Tento pohled navíc zakazuje nebeské království kojencům, kteří zemřou dříve, než jim bude osm dní, ačkoli do té doby se nedopustili žádného zlého skutku, aby si zasloužili zatracení.

Taky pečlivě zvažte, pokračuje filozof k Židovi, jakou odměnu Pán slibuje za dodržování celého zákona. Zde není nic psáno krom pozemské prosperity. „Nichil aliud promissum ibi uideatis esse.“¹⁴² Díky poslušnosti zákonů snášíte velké zkoušky, jež budí údiv, protože konkrétně vám je odepřeno hmotné blaho, které dle slibu v zákoně, byste měli očekávat. Nebudete-li řádně dodržovat zákon a dojde-li k jeho porušení, nebudete se mít podle toho, co slibuje tento zákon. Je patrné, že jak dodržováním, tak nedodržováním zákona se tyto sliby nenaplní. Nevidím důvod, abyste věřili těmto zákonům. Navíc odměna, která spočívala v pozemských věcech, nabízí jen velmi málo, protože byste od ní mohli očekávat život, který se neliší od života zvířat.¹⁴³ Věříte v dodržování zákona a myslíte si, že si zasloužíte věčné štěstí a prosperitu v tomto životě, kterou vám přislíbil Bůh, ale vůbec vám neřekl nic o odměně, která je největší. O tomto skutečném a věčném štěstí jako odměně zde vůbec není zmínka.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ BIBLENET [30.11.2019] <http://www.biblenet.cz/b/Ge>
s<http://www.biblenet.cz/b/Gen/17#v9n/17#v9> Genesis 17:10 17:14

¹⁴² ABELARD, Peter, John MARENBOŇ a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 28 „*Jak vidíte, nic jiného tam není zaslíbeno.*“

¹⁴³ ABELARD, Peter, John MARENBOŇ a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 32.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 32.

Samotný Mojžíš, zákonodárce, varuje své lidi, aby jakýmkoli způsobem kritizovali zákon, a říká: „Poslouchej je, Izraeli, a bedlivě je dodržuj. Tak se ti povede dobře a velmi se rozmnožíte v zemi oplývající mlékem a medem, jak ti přislíbil Hospodin, Bůh tvých otců.“¹⁴⁵ A opět „Aby ses bál Hospodina, svého Boha, a bedlivě dbal na všechna jeho nařízení a příkazy, které ti udílím, ty i tvůj syn a tvůj vnuk, po všechny dny svého života, abys byl dlouho živ.“¹⁴⁶

A znovu „Musíte bedlivě dbát na příkazy Hospodina, svého Boha, na jeho svědectví a nařízení, která ti přikázal.“¹⁴⁷ A zas. „Požehná plodu tvého života i plodu tvé role, tvému obilí, tvému moštu, tvému oleji, vrhu tvého skotu a přírůstku tvého bravu na zemi, o níž se přísahou zavázal tvým otcům, že ti ji dá.“¹⁴⁸ „Hospodin od tebe odvrátí každou nemoc, nevloží na tebe žádnou ze zhoubných chorob egyptských, které jsi poznal, ale uvalí je na všechny, kdo tě nenávidí.“¹⁴⁹

Jaký druh odměny, pokračuje v argumentaci filozof, je za dodržování zákona? Přesně stejný způsob štěstí je dán jak lidem, tak plodům, vašim stádům skotu a ovcí. Není zde zmínka o duchovním štěstí duše, ani o ničem, co se týká spásy nebo zatracení duše zaslíbené těm, kteří se řídí zákonem, nebo těm, kdo ji porušují. Zmiňuje se zde pouze to, co vyhovuje nebo naopak jde proti pozemským touhám. „His que maxima sunt omnino pretermittis.“¹⁵⁰

I když vám byl dán zákon, tedy zákon pro vyvolené, před vznikem vašeho zákona přirozený zákon umožňoval a vystačil ke spasení, To ve skutečnosti nemůžete popřít žádným zdůvodněním. Bůh šel tak daleko ve své chvále Joba, pohana, který bezpochyby žil po Abrahamovi bez vašeho zákona, že řekl: „Nemá na zemi sobě rovného. Je to muž bezúhonný a přímý, bojí se Boha a vystříhá se zlého.“¹⁵¹ (Job byl často používán jako

---

¹⁴⁵ BIBLENET [30.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Deut&no=6>>, Deuteronomium 6:3

¹⁴⁶ BIBLENET [30.1.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Deut&no=6>>, Deuteronomium 6:2

¹⁴⁷ BIBLENET [30.1.2019] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Deut&no=6>, Deuteronomium 6:17

¹⁴⁸ BIBLENET [30.1.2019] <http://www.biblenet.cz/b/Deut/7>, Deuteronomium 7:13

¹⁴⁹ BIBLENET [30.1.2019] <http://www.biblenet.cz/b/Deut/7>, Deuteronomium 7:15

¹⁵⁰ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 32 „Největší druh štěstí je zcela opomíjen“

¹⁵¹ BIBLENET [10.11.2017] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Job&no=1&search=Otev%C5%99%C3%ADt>>, Job 1:8

příklad dobrého pohana patristickými a středověkými spisovateli, včetně Abélarda. Job byl vybírán spolu se Sokratem a Diogénem.)¹⁵²

Job sám vysvětluje podstatu spravedlnosti svým vlastním příkladem, abychom ji mohli napodobit, nezmiňuje nic o dodržování zákona, ale pouze o dodržování přirozeného zákona, přičemž přirozeně naléhá na každého. Svými slovy i svým příkladem stanovil pro nás pohany zákon hodný následování.¹⁵³ „Jestliže jsem odmítl nuzákově přání, oči vdovy nechal hasnout v beznaději“¹⁵⁴ Šalomoun tvrdí, aby se všichni lidé na Zemi naučili bát tvého jména jako tvůj lid Izrael. A znovu je napsáno „Hle, jak bývá požehnán muž, který se bojí Hospodina“.¹⁵⁵ A pak je tady váš patriarcha Jeremiáš. Žil dlouho poté, co byla nařízena obřízka a zavedeny svátosti nařízené zákonem, a patřil k Abrahamovu potomstvu, přesto však Bible zaznamenává, že byl svatým před tím, než se narodil.¹⁵⁶ Bůh sám říká: „Dříve než jsem tě vytvořil v životě matky, znal jsem tě dříve, než jsi vyšel z lůna, posvětil jsem tě, dal jsem tě pronárodům za proroka.“¹⁵⁷

Filozof pokládá po řadě argumentů otázku Židovi, zda jsou obřízka a svátosti pro ně nezbytné, pokud chtějí být svatí nebo být spaseni. Jak by mohl někdo být svatým ještě předtím, než se narodil a neznal psaného zákona? Jako tomu bylo u svatého Jeremiáše. Pokud víra v Boha a láska k němu stačily pro spasení pro některé lidi v dobách před vaším zákonem, tak pro některé lidi musí být postačující i teď. Jestliže je potřeba přidat do zákona cokoli, je to jen násobení příkazů a zvyšování počtu přestupků.¹⁵⁸

Protože tam, kde není zákon, nemůže dojít k žádnému přestupku. Čím více člověk vidí, že je před něčím držen a omezován, je to jako by to byl nějaký druh síly, kterou si o to horlivěji přeje odstranit.¹⁵⁹ Řádky veršů říkají: „Čím jsme byli spoutáni, byli jsme zproštěni zákona, takže sloužíme Bohu v novém životě Ducha, ne pod starou literou zákona.“¹⁶⁰ A zase „Hřích použil tohoto přikázání jako příležitosti, aby ve mně probudil

---

¹⁵² ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 33.

¹⁵³ Tamtéž, s. 34.

¹⁵⁴ BIBLENET [3.11.2018] <<http://www.biblenet.cz/b/Job/31#v16>>, Job 16:16

¹⁵⁵ BIBLENET [3.11.2018] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Ps&no=128,128:4>

¹⁵⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes* s. 34

¹⁵⁷ BIBLENET [3.11.2018]

<<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Jer&no=1&search=Otev%C5%99%C3%ADt>>, Jeremiáš 2:5

¹⁵⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 34

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 36.

¹⁶⁰ BIBLENET [3.12.2019] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Rom&no=7,7:6>

všechnu žádostivost; bez zákona je totiž hřích mrtev.¹⁶¹ Později se ukázalo, že váš zákon nejen neodstraní hřích, ale ve skutečnosti jej navyšuje. „K tomu navíc přistoupil zákon, aby se provinění rozmohlo.“¹⁶²A znovu: „Co tedy máme říci? Že zákon je hříšný? Naprosto ne! Ale hřích bych byl nepoznal, kdyby nebylo zákona. Vždyť bych neznal žádostivost, kdyby zákon neřekl: ‚Nepožádáš!‘“ „Já jsem kdysi žil bez zákona, když však přišel zákon, hřích ožil“ „A já jsem zemřel. Tak se ukázalo, že právě přikázání, které mi mělo dát život, přineslo mi smrt.“ „Hřích použil přikázání jako příležitosti, aby mne oklamal, a tak mě usmrtil.“¹⁶³

Bůh vás označil jako své zvláštní lidi, když vám dal zákon, nazval Izrael prvorozeným synem a bez příčiny vás zatížil tak těžkým břemenem. „Toto praví Hospodin: ‚Izrael je můj prvorozený syn.“¹⁶⁴ Kdo vás může zachránit před prokletím zákona, protože jako trest za své hříchy, jak vy sami říkáte, jste ztratili zaslíbenou zemi a mimo ni nejste plně schopni řádně dodržovat zákon, protože nemáte dovoleno, co je stanoveno pro odnímání hříchu zákonem, tedy praktikování obětí pro promíjení hříchů. Z toho je zřejmé, že jste spolu s odměnou ztratili možnost dodržování zákona a nemůžete očistit sebe ani své manželky.¹⁶⁵ Výsledkem tedy je, že jste nikdy nepožádali Pána o žádné pozemské odměny, jež vám byly slíbeny, ani nic jiného mimo pozemských odměn.¹⁶⁶

Předpokládejme, pokouší se Žid odpovědět na nespočet argumentů, že bychom připustili, aby lidé nyní mohli být zachráněni pouze přirozeným zákonem, protože dobří lidé byli i bez obřízky a dalších tělesných dodržování psaného zákona. Přesto to neznamená, že by náš zákon byl nadbytečný, protože se jeví jako velmi užitečný pro posilování víry a její bezpečné zachovávání, pro účinnější potlačování bezbožnosti.¹⁶⁷

Dokud věřící žili všude, smíšení s nevěrnými, než jim Bůh dal svou vlastní zemi, nebyli odloučeni od těch, s nimiž byli nuceni žít podle jakýchkoli zákonných ustanovení, protože takové rozlišení jejich způsobu života mohlo proti nim vyvolat nepřátelství. Poté, co Pán Abrahamovi dal svou přízeň a dal mu a jeho rodu jako dědictví zemi, kde bude žít

---

¹⁶¹ BIBLENET [3.10.2019] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Rom&no=7>, Římanům 7:8

¹⁶² BIBLENET [3.09.2018] <http://www.biblenet.cz/b/Rom/5>, Římanům 5:20

¹⁶³ BIBLENET [3.11.2018] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Rom&no=7>>, Římanům 7:9-11

¹⁶⁴ BIBLENET [3.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Exod&no=4>>, Exodus 4:22

¹⁶⁵ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 36.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 38.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 38.

odděleně od pohanů, rozhodl se také zcela oddělit jeho rod tělesným dodržováním zákona, takže by bylo méně pravděpodobné, že by věřící byli zkaženi nevěřícími. Z tohoto důvodu, jakmile slíbil Abrahamovi a jeho národu zemi, stanovil zákon, jímž měli žít, a který započal obřízkou.¹⁶⁸ Zákon zaručoval, také aby se Abrahamův lid nemohl snadno obrátit k modlářství a ke zlým cestám pohanů. Židé pak nebyli s pohany spojování svým způsobem života nebo svazky přátelství, ale spíš koncepcí trvalého nepřátelství.

Zdá se, že obřízka pohanům odporuje, protože považují řezání konce této části těla za velmi ostudnou věc a neuznávají toto znamení božského posvěcení, jako by to bylo modlářství. Podobně nám Pán velmi často přikazoval, abychom se nebrali pohanské ženy.¹⁶⁹ „I povolal Izák Jákoba a požehnal mu. Přikázal mu: „Neber si ženu z dcer kenaanských.“ „Odejdi do Rovin aramských do domu Betúela, otce své matky, a odtud si vezmi ženu z dcer jejího bratra Lábana.“¹⁷⁰ Žid se domnívá, že tyto argumenty jsou dostačující, a pokračuje.

Pán uzavřel s Abrahamem pro další generace věčnou smlouvou skrze obřízku, jež je svázání s Bohem, abychom od něho nebyli nikdy odděleni ani v tomto ani v příštím životě. Znamená to, že jakmile je tělo obřezáno, nemůže být vráceno zpět, takže nebudeme moci se od Boha oddělit. Vnitřně ve svých srdcích odřezávajíc se od neřestí¹⁷¹ stejně jako byla odříznutá od těla a odříznuto naše chování od nevěřících.¹⁷²

Pán přirovnává lidi k vinici, tedy genitálie k vinné révě. Pokud nejsou výhonky vinné révy prořezány, budou produkovat divoké hrozny spíše než hrozny jedlé. Podle této analogie, pak odříznutím předkožky jsme se začali kultivovat, je to znamení pečlivého Božího hospodaření s námi.¹⁷³ Pokud také uvažujete o počátcích lidské viny skrze naše první rodiče a trest smrti. Pán „ženě řekl: „Velice rozmnožím tvé trápení i bolesti těhotenství, syny budeš rodit v utrpení, budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“¹⁷⁴ Pocítí svůj hřích ve svých genitáliích, nikoliv nikde jinde. „Maxime

---

¹⁶⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 38.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 40.

¹⁷⁰ BIBLNET [13.11.2019] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Gen&no=28>, Genesis 28:1-2

¹⁷¹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 43 Ve Starém zákoně existují zmínky o obřízce srdce, tato myšlenka byla vyvinuta zejména Origénem

¹⁷² Tamtéž, s. 44.

¹⁷³ Tamtéž, s. 44.

¹⁷⁴ BIBLNET [13.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Gen/3>>, Genesis 3:16

autem in genitali membro quo per carnalem concupiscentiam culpa originalis peccatum una cum prole propagatur, hoc sacramentum fieri oportuit, ut illud merito membrum plecteretur per quod peccatum ipsum ad posteros transmittitur.¹⁷⁵ Každá žena při porodu, trpí správně v té části těla, kde počala a rodí, a při porodu je potrestána za potěšení ze zlé touhy, kterou měla, když bylo dítě počato. Tak platí za hříchy své touhy.¹⁷⁶ Tím však náš trest neskončil. Pán Adamovi řekl: „Uposlechl jsi hlasu své ženy a jedl jsi ze stromu, z něhož jsem ti zakázal jíst.“ „Kvůli tobě, nechť je země prokleta; po celý svůj život z ní budeš jíst v trápení.“ „Vydá ti jenom trní a hloží a budeš jíst polní byliny.“ „V potu své tváře budeš jíst chléb, dokud se nenavrátiš do země, z níž jsi byl vzat.“¹⁷⁷ Země produkovala jen trny a bodláky. Ale když jsme se zmocnili bohatství zaslíbené země, naše země již nebyla zemí, která produkovala trny a bodláky, toto zmírnění našeho trestu bylo vytvořeno obřízkou. Naši patriarchové ji hned začali praktikovat v následujících generacích. Myslím, že jsem už řekl dost pro odůvodnění obřízky, dokončuje argumentaci Žid.¹⁷⁸

Chci se vrátit k vaší otázce, pokračuje Žid k filozofovi a cituje verš: „Abraham i jeho syn Izmael byli obřezáni v týž den.“ „Také všechna jeho čeleď, ať doma zrození či za stříbro od cizince koupení, byli obřezáni spolu s ním.“¹⁷⁹ Příklad pohanského Jóba, který jste uvedl, postrádá vážnost, protože nemůžete přesvědčivě dokázat, zda byl neobřezaný, ani to, zda žil po ustanovení obřízky. Jób dokonce svým způsobem nabídl oběti, které byly přijaty Bohem, a to jak za jeho děti, tak za jeho přátelé. (Augustin udává, že Jób podle Bible není rozený Žid, ani konvertující k judaismu.)¹⁸⁰ Je jasné, že Abraham obřezal Izmaela podle Pánova příkazu, takže i jeho potomci ho také následovali. Příklad obřízky, pokud „zůstali Božími následovníky“, stále se dělají i dnes, ale ve věku dvanácti let, podle příkladu vašeho otce Ismaela. „Ipsi usque hodie seruat, qui Esmahalem patrem uestrum imitantes anno duodecimo circumcisionem accipitis.“¹⁸¹ (Zde je patrné, že Žid hovoří k filozofovi, jako k příslušníkovi Arabů.) Tady také vidíme, že naši lidé z mnoha pohanů

---

¹⁷⁵ ABÉLARD, Peter, *Expositio in epistolam ad Romanos*, s. 130.

¹⁷⁶ ABÉLARD, Peter, *Expositio in epistolam ad Romanos*, s. 130

¹⁷⁷ BIBLENET [13.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Gen/3>>, Genesis 3:17-19

¹⁷⁸ ABÉLARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 46

¹⁷⁹ BIBLENET [13.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Gen/17>>, Genesis 17-26-7

¹⁸⁰ ABÉLARD, Peter, *Expositio in epistolam ad Romanos*, s. 133.

¹⁸¹ ABÉLARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 48.

učinili konvertity se zákonem, to znamená napodobováním jejich rodičů, ale ne pochopením pravdy.¹⁸²

Namítáte, že i za dodržování celého zákona zákon není slibována žádná jiná odměna než dočasná pozemská. Toto tvrzení lze snadno odmítnout, protože jak jsem řekl, dokonce i samotnou obřízkou, kterou zákon přikazuje, jsme navždy spojeni s Pánem.¹⁸³ Z jakého důvodu by si nás Pán vybral ze všech ras a dal nám zákon, kdybychom se nemohli stát svatými, za dodržování zákona, který by jen umožňoval pouze radostí tohoto života, které patří spíše bezbožným než vyvoleným? A pak jsou tady slova verše: „Budete mi královstvím kněží, pronárodem svatým. To jsou slova, která promluvíš k synům Izraele.“¹⁸⁴ A zase „Hospodin promluvil k Mojžíšovi: „Mluv k celé pospolitosti Izraelců a řekni jim: Buďte svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh, jsem svatý.“¹⁸⁵ A znovu „Budete svatí pro mne, neboť já Hospodin jsem svatý. Oddělil jsem vás od každého jiného lidu, abyste byli moji.“¹⁸⁶ A pak, samotný zákon přikazuje dokonalou lásku k Bohu a bližnímu, z čehož, jak vy říkáte, se přirozené právo skládá. (Různé patristické argumenty byly pro a proti názoru, co skutečně označuje Starý zákon přikázat lásku k sousedovi. „Soused“ má omezený smysl pro jiného Žida, tedy lásku k jinému Židovi. Augustin později uvedl, že Starý zákon považoval každého za souseda.)¹⁸⁷ Pán to dělá pro to, aby Boží láska, která přesahuje i nás samé, nebyla omezena jakýmkoli opatřením. Tento zákon se přenáší i na jiné národy. „Nebudeš utlačovat hosta; víte přece, jak bývá hostu v duši, neboť jste byli hosty v egyptské zemi.“¹⁸⁸ Uvědomte si, že i kdyby byla dána všechna ostatní přikázání stranou, by toto stačilo ke spasení. Skutečná láska k Bohu a k našim spoluobčanům je skutečně vše, co je potřeba pro každou ctnost. Dokonalá láska postačuje k zasloužení si skutečného štěstí. A snad bychom o tom přesvědčili nevěřící, kteří viděli jen naši hmotnou prosperitu v uctívání Boha.¹⁸⁹

Nakonec usoudíte, jak dokonalý je náš zákon z jediného bodu, o kterém Mojžíš napsal v posledních dnech svého života. „K tomu, co vám přikazuji, nic nepřidáte a nic z toho

---

¹⁸² Tamtéž, s. 48 „*Zdá se, že Židé se domnívají, že v tom pokračovali někteří Izmaelovi potomci.*“

¹⁸³ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 50.

¹⁸⁴ BIBLENET [10.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Exod/19>>, Exodus 19:6

¹⁸⁵ BIBLENET [13.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Lev&no=19>>, Leviticus 19:1-2

¹⁸⁶ BIBLENET [13.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Lev/20>>, Leviticus 20:26

¹⁸⁷ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 53.

¹⁸⁸ BIBLENET [13.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Exod&no=23>>, Exodus 23:9

¹⁸⁹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 56.

neuberete, ale budete dbát na příkazy Hospodina, svého Boha, které vám udílím.“¹⁹⁰ A zase „Všechno, co vám prikazuji, budete bedlivě dodržovat. Nic k tomu nepřidáš a nic z toho nebereš.“¹⁹¹ Dokonalý zákon je ten, pokud k němu nelze přidat nic. Pokud by zákon nedosahoval dokonalosti, pak by byl tento zákaz špatný, protože by zakazoval přidávání toho, co by nám bránilo naší cestě ke štěstí. A proč zákon prikazuje něco, co musí být provedeno oběťmi a jinými obřady, aby nás očistilo a zbavilo hříchů, pokud by tyto nepřispívalo ke skutečnému štěstí? (Bylo však častou argumentací křesťanů, že Starý zákon je nedokonalý).¹⁹² „Quod legis praecepta non perfecta sint sicut evangelii et contra.“¹⁹³

Není až tak pravda, co říkáte, dostal slovo filozof. Již dlouho před Abrahámem a Izákem, Noe mluvil k Bohu, když řekl; „Požehnán buď Hospodin, Bůh Šémův. Ať je Kanaan jejich otrokem!“¹⁹⁴ Nebyl tedy jen váš lid zasvěcen Bohu po praktikování obřizky.

Pokud máš na mysli Boží odměny, a tím se chlubíš zvláště, jako byste byli jen vyvolení lidé, pozoruj tedy Enocha, který měl přístup do ráje daleko snadněji, než jste byli přivedeni do země Kanaánu, když text říká:¹⁹⁵ „I chodil Henoch s Bohem. A nebylo ho, neboť ho Bůh vzal.“¹⁹⁶ Co se týče vašich lidí, Mojžíš popírá, že by to bylo nějak spojeno ze zásluhy, když jste získali zaslíbenou zemi. „Přicházíš obsadit jejich zemi ne pro svou spravedlnost a přímost svého srdce. Hospodin, tvůj Bůh, vyhání před tebou tyto pronárody pro jejich zvěli a proto, aby splnil, co přísahal Hospodin tvým otcům, Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi.“¹⁹⁷

Noe se stal pánem všeho na zemi a moři a měl dovoleno používat spoustu jídel s výjimkou krve, což znamená, že co se týká Boží pozemských odměn (to je po čem toužíte nejvíce), život prvních následovníků Boha byl šťastnější než váš, protože byl více volnější

---

¹⁹⁰ BIBLENET [13.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Deut/4>>, Deuteronomium 4:2

¹⁹¹ BIBLENET [13.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Deut/13>>, Deuteronomium 13:1

¹⁹² ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 58.

¹⁹³ ABELARD, Peter, *Expositio in epistolam ad Romanos*, s. 190-1.

¹⁹⁴ BIBLENET [10.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Gen/9#v26>>, Genesis 9:26

¹⁹⁵ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 58.

¹⁹⁶ BIBLENET [10.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Gen/5#v24>>, Genesis 5:24

¹⁹⁷ BIBLENET [10.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Deut&no=9>>, Deuteronomium 9:5

a měl vládu nad všemi tvory, které obývají Zemi. Stejně tak jako Noe i jeho rodina žili volnějším způsobem života než vy, protože ještě nebyli zatěžováni vaším zákonem.¹⁹⁸

S cizinci, jak říkáte, by mělo by být zacházeno s milosrdenstvím, protože jsou potřební. Ale otevřeně se v zákoně učí, že s cizinci by se nemělo nakládat tak milosrdně jako s těmi, kteří bydlí ve vaší zemi.¹⁹⁹ „Nesmíte jíst žádnou zdechlinu. Buď ji dáš bezdomovci, který žije v tvých branách, aby ji jedl, nebo ji prodáš cizinci.“²⁰⁰ Stejný druh člověka, který na jednom místě nazýváte cizincem²⁰¹ (Origénes nerozlišuje mezi cizinci, kteří cestují a ti, kteří žijí mezi časem s Židy), a kdekoli jinde taky „cizinec“, se říká: „Cizinci můžeš půjčovat na úrok, ale svému bratru na úrok půjčovat nesmíš.“²⁰² Další pasáž je také o těchto cizincích, kteří cestují mezi vámi. „Kdokoli z domu izraelského i z těch, kdo mezi vámi přebývají jako hosté, bude jíst jakoukoli krev, proti tomu se obrátím; každého, kdo by jedl krev, vyobcují ze společenství jeho lidu.“²⁰³ Vidíte tedy toho cizince, který žije mezi vámi, a přesto podléhá vaší vládě a kázni, jež je součástí příkazů zákona. Cestujete mezi všemi národy, a můžete vidět, že se na nás se nikde nevztahuje praxe vašeho zákona.²⁰⁴

Filosofův názor, jenž se týká cizinců a je příkazem od Boha, který zahrnuje „Po všechna pokolení každý, kdo je mezi vámi mužského pohlaví, bude osmého dne po narození obřezán, doma zrozený i koupený za stříbro od kteréhokoli cizince, který není z tvého potomstva.“²⁰⁵ A zase je udáno tam „vaše tělo“ a je tak čteno, („Dáte obřezat své neobřezané tělo, a to bude znamením smlouvy mezi mnou a vámi“²⁰⁶), tento příkaz se vztahuje pouze na Židy, a je tedy pro cizince absurditou. A jaký pak má smysl další příkaz, jež říká: „Neobřezanec, který by nedal své neobřezané tělo obřezat, bude ze svého lidu vyobcován; porušil mou smlouvu.“²⁰⁷ Jak se to týká těch, jak bylo řečeno dříve, jež

---

¹⁹⁸ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 60.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 60.

²⁰⁰ BIBLENET [10.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Deut/14>>, Deuteronomium 14:21

²⁰¹ ABÉLARD, Peter, *Expositio in epistolam ad Romanos*, s. 88,

²⁰² BIBLESERVER [22.10.18] <<https://www.bibleserver.com/CEP/Deuteronomium23,20>>, Deuteronomium 23:20

²⁰³ BIBLESERVER [14.12.19] <<https://www.bibleserver.com/CEP/Leviticus17>>, Leviticus 17:10

²⁰⁴ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 62,

²⁰⁵ BIBLENET [11.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Gen&no=17>>, Genesis 17:12

²⁰⁶ BIBLENET [10.12.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Gen&no=17>>, Genesis 17:11

²⁰⁷ BIBLENET [10.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Gen&no=17>>, Genesis 17:14

jsou cizinci, pokud s nimi nebyla uzavřena dohoda, nebo alespoň s částí, na kterou se vztahuje vámi praktikována obřizka.²⁰⁸

Snažíte se prokázat, že věčné štěstí duše, které vám bylo slíbeno, když budete dodržovat to, co váš zákon stanoví. Ze zákona samo o sobě lze ukázat, že tato pozice je založena zcela bezcenných dohadách, když se říká s věčnou smlouvou.²⁰⁹ Všimli jsme si, že v zákoně slova „věčný“ kde se často používá věčnosti takovým způsobem, že neodkazují na nic víc než rozpětí současného života.²¹⁰

S ohledem na vaše tvrzení, že by mělo být učiněno pouze to, co Mojžíš přikázal, abyste ukázal dokonalost zákona, jsem překvapen, namítá filozof, že jste zapomněl, na vaši argumentaci, že kromě těch příkazů, které jsou přikázány, existuje mnoho dalších, které jsou pro lidi velmi důležité, a se rozhodují se samy. Je zřejmé, že toto je nejpravdivější. Z tohoto důvodu jste po zákonu přijali řadu tradic od svých otců, které považujete za velmi užitečné.²¹¹ A když David složil žalmy na počest Boží, nebo když Šalomoun postavil a zasvětil chrám Hospodinu, určitě neudělali to, co jim Mojžíš přikázal.²¹² Všechny knihy proroctví byly také složeny a přidány do zákona bez přikázání Mojžíše a nespočet věcí, které nejsou obsaženy v Mojžíšovyczh přikázáních, udělali vaši svatí předci od doby Mojžíše. Není tedy hříchem, co není přikázáno, ale spíše to, co je proti přikázání. Jinak byste nebyli schopni projít jediným dnem současného života ani vykonávat své domácí povinnosti, nemluvě o jídle a spaní, o nichž neexistují žádná přikázání.²¹³ Z výše uvedeného je patrné, že v žádném případě nemůžete mluvit o dokonalosti zákona, a rozhodnutí, že kdokoliv udělá cokoli navíc, co v něm není přikázáno, je jednání proti zákonu, není to logicky přijatelné. Měl byste si být také vědom, že jste nevysvětlil, proč Pán, když přesvědčoval lidi, aby dodržovali zákon, nechal stranou to, co jsem výše řekl, a přesto nabízí největší odměnu.²¹⁴ (Filozof naráží na rozumový úsudek každého jedince, tedy obecně přirozený zákon.)

---

²⁰⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 64,

²⁰⁹ Tamtéž, s. 64.

²¹⁰ Tamtéž, s. 66.

²¹¹ Tamtéž, s. 66.

²¹² Tamtéž, s. 68.

²¹³ Tamtéž, s. 68.

²¹⁴ Tamtéž, s. 70.

Pevně věříte, že dostanete duchovní očistění za vaše hříchy skrze oběti a různá vnější dodržování zákona, jak jste si sami ustanovili. Nepředpokládám, že tyto vnější úkony mají jakýkoli vliv, pokud jde o spásu duše pravá láska k Bohu a k bližnímu je natolik dostačující, aby byli lidé stali spravedliví a zbožní. „Slyš, můj lide, budu mluvit, Izraeli, svědčím proti tobě, já jsem Bůh, tvůj Bůh jsem.“ „Má žaloba se netýká tvých obětí, tvé zápaly mám před sebou stále.“ „Nevezmu si býčka z tvého domu, kozly ze tvých ohrad.“²¹⁵ Pán touží po oběť srdce, ne oběť zvířat; to je to což ho osvězuje; a když má první, nehledá to druhé, a když nenajde oběť srdce, další oběť je zcela zbytečná.²¹⁶ Opravdu váš zákon správně posuzuje duše, co je čisté nebo nečisté, dle charakteru běžného denního života se nazývají hříchy ve správném slova smyslu? „Mluv k Izraelcům: Když žena otěhotní a porodí chlapce, bude nečistá po sedm dní; bude nečistá jako v době svého obvyklého krvácení.“²¹⁷ Existují rituály očistění těmito hříchy, které dělají lidi bezbožnými. Zákon tohle považuje za tak ohavné, že všechny příkrývky, a kde všude dotyčná spala, a také seděla, jsou považovány za nečisté a musí být zbavený hříchu pomoci rituálu dle vašeho zákona. To se rovněž vztahuje i nečistoty některých druhů potravin, jež byste neměli pozřít.²¹⁸

Ale ty věci, které jsou jasnými hříchy, jako je vražda, cizoložství a podobně, jsou trestány smrtí místo toho, aby byli vyhoštěni. Pro ně není žádné očistění povoleno, nic díky čemuž by mohli býti očistění. Z toho můžete usoudit, že vaše očistění jsou určená spíše pro pověst v tomto životě než pro spasení duše. Úctu má hříšník, jenž ze své vůle přiznává celým svým srdcem svou vinu je souhrn pravého pokání, takže nebude za to potrestán²¹⁹; jak už bylo řečeno: „Svůj hřích jsem před tebou přiznal, svoji nepravost jsem nezakrýval, řekl jsem: „Vyznám se Hospodinu ze své nevěrnosti.“ A ty jsi ze mne sňal nepravost, hřích můj.“²²⁰ A zase. „Hospodin mě přísně trestal, ale nevydal mě smrti.“²²¹ Myslím si, že když se ptám na věci, které mají co do činění ke spáse mé duše, vy jste dostali váš zákon jako dar od Boha, nemůžete ale mě přimět k tomu, abych podstoupil toto břemeno. Jób popisuje na základě svého vlastního příkladu, jak jednat dobře. Naši

---

²¹⁵ BIBLENET [10.11.2019] <http://www.biblenet.cz/b/Ps/50>, Žalmy 50:7-9

²¹⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 70.

²¹⁷ BIBLENET [1.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Lev/12#v2>>, Leviticus 12:2

²¹⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 74.

²¹⁹ Tamtéž. s. 74

²²⁰ BIBLENET [10.11.2019] <http://www.biblenet.cz/b/Ps/32>, Žalmy 32:5

²²¹ BIBLENET [10.11.2019] <http://www.biblenet.cz/b/Ps/118>, Žalmy 118:18

filozofové zanechali svým nástupcům stanovení ctností, které je plně dostačující pro štěstí.²²²

Na konci dialogu mezi filozofem a Židem, dostal slovo soudce, jenž po vzoru Sókrata odpověděl. „Ego uero cupidus discendi magis quam iudicandi.“²²³ A jak říká přísloví; „Bude-li naslouchat moudrý, přibude mu znalostí, a rozumný získá schopnost“²²⁴ Všichni s tím souhlasili a měli stejnou touhou se učit.²²⁵

3.2. Shrnutí

Filozofovi jde v dialogu o dosažení spásy přirozeným mravním zákonem. To zaručuje láska k Bohu a k bližnímu, jednat spravedlivě a být milý k Bohu. Pro dosažení spásy je dle filozofa postačující přirozený zákon (lex naturalis), jež se pozitivně prakticoval před zavedením psaného. Což nabízí otázku, zda je možná spása mimo církev, která byla pro středověk velmi sensitivní.²²⁶ Pro filozofa z výše uvedeného textu nemají některé předpisy a nařízení posvátných textů racionální smysl. Židé se jeví z jeho pohledu až barbary, neboť nemají znalost filozofie, jež jako instrument má sloužit k racionalizaci důvodů. K víře je spíše podněcuje zázraky. Židovský Zákon není směrodatný pro člověka uvažujícího na racionálním (filozofickým) základě, stává se spíše břemenem než cestou ke spáse. Filozof je přesvědčený zastánce přirozeného zákona, tedy Zákona, který je dán Bohem. Příkazy, jež obsahují dokonalou lásku, jsou postačující ke spáse jak zastáncům židovského Zákona, tak přirozeného zákona. Věřící Žid přesto všechno nezpochybňuje důležitost náboženských posvátných textů.²²⁷

3.3. Dialog mezi filozofem a křesťanem

Filozof se obrací ke křesťanovi, aby i s ním se utkal v dialogu. Váš Zákon byl vytvořen později než židovský, a tak by měl být dokonalejší a učení smysluplnější. Nový Zákon by nebyl vytvořen, kdyby Starý plně vyhovoval, byl dokonalý a mnohdy si neodporoval.²²⁸

---

²²² ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 74.

²²³ Tamtéž. s. 76 „*Já jsem si přál víc se učit, než soudit.*“

²²⁴ BIBLENET[10.11.2019]<<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Prov&no=1&search=Otev%C5%99%C3%ADt>>, Přísloví 1:5

²²⁵ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 76.

²²⁶ VAŠEK, Martin, *FILOZOFIA*, Roč. 68, s. 484.

²²⁷ Tamtéž, s. 485.

²²⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 78.

Křesťan je ohromen filozofovým vedením dialogu, jež má sice za cíl hledání pravdy, ale skrze jeho argumentaci vidí Židy jako hloupé a křesťané se zdají býti šílenými.²²⁹ Pokud soudíte, že je šílenství následovat křesťanskou víru, a ty, kdo ho následují, považujete za šílené, pak zvažte, jak bychom měli soudit největší řecké filosofy, jejichž učení je patrné i v evangeliích.²³⁰

Filozof vysvětluje svou rétorickou zkušenost, že ve zlosti řekne člověk více, než by měl, a pokračuje. Není předpoklad, že by se někdo vzdal starých zákonů a vyměnil je za nové, pokud toto učení by neupřednostňoval. Ti, kdo nové zákony vypracovali, byli schopni je psát pečlivěji a dokonaleji, protože se poučili z učení dřívějších zákonů, jako se to děje v oblasti filozofie.²³¹

Měli bychom tedy dát velkou důvěru v schopnosti novějším autorům za předpokladu, že se novodobí spisovatelé mohou vyrovnat starým v jejich talentu. Otázkou tedy je, proč by novodobí autoři měli dalece překonat ty starší? V případě zákonodárce Krista, kterému říkáte *moudrost Boží*, tomu tak je.²³² Již dříve, náš Job také o něm zpíval: „Hle, jak nedostupný je Bůh ve své síle! Kdo je učitel podobný jemu?“²³³

Rovněž váš apoštol dal své učení na první místo a jasně ukázal nedokonalost původního zákona, když řekl: „Mnohokrát a mnohými způsoby mluvíval Bůh k otcům ústy proroků“ „v tomto posledním čase k nám promluvil ve svém Synu, jehož ustanovil dědicem všeho a skrze něhož stvořil i věky“²³⁴ Apoštol dále opět rozhodl o rozdílu mezi starými a novými zákony. „Tím se ovšem ruší předchozí příkaz jako neúčinný a neužitečný, zákon totiž nic nepřivedl k dokonalosti – avšak na jeho místo přichází lepší naděje, jejíž mocí přistupujeme až k Bohu.“²³⁵

Naučili jste se dokonale náš zákon z původních textů, obrací se křesťan k filozofovi, a přesto stále hledáte, co byste měli následovat, jakoby v nich nebyl dokonalý popis, jež

---

²²⁹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 78.

²³⁰ Tamtéž, s. 78.

²³¹ Tamtéž, s. 80.

²³² Tamtéž, s. 80.

²³³ BIBLENET [19.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Job&no=36>>, Jób 36:22

²³⁴ BIBLENET [19.11.2019] <[http://www.biblenet.cz/Židům 1/b/Heb/1](http://www.biblenet.cz/Židům%201/b/Heb/1)>, Židům 1:1-2

²³⁵ BIBLENET [19.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Heb/7>>, Židům 7:18-19

vyniká ctnostmi, a je bezpochyby postačující pro štěstí. V mnoho ohledech je Nový zákon morálně dokonalejší a detailnější. Kristus jde skrze některá pravidla Starého zákona a je v každém případě náročnější. Například nestačí jen zdržet se cizoložství, ale i zdržet se neoprávněné sexuální touhy.²³⁶ Starověcí filozofové i proroci učili o povaze dobrého chování a různých druzích ctností, ve srovnání s tím nic lepšího není. Vidím, že máte znalosti v oboru, který se zabývá ctnostmi a je nazýván etikou, morálkou a my jej nazýváme božstvím. Společně si klademe si za cíl uchopit Boha, k němuž vede cesta skrze dobré chování, které nazýváte ctností. „Reliqua est pars moralis, quam Graeco vocabulo dicunt ethicam, ubi quaeratur de summo bono, quo referentes omnia quae agimus.“²³⁷

Proto byste tedy měl definovat, reaguje filozof, v čem spočívají hlavní body skutečné etiky, a co bychom měli hledat. Cíl tohoto učení, jak jste upřesnil, je odhalit co je nejvyšší dobro, a jakým způsob ho můžeme docílit.²³⁸ Studuji přirozený zákon a obor zvaný etika mi v tom plně napomáhá. Židé, protože žijí jako zvířata podle svých smyslů a nemají žádnou filozofii, která by jim umožňovala diskutovat o úvahách, jsou k víře přitahováni pouze zázračnými vnějšími činy, jako by je mohl udělat jen sám Bůh, a ne třeba iluze vytvořená demony. „Židé žádají zázračná znamení, Řekové vyhledávají moudrost.“²³⁹ Byl to právě Kristus, kdo vás to učil, když varoval před falešnými proroky Antikrista, že budou vykonávat mnoho zázraků, aby skrze ně sváděli lidi na nepravou cestu²⁴⁰ „Nebot' vyvstanou lžimesiášové a lžiproroci a budou předvádět veliká znamení a zázraky, že by svedli i vyvolené, kdyby to bylo možné.“²⁴¹ Jak Apoštol naznačuje, Řekové hledají moudrost, tzn. požadují racionální argumenty, které jsou jistými nástroji moudrosti. Ctím si tedy vašeho křesťanského učení, že dokázalo obrátit k víře ty, kteří se velmi spoléhali na racionální argumenty a měli rovněž velký počet lidí, kteří vládli studiem svobodných umění²⁴² a byli rovněž dobře vybaveni argumenty. Vaše učení se proto stalo silnějším a lépe uchopitelným.²⁴³

²³⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 83.

²³⁷ AUGUSTINE, *The City of God (De Civitate dei)*, s. 332.

²³⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 84.

²³⁹ BIBLENET [1.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Cor1/1#v22>>, Korintským 1:22

²⁴⁰ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes* s. 86.

²⁴¹ BIBLENET [1.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Matt&no=24>>, Matouš 24:24

²⁴² MUNI [14.02.2019] <<https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps10/phil/web/zArtes.html>>, *Systém "septem artes liberales", tj. sedmi svobodných umění byl náplní vzdělávání na "artistických" tj. vlastně filosofických fakultách středověkých univerzit.*

²⁴³ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 86.

I když se tito velcí filozofové obrátili k vaší víře a stali se vašimi nástupci, nevzdáváme se jejich autoritě ani filozofii. Zdá se, že nemáme žádný důvod pochybovat o vaší víře, přesto bychom nedokázali racionálně diskutovat o tom, co řekli, abychom to přijali, pokračuje filozof. Jinak bychom přestali být filozofy. To znamená, že pokud bych odložil racionální soudy a využil jen argumenty ze strany autorit, byly by založeny spíše na názoru jedince než na objektivní pravdě.²⁴⁴ (Obhajoba Abélardovy práce *Sic et non*.)²⁴⁵ Křesťanské kázání nese skutečné ovoce a je nepochybné, že díky tomu bylo modlářství vymazáno ze světa. Pravá láska k vědě je výsadou skutečných filozofů, je cestou k poznání přirozeného zákona a Boží moudrosti, vede ke spáse. Nejvyšší moudrost je nazývána v řečtině „logos“ a vy ji nazýváte v latině „*Dei uocatis*“.²⁴⁶

Kdyby víra neměla být prodiskutována racionálně, tak by ztratila svou podstatu, tedy to, čemu by se mělo věřit, kdyby to bylo proti mysli. Člověk by okamžitě konal, co je zakázáno. Když modlář řekne o kameni, kusu dřeva nebo jakékoli stvořené věci, že tady je Bůh, stvořitel nebe a země, nebo cokoliv jiného ohavného, křesťanské argumenty jsou tady od toho, aby tyto věci zcela vyvrátily a tyto útoky zastavily.²⁴⁷

Ve všech filosofických debatách mají nejnižší místo ti, kteří důvěřují a slepě se odvolávají na autority, aniž by předložili ty argumenty, které by byly platné k posouzení dané věci. Opoprhují tím, kdo využívá bohatství druhých, tedy autorit k převaze v dialogu. Postrádají veškerou sílu, opírají se spíše o názor než pravdu a nepotřebují vymýšlet argumenty založené na jejich úvaze, ale používají slova někoho jiného, ne svá vlastní. Boethius mluví o tomto tématu stejně jako Cicero. Dané téma zůstává vnější. Toto téma spočívá na úsudku autority, je to zcela věcí pravděpodobnosti a neobsahuje nic nezbytného. Toto téma bylo vytvořeno zevně, protože není převzato z predikátu nebo z dílčích podmínek, ale vychází ze soudu, který je předkládán zevně. Z toho důvodu, který byl popsán, nepotřebující řečník žádné dovednosti, sám z toho nevytváří žádný argument, ale používá důkazy, které již byly připraveny a předloženy.²⁴⁸

---

²⁴⁴ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 88.

²⁴⁵ OXFORDREFERENCE[16.10.2019]<<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100504433>>, „Abélard v dile vedle sebe zjevně protichůdně cituje církevní otce o mnoha tradičních tématech křesťanské teologie“

²⁴⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 90.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 90.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 94.

Lidé někdy nemají rozlišovací schopnost pro pochopení argumentů, jestli jsou skutečně pravdivé a zřejmé. Stává se to těm lidem, kteří nemají rozumový aparát filozofie a mají nedostatek rozlišovacích argumentů, jako například Židé, kteří žádají znamení místo argumentů. Na svou obranu se obhajují řeči někoho jiného nepřítomného, autority, místo aby zdůvodňovali názory někoho přítomného.²⁴⁹ Zkoumáme Bibli, Boha, pokud je to možné, z obavy o naši spásu a jeho milost. „Proste, a bude vám dáno; hledejte, a naleznete; tlučte, a bude vám otevřeno. Neboť každý, kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo tluče, tomu bude otevřeno.“²⁵⁰ Co nazývají dialektické je disciplína disciplín. Učí, jak učit, učí, jak se to učit. Rozum ukazuje, o co v dané věci jde, a sám ví co si přeje.²⁵¹ Augustin, rovněž ukazuje, jak je nutné studovat Bibli rozumem. „Restant inquit ea que non ad corporis sensus sed ad rationem pertinent, ubi disciplina regnatr disputationis et numeri.“²⁵² Disputace má velkou hodnotu pro všechny druhy otázek, které poskytuje Bible. Existuje ale mnoho takzvaných „sofismů“, falešných závěrů, argumentů, z nichž velké množství je jen napodobenina skutečných argumentů.²⁵³ „Qui sophisticite loquitur, odibilis est.“²⁵⁴

Jistě, odpovídá křesťan, žádný z našich autorů, který má dobrý úsudek nezakazuje, aby byla víra zkoumána a diskutována. Není rozumný důvod, proč přijmout argument, který je sporný. Věc, o které pochybujeme, se stává sama tím, čemu říkáte argument. Rovněž debata jak o textech, tak o názorech, se stává součástí každé disciplíny, jež vytváří názorový střet a je daleko přínosnější pro debatu než jen citování autorit. Věc se má tak, čím více spoléháte na rozum, tím méně uznáváte autoritu svaté Bible. Vy a já musíme náš spor vést jinak, než jak jej vedeme já a moji křesťanští kolegové.²⁵⁵ (Argumenty týkající se záležitostí víry spadají do třídy pravděpodobnosti, ale ne nutných nástrojů. Podle Boethiových *De topics differrentius* skutečnost, zda je to pravda, nebo ne, není relevantní.)²⁵⁶ Křesťan pokračuje argumentem (poněkud tendenčně), že pokud je text

---

²⁴⁹ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 95.

²⁵⁰ BIBLENET [1.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Matt&no=7>>, Matouš 7:7-8

²⁵¹ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 128.

²⁵² AUGUSTIN. *Křesťanská vzdělanost: De doctrina christiana*. Přeložil Jana NECHUTOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 115.

²⁵³ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 95.

²⁵⁴ AUGUSTIN. *Křesťanská vzdělanost: De doctrina christiana*. Přeložil Jana NECHUTOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 117

²⁵⁵ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 98.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 98.

autority citován k objasnění pravdy, vždy bude existovat pochybnost o tom, zda se jedná o správný výklad daného textu. Vzhledem k tomu, že argument, který se ukazuje jako pravdivý, nebude těmto výhradám podléhat, a stejně tak bude účinně odstraňuje pochybnosti, které stojí v cestě něčemu věřit.²⁵⁷ Nicméně souhlasí s porovnáváním svých názoru a s argumentací pro přirozený zákon, což filozof tolik obhajuje. Dialog se ubírá postupně k definici absolutního dobra a absolutního zla.

„Summum bonum siue finem boni, hoc est consummationem uel perfectionem eius, diffinierunt, sicut et plerique uestrorum meminerunt, quo quisque cum peruenerit beatus est, sicut e contrario summum malum, cuius assecutio miserum facit.“²⁵⁸ (Definice nejvyššího dobra bylo doslovně převzato z Augustina *De civitate Dei*, tedy nejvyšší dobro dělá lidi šťastnými a největší zlo dělá lidi nuznými. U Augustina se jedná spíše o zjevnou pravdu.)²⁵⁹ „Ctnost je sama o sobě je nejvyšší dobro, nejvyšší dobro je radost.“²⁶⁰ Mnozí, kteří jsou nehodní a ostudní, si myslí, že právě potěšení skýtají tělesná lákadla, ale je to právě naopak vnitřní klid duše, díky němuž duše zůstává v dobrých i špatných dobách klidná (etika Stoa). Tito lidé mylně připisují tělesná potěšení Epikurejské etice a následují ji.²⁶¹ (Epikúros hlásal etiku potěšení a vyhýbání se strasti, což má za následek duševní klid. Tato potěšení se však nesmí nikdy stát závislostí, tím by duše trpěla.) Býti šťastný znamená dobře konat, jednat dobře ve všem. Býti šťastný, je vynikat v dobrém chování, tedy ve ctnostech.

Větší štěstí je v tom životě, kde žádná bolest ani utrpení už nepůsobí, souhlasně vypovídají filozof i křesťan.²⁶² Augustin v *De civitate Dei* zmiňuje, že nejvyšším dobrem je věčný život a nejvyšší zlo je věčná smrt. Cnost je v člověku skrytá, není na odiv druhým a ukáže se vždy v pravý čas. (Seneca uvádí příklad, protože štěstí je rovnocenné ctnosti, pocit štěstí mudrce se nezmění, když je mučen. Když někdo nese mučení kvůli spravedlnosti, mohlo by se to zdát, že je ctnostnější, než byl dříve. Ve skutečnosti však vytrvalost snášení mučení jen prokazuje, že on už byl ctnostným již dříve.)²⁶³

---

²⁵⁷ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 98.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 100 „Definují nejvyšší dobro nebo konec dobra (dokonalost) ... stejně jako naopak největší zlo.“

²⁵⁹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 100.

²⁶⁰ AUGUSTINE, *The City of God (De Civitate dei)*, s. 324.

²⁶¹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 102.

²⁶² Tamtéž, s. 102.

²⁶³ Tamtéž, s. 104.

Váš i naši učenci, ujímá se slova křesťan (ubírá se k definici zla), bez výjimky počítají mezi zlé věci bídu, nemoc, smrt a další pohromy, které jsou výsledkem lidského neštěstí. Protikladem ctností, jsou mnohé neřesti jak duše, tak těla. A za zlé jsou považovány věci jako kulhavost, slepota nebo mentální otupělost a zapomnětlivost. Aristotelés popisuje, že opakem dobra musí být nutně zlo.²⁶⁴ Nyní to je zřejmé indukcí z jednotlivých příkladů jako nemoc a nespravedlnost vůči křesťanství a podobně. I Cicero popisuje zdraví jako dobro a nemoc jak zlo.²⁶⁵ Jestli se zprvu jeví smrt a bída jako zlo, může se toto zlo obrátit v nekonečné dobro a pomyslné dobro v nekonečné zlo. „Synu, vzpomeň si, že se ti dostalo všeho dobrého už za tvého života, a Lazarovi naopak všeho zlého. Nyní on se tu raduje, a ty trpíš.“²⁶⁶ Nový Zákon je opravdu dobrý, protože zakazuje hřích. Je ale smrt špatná, i když je to odplata za hřích? Ten, kdo žije dobře, dle dobrého zákona umírá dobře, i když je smrt zlo.²⁶⁷

Nejvyšší dobro pro člověka, jak už bylo řečeno, pokračuje křesťan, je samotný konec člověka, který se pomění v absolutní dobro. Tedy štěstí života, který přijde skrze ctnosti na tomto světě. Jsou různé způsoby, jak toho dosáhnout. Nejdřív bych chtěl porovnat naše křesťanské učení o nejvyšším dobru s vaším. Pokud jde o Starý zákon, kterým se Židé chlubí, že bylo velmi dobře ukázáno, že zde tyto odměny nejsou slibovány.²⁶⁸ Když byl vydán Nový zákon s pravdami Pána Ježíše, od samotného začátku poskytovalo jeho učení takové základy, jež povzbuzovaly lidi k pohrdání světem spolu s touhou po štěstí v následujícím životě.²⁶⁹ „Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské.“²⁷⁰ A dále. „Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské.“²⁷¹ Vidíme, že všechna jeho učení nabízejí štěstí ve věčném životě. Kristovo učení je lepší a dokonalejší, protože nás povzbuzuje ke ctnostem a má lepší naději, že se tím lidé budou řídit.

---

²⁶⁴ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 106.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 106.

²⁶⁶ BIBLENET [10.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Luke&no=16>>, Lukáš 16:25

²⁶⁷ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 108.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 110.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 110.

²⁷⁰ BIBLENET [1.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Matt&no=5>>, Matouš 5:3

²⁷¹ BIBLENET [1.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Matt&no=5>>, Matouš 5:10

Potom je tady relativita štěstí. Jeden člověk je šťastnější než druhý, stejně jako se stává, že jeden člověk je více spravedlivý nebo svatý než jiný. To by umožňovalo, aby tam bylo něco jako odměna podle rozdílu na zásluhách.²⁷² Musíte přiznat, že je jedna osoba šťastnější než jiná, a tedy, že štěstí jedno muže být menší než štěstí někoho jiného. V tom případě by štěstí (obecně) nemělo být nazýváno „nejvyšším dobrem pro člověka“. Vy jste definoval nejvyšší dobro jako to, které jej učiní šťastným, pokud se mu podaří jej dosáhnout.²⁷³

Filozof se ujímá slova a nabádá všechny za souhlasu křesťana, aby se vyhnuli sofismu. Rozlišení mezi jakýmkoli dobrým člověkem a jiným člověkem v záslužnosti jejich životů nebo štěstí, které dostávají jako odměnu, nehraje pomyslná míra roli. Všichni, pokud se tak stane, budou odměněni stejným štěstím a všichni dosáhnou nejvyššího dobra ve stejném stupni. Podobný názor vyslovil Cicero, všechna dobra jsou si rovna ve ctnosti, stejně jako všechna zla jsou si rovna ve svých hříších.²⁷⁴ (Rozlišování zel u stoiků bylo přirovnáváno k dýchání pod vodou, tedy ve smyslu relevantnosti, jak hluboko je dotýčný pod vodu, jestli 2 cm či 2 metry.) Bůh je lepší než jakákoli lidská bytost a překračuje všechny lidské bytosti. Když bychom řekli, že ten dobrý člověk je lepší než jiný dobrý člověk, neznamenalo by to, že by byl umístěn nad všemi dobrými lidmi obecně, což je zcela mylné, protože on sám se stává také jedním z dobrých lidí dle svých individuálních schopností.²⁷⁵ Žádný krásný člověk není krásnější než krásný člověk bez soudu a obecně krásný člověk může být krásnější než druhý. Hřích spočívá na vůli konajícího. Mezi zlými lidmi je zlovolná vůle, ta způsobuje více škod, a také to, že lidé jednají hůře.

Některé zlé osoby jednají dle míry své nenávisti a touží, aby daná osoba více či méně trpěla. Podobně ne všichni dobří lidé konají dobro stejně. Z toho je jasné, že ani dobří lidé, ani zlí lidé nejsou stejně dobří ani stejně zlí.²⁷⁶ Důležité jsou záměry jednatelů, zda je dobrý nebo zlý. (Plotínos rozlišuje mezi cnotmi politickými, praktickými, cnotmi myslí apod.) Z těchto samotných cností je patrné, že lidé se velmi liší ve ctnostech. „Přál bych si totiž, aby všichni lidé byli jako já; ale každý má od Boha svůj vlastní dar, jeden

---

²⁷² ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 114.

²⁷³ Tamtéž, s. 114.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 120.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 120.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 120.

tak, druhý jinak.²⁷⁷ A jinde „Jiná je záře slunce a jiná měsíce, a ještě jiná je záře hvězd, neboť hvězda od hvězdy se liší září. „Tak je to i se zmrtvýchvstáním.“²⁷⁸ Ani milosrdenství si nemůže být rovno. U těch, kteří dodržují zákon, ale nepřekračují ho, protože jeden člověk může mít větší pocit lásky než druhý, ale přitom vykonávat stejný skutek.²⁷⁹

Filozof navazuje dialog s křesťanem o nejvyšším dobru a nejvyšším zlu, křesťan respektuje jeho dialektické postupy filozofických autorit. Nejvyšší dobro pro člověka je stav budoucího života ve srovnání se současným životem. Bohem jsou nastaveny dva protipóly, a to nejvyšší dobro, které je v nebi, a největší zlo, které je v pekle. Vztah k dobrému nebo zlému se stává v přítomnosti současného života. Existuje šest lidských stavů: tři v současném životě a tři v budoucím životě. První lidský stav je ten, ve kterém se člověk narodí (tabula rasa), nelze ho nazvat dobrým člověkem ani špatným člověkem. Člověk dospěje do věku, kdy se vědomě otáčí k dobru nebo zlu, tj. druhý stav, pak se stane dobrou lidskou bytostí, nebo zlou lidskou bytostí, a vstoupí do dobrého lidského stavu nebo zlého lidského stavu (počáteční stav, průběhový stav, finální stav). První lidský stav by tedy měl být správně nazýván neutrální, to znamená ani dobrý, ani špatný. Jestliže osoba stoupá ve ctnostech, je dobrá, pokud upadá do zlovyků, je zlá.²⁸⁰

Stejně tak budoucí život má také tři stavy. První stav je ve skutečnosti neutrální, tj. ani dobrý, ale ani špatný. Tento stav patří těm, kteří i v tomto životě umřeli v prvním neutrálním stavu, to znamená úplně bez ctností a zásluh, protože jejich lidský rozum ještě nezačal fungovat.²⁸¹ Druhý stav je nejlepší pro ty, co mají své zásluhy, a třetí stav je nejhorší. Poslední dva se nazývají nejvyšší dobro a nejvyšší zlo.

Ukázal jste, co považujete za nejvyšší dobro a co za největší zlo, reaguje křesťan. Pokračujme tedy v pečlivé definici toho, čemu vy říkáte ctnosti a zlovyky. Čím lépe budou definovány, tím více je pak můžeme vyhledávat, nebo se jím vyhýbat. Ctnost je "*habitus bene constitute mentis*"²⁸² Zatímco zlovyk je nejhorší habitus ustálený v mysli,

²⁷⁷ BIBLENET [10.11.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Cor1&no=7>>, Korintským 7:7

²⁷⁸ BIBLENET [10.11.2019] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Cor1&no=15>>, Korintským 15:41-42

²⁷⁹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 124.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 126.

²⁸¹ Tamtéž, s. 126.

²⁸² Tamtéž, s. 128, „je nejlepší habitus ustálený v mysli.“

cnost je ustálený stav kvality charakteru jednajícího, není přirozenou součástí dotyčného (přirozená čistota) jako frigidita, jež dotyčnému nepřivolává žádnou vášeň, tedy ji nepočítáme mezi cnosti.²⁸³ Kde není věc, proti které je třeba bojovat, není ani koruna pro vítěze ctnosti. Cnost je trvalý habitus, ustálený stav mysli, který se odráží v našem jednání a je obecně pojímán kladně. Rovněž cnost je vytvářena aktivně, není to přirozený stav člověka.²⁸⁴

Sókratés rozlišuje čtyři druhy ctnosti: uměřenost, spravedlnost, odvahu, moudrost. Uměřenost je znalost dobrých a zlých věcí, tedy schopnost rozlišovat mezi dobrými a zlými věcmi. Schopnost rozlišovat tyto stavy nezískává sama o sobě žádné zásluhy, protože může existovat jak ve bezbožných lidech, tak v dobrých lidech. Je třeba konat dobré skutky. Augustin (který byl prvním z nás a poté jedním z vás) rozšiřuje ctnosti ve víru, naději a lásku, která jakožto cnost je zcela postačující zvláště pro dobré lidi, zatímco ostatní dvě jsou pro vyvolené i zatracené, jak je psáno: „Očekávání spravedlivých je radostné, kdežto naděje svévolníků přijde vniveč.“²⁸⁵ Jen víra a naděje bez skutků se stávají pro nás zbytečnými nebo spíše škodlivými. Jsme skutečně vinni, když se vědomě vyhýbáme tomu, co bychom měli dělat nebo naopak neměli dělat (uměřenost v rozhodování). V případě, kdyby se tyto věci staly z nevědomostí, mohla by tato skutečnost být schopna poskytnout nějakou omluvu.²⁸⁶

Další z ctností je spravedlnost, která zachovává společné dobro, dává každému člověku jeho hodnotu, je to cnost, kterou by měl přijmout každý člověk, který nechce poškodit bezprávím komunitu jako celek (zachování společného dobra). Každý z nás by ve všem neměl hledat své vlastní dobro, ale to společné.²⁸⁷ Sókratés, první a největší učitel morální filozofie, se domníval, že by se mělo vše vytvářet pro společnost a pro společné přání všech (idea Polis). Šel tak daleko (Platón), že pro obecné blaho by nikdo nerozpoznal své děti jako své vlastní, to znamená, že by věřil, že byli zplozeni nejen pro sebe, ale hlavně pro svou zemi.²⁸⁸ (Není tím myšlena bigamie.) Spravedlnost někdy zmizí

---

²⁸³ ARISTOTELÉS. *Poetika: řecko-česky*. Praha: OIKOYMENH, 2008. Knihovna antické tradice, s. 63.

²⁸⁴ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 130.

²⁸⁵ BIBLENET [10.12.2019] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Prov&no=10>, Přísloví 10:28

²⁸⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 134.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 134.

²⁸⁸ PLATÓN. *Timaios: Kritias*. 3., opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2003, s. 131.

v důsledku strachu nebo touhy se zviditelnit. Z tohoto důvodu, že je nezbytná odvaha, vzdorovat strachu a mít střídmost v úsudku (rozum), vzdorovat touze (nerozvážnost). (Pošetilost není odvaha. Aristotelův střed.) Tyto protiklady se právem nazývají tzv. nemocemi mysli a slabostmi, jež jsou definovány jako zlozvyky. Odvaha je promyšlená, tedy racionální rozhodnutí strádat a podniknout nebezpečí. „Hec est ea uirtus que promptos nos efficit ad suscipienda pericula uel tolerandos labores, prout oportunit est; quod maxime de amore pendet iustitie, quem bonum zelum dicimus in propulsandis uidelicet aur uindicandis malis.“²⁸⁹

Uměřenost je kontrola smyslných tužeb a impulsivního jednání (etika Stoa). Často se stává, pokračuje filozof, že překročujeme meze střídmosti. Je skutečně nezbytné, abychom měli obezřetnost, jež se nazývá původem a sestrou ctností. Pokud nebudeme předem vědět, jaké jsou ctnosti, a nebudeme je rozlišovat, můžeme pak nevědomky usilovat o neřesti.²⁹⁰

Jako poslední nemůže chybět moudrost, aby člověk měl schopnost blíže rozpoznat, co je dobré a co zlé. Nyní však zbývá uvést další druhy nebo alespoň části ctností. Spravedlnost udržuje pro každou osobu, co je jeho: respekt, dobročinnost, pravdivost a odplatu. Úcta je část touhy, kterou jsme ochotni prokázat všem, která náleží Bohu i člověku. Velkorysost je nad rámec toho, co je nutné, neboť osvobozuje ty, kteří jsou násilně utlačováni, a nazývá se milostí.²⁹¹ Slušnost jde v důsledku racionálního pocitu pomoci některým lidem, kteří trpí nespravedlivě. Oproti tomu přirozený soucit je lítost (ne racionální), kterou v žádném případě tedy nelze zařadit mezi ctnosti. Kupříkladu snažíme se přijít na pomoc těm, kteří jsou postiženi ze své vlastní viny, a tím jim bráníme, aby dosáhli trestu, který si zaslouží.²⁹² (Nemůže existovat nic bez příčiny.) Pravdivost znamená splnění daného slibu, ke kterému jsme se zavázali. Nesmíme se však provinít tím, že se zavážeme ke slibu, pokud víme, že jej nesplníme. Na osobě, které dáme slib a pak jej nesplníme, pácháme dvojnásobně zlý čin. Odplatou myslíme stálý sklon k tomu, aby se náležitě potrestalo zlo, které bylo způsobeno.²⁹³

---

²⁸⁹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 136 „Je to ctnost díky čemuž jsme připraveni na nebezpečí a nést těžkosti, pokud je to nutné. Velmi záleží na lásce ke spravedlnosti a touze pomstít zlo.“

²⁹⁰ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 138.

²⁹¹ Tamtéž, s. 140.

²⁹² Tamtéž, s. 142.

²⁹³ Tamtéž, s. 142.

Jak bylo poznamenáno výše, pokračuje filozof, dobrý konec je dán našimi skutky. Tedy ten člověk, který nehledá jen uspokojení vlastních potřeb, ale potřeb celé komunity, a nežije jen pro sebe, ale pro všechny. Osoba, která se dívá jen na to, aby naplňovala své vlastní touhy, je skutečně slabá, ale osoba, která se zajímá o druhé, vyniká ctností.²⁹⁴ Ve svém vlastním měřítku (svých možnostech), by měl každý napodobovat Boha, kterému mu nic nechybí, nejedná pro svůj prospěch, ale ve prospěch všech, a poskytuje to, co je nezbytné pro všechny věci, které řídí celou strukturu světa jako jeden velký stát.²⁹⁵

Pokud jde o spravedlnost, hranice jak přirozeného práva, tak pozitivního, by neměly být zkříženy. Přirozený zákon je přirozeně vrozený u všech lidí, je potřeba ho dodržovat, protože přirozeně zůstává mezi všemi. To znamená uctívat Boha, milovat své rodiče, trestat bezbožnost a dělat, co je nezbytné. Pozitivní zákon zkoumá obvinění, která byla učiněna, a má své postupy při udělování trestu viníkům.²⁹⁶ Zákony, které nazýváte božskými, Starý a Nový přebírají také některé příkazy, které byly určeny už v přirozeném zákoně (říkáte jim morální příkazy), jako je láska k Bohu a k sousedovi, nepáchat cizoložství, nekrást, nevraždit. Římští papežové a církve vydávají každý den nové vyhlášky, podle nichž se říká, co bývalo zákonné a co se teď stalo nezákonným a naopak. Jako by jim Bůh dal do své moci vynášet soudy o přirozeném zákonu.²⁹⁷

Dalšími druhy ctností jsou velkorysost a tolerance, jež mají racionální základ. (Ctnost musí mít podle Abélarda racionální základ, tedy stejně jako o dost později u Kanta nesmí to být konané z náklonosti.) Mezi částmi střídmosti patří, a myslím, že budete souhlasit, pokora, skromnost, jemnost, cudnost, střízlivost. Filozof je toho mínění, že dostatečně rozšířil a rozlišil části a druhy ctností takovým způsobem, že mezi ně rovněž patří i kroky, kterými se dosahuje štěstí (v dalším životě) a nejvyššího dobra, které se získává za zásluhy.²⁹⁸

Křesťan s výčtem ctností je spokojen a přeje si dál diskutovat o pojmu nejvyššího dobra a největšího zla. Zda je nejvyšší dobro jiné než nejvyšší dobro pro člověka a největší zlo jiné než největší zlo pro člověka.²⁹⁹

---

²⁹⁴ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 142.

²⁹⁵ AUGUSTIN. *Křesťanská vzdělanost: De doctrina christiana*, s. 369.

²⁹⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 144.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 146.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 148.

²⁹⁹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 150.

Mezi všemi, kteří filozofují správně, se má za to, že nejvyšší dobro není považováno za nic jiného než za samotného Boha, je to nepopsatelné a nesrovnatelné štěstí bez začátku nebo konce a nelze jej zvýšit ani zmenšit, odpovídá filozof. Pro změnu největší zlo je pro každou bytost, ať už je to člověk nebo jiné stvoření, trápení a utrpení v trestu. Nejvyšší dobro a největší zlo pro člověka, se tím rozumí věčný odpočinek nebo věčný trest v nadcházejícím životě.³⁰⁰

Nejvyšší dobro a nejvyšší dobro pro člověka se následně liší tím, že nejvyšší dobro je samotný Bůh. Nejvyšší klid je štěstí, které od něj pochází. Toto štěstí nepovažujeme za nic jiného než za samotného Boha, protože je šťastný sám od sebe, ne od něčeho jiného. Nejvyšší dobro pro člověka je věčné ticho a radost, které člověk obdrží po tomto životě skrze jeho zásluhy. Největší zlo, jak bylo již uvedeno, je soužení a trest, které přijímá jakékoli stvoření na onom světě, protože si to zaslouží, a to nazýváme největší zlo pro člověka, bez ohledu na to, kdo je následně sužován.³⁰¹

Největší zlo tak pro člověka není ničím jiným než působením zasloužených trestů ve světě, který má přijít. Tresty jsou v souladu s tím, co si kdo zaslouží. Jsou spravedlivé a je třeba, aby ti, kdo si je zasloužili, byli tímto způsobem potrestáni. Vše, co je spravedlivé, je dobré. Jakého principu soudu používáte pro definice „největšího zla“ a „největšího zla pro člověka“, ptá se křesťan. To první je peklo, to druhé utrpení jedince.

Používám důkazy jak vašich křesťanských, tak našich nekřesťanských učenců. Každé utrpení je spíše zlá než dobrá věc. Nemyslím si však, jak z toho vyplývá, že každé utrpení je zlé. (Abélard se zde zabývá sémantikou a relativitou pojmů.) Jedni říkají, že trest je dobrý, a další říkají, že je to dobro. Říkáme, že trest je spravedlivý nebo dobrý, protože je třeba, aby osoba, která je mučena, byla tímto způsobem postižena, nejsme tedy nuceni připustit, zda je to dobrá nebo spravedlivá věc.³⁰²

Tvrdíte, že každé stvoření je dobré, protože bylo stvořeno Bohem. Toto tvrzení popírá případ osoby, která byla stvořena jako dobrá, přestože je ve skutečnosti zlá. Žádný člověk

---

³⁰⁰ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 150.

³⁰¹ Tamtéž, s. 150.

³⁰² Tamtéž, s. 152.

by neměl být nazýván „dobrým“, pokud není jeho chování dobré. Bůh sám nestvořil dobré dítě, které bude bezbožné. Je jasné, že lidé mají příliš různých přirozených zlovyků, se kterými byli stvořeni, že jsou ze své podstaty nakloněni kupříkladu hněvu nebo sexuálními zlovykům či jiným nepravostem.³⁰³

Zvažte toho anděla, který byl stvořen s ostatními jako nositel světla (Lucifer), který se pak, jak říkáte, vzbouřil. (Uvědomil si svou výjimečnost a chtěl se vyrovnat Bohu.) Možná ho Bůh neudělal dobrým andělem nebo duchem, protože nezůstal v pravdě a lásce k Bohu. Mnoho z vás říká, že jednou získá milosrdenství a nebude nikdy zatracen.³⁰⁴ Pokud byl tedy anděl stvořen bez hříchu a zároveň bez lásky k Bohu, mohlo by se říci, že byl stvořen buď jako dobrý, nebo jako zlý anděl. Ve skutečnosti od samého stvoření je podstata člověka přirozeně stvořena k účasti na mnoha zlech, někteří lidé jsou přirozeně nemocní nebo hloupí, rodí se postižení s různými tělesnými zlovyky a myslí, a také všichni lidé bez výjimky jsou stvořeni smrtelná.³⁰⁵ Smrtelnost nemůže být nazývána zlovykem člověk, protože se na něm každý člověk podílí stejně, a tak jeden člověk není o nic horší než jiný, smrtelnost je přirozená v každém samotném člověku. Je třeba souhlasit, že člověk, když má mnoho neřestí, není to dobrá věc, a přiznáváme tím, že taky není dobrý člověk. Takže říkáme, že každý trest je zlá věc, i když si myslíme, že v mnoha případech jsou tresty dobré, protože jsou za špatné skutky.³⁰⁶

Křesťan souhlasí s filozofem, že i když je trest dobrý a spravedlivý, je zároveň největším zlem pro lidi, kteří se provinili. Dialog přechází v otázku, co předchází trestu a jestli jak hřích, tak trest, který přijde poté, jsou zlé věci. Co z toho by mělo být nazýváno horším a větším zlem pro člověka: chyba, která dělá člověka zlým, nebo trest, který přijde se soudem daným Bohem.³⁰⁷ Podle mého názoru, pokračuje filozof, je jisté, že chyby v jednání člověka jsou horším zlem než jeho trest, který mu za jeho prohřešky udělil Bůh. Tyto osoby se znelíbily Bohu a trest jim byl uložen v důsledku jejich zavinění. Přáli by si, aby Bůh vůbec neexistoval, protože takto by alespoň mohli být osvobozeni od trestu.

---

³⁰³ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 154.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 154.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 156 „Abélard shromažďuje autority pro a proti názoru. V té době byli ve sporu Walter z Mortagne, který tvrdil, že dokonale milosrdenství nelze ztratit; Hugo z St. Victora, s tím nesouhlasil. Abélardova pozice, kterou rozvíjel ve 30. letech, byla střední. On zjevně nepovažoval možnost milosrdenství, aby ho někdo mohl ztratit. Připustil, že existují lidé, jako je král David, kteří smrtelně zhřešili, a přesto zůstali ve stavu milosrdenství.“

³⁰⁶ Tamtéž, s. 156.

³⁰⁷ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 156.

Tímto způsobem se dostanou do daleko horšího zla kvůli své nenávisti, než by byli tady na zemi skrze jejich viny.³⁰⁸

Stejný proces funguje opačně pro ty, komentuje křesťan, kteří mají vidinu Boha. Bohu věrní lidé, ti, kteří ho milovali, uvidí takové štěstí, jaké si nikdo z nich předtím nedokázal představit, z jejich největší radosti bude jejich věčné štěstí.³⁰⁹

Filozof s křesťanem dochází ke shodě v bodě, že největším dobrem nebo největším zlem pro člověka se rozumí to, co bude následovat v budoucím životě, to znamená, že onen svět bude lepší nebo horší, dle zásluh každého člověka. Budoucí život je časem, který bude pro přijetí našich zásluh. Je čas na setí a je čas sklizně. Čím více známe Boha, tím ho více milujeme a odměnou pak dostáváme lásku Boha, která se odpovídajícím způsobem zvyšuje, naše štěstí se bude nekonečně zvyšovat, což znamená, že nikdy nebude dokonalé, protože bude stále větší, končí úvahu filozof.³¹⁰

Ano máte pravdu, čím víc je Bůh chápán, tím větší je naše štěstí, když ho poznáváme, doplňuje křesťan. (Abélard upřednostňuje víru chápanou rozumem.) Vezmeme-li jakoukoli konkrétní duši, my všichni nerozumíme věcem stejně dobře. Skrze svůj intelekt všichni lidé nevnímají stejně Boží podstatu. Spíše Bůh dává lepší a dokonalejší znalost sebe sama tomu, kdo se více projevuje jako věřící a milující osoba.³¹¹ (Touto myšlenkou se zabýval již Augustin, Bůh je přítomen v každém, ale v některých lidech bydlí více než v jiných, podle jejich schopností, stejně jako stejný zvuk slyší různí lidé na stejném místě více či méně, liší se stupněm hluchoty. Tj. Abélardův přístup k Augustinově teorii božské všudypřítomnosti.)³¹²

Všichni andělé, dostává slovo křesťan, stejně jako všichni lidé, byli stvořeni tak, že jsou schopni jednat dobře nebo špatně; jinak by ti, kdo nehřešili, nezískali žádnou zásluhu. Lucifer³¹³ (Používání Lucifera jako jména ďábla je z výkladu Izajáše.) dosáhl privilegovaného vynikajícího postavení ne kvůli jeho štěstí, ale kvůli schopnosti síly jeho

---

³⁰⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 158.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 160.

³¹⁰ Tamtéž, s. 160.

³¹¹ Tamtéž, s. 164.

³¹² Tamtéž s. 164.

³¹³ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/b/Isa/14>>, Izajáš 14:12, „*Jak jsi spadl z nebe, třpytivá hvězdo, jitřenky synu! Jak jsi sražen k zemi, zotročovateli pronárodů!*“

poznání. Stál nad ostatními na základě svých znalostí a byl stvořen tak, aby silně porozuměl všem povahám věcí. Díky svým schopnostem si myslel, že by se mohl stát rovným Bohu skrze své vlastní síly, a jako Bůh získat království. Čím více se zvedal, tím více ho ovládala vlastní pýcha, a tím také propadal svou vlastní vinou.³¹⁴ (Abélard dává „souhlasu“ zvláštní technický smysl a tvrdí, že hřích spočívá v souhlasu, ve smyslu špatného jednání.)³¹⁵

A pokud pečlivě zvážíte, co vaši filozofové říkají o akcidentech a substancích³¹⁶, uvidíte, že láska, která je v nás, není substance, protože není v nás všech, ani není akcidentem, protože nemůže od nás odejít pryč. Akcident je popisován jako stav, který může nastat a také se odestát.³¹⁷ Nejpravdivější a nejpravděpodobnější je, že sám Bůh, který je sám správně nazýván nejvyšším dobrem, je také nejvyšším dobrem pro člověka. Z tohoto nejvyššího dobra, které v Bohu vidíme, pramení k nám jeho největší láska.³¹⁸ (Augustinovo myšlení.)

Další štěstí pro člověka, pokračuje křesťan, pramení při obnovení těl svatých duší, a neměli bychom toto považovat za zbytečné, protože to má velkou Boží hodnotu. Protože když vidíme těla, která byla dříve slabá, podléhající vášni, a pak jsou vzkříšená, neměnná a nerozpadající se, tím větší je pak kontrast mezi jejich předchozím stavem a jejich novým, a tím více se ukazuje, že Bůh by měl být oslavován.³¹⁹ (Augustin objasňuje tímto vzkříšení těl.)³²⁰ (Pohanští filozofové jako byl Porfyrius, kteří mají s křesťany mnoho společného, odmítají vzkříšení těla, protože je to nemožné a neslučitelné se štěstím duše a vlastně i zbytečné.)³²¹

Jaká je vidina Boha, ptá se filozof křesťana, kde se v příštím životě bude následující štěstí prožívat, na jednom, či více místech? Bůh udělal místo nejen pro sebe, ale i pro nás, prostorově nemůže být štěstí nijak ohraničeno, zvětšeno ani změněno, odpovídá křesťan.

³¹⁴ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 164.

³¹⁵ ABÉLARD, Petr, *Ethical Writings*, s. 14.

³¹⁶ MUNI [10.10.2019] <<https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/ps10/phil/web/ta7.html>>, „*Akcident = stav, vlastnost, aktivita určité substance, Substance existuje sama o sobě, ne však ve smyslu, že by byla příčinou svého bytí, je principem pouze způsobu svého bytí (tedy toho, že je právě tím, čím je.*“

³¹⁷ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 166.

³¹⁸ Tamtéž, s. 168.

³¹⁹ Tamtéž, s. 170.

³²⁰ AUGUSTIN. *Křesťanská vzdělanost: De doctrina christiana*, s. 25.

³²¹ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 169.

Protože není nikde prostorově ohraničeno, to znamená, že není nijak omezeno žádnou polohou, říká se, že je všude na každém místě a kolem všech míst.³²² „Jsem Bůh, jenom když jsem blízko? je výrok Hospodinův; jsem-li daleko, Bůh už nejsem? Může se někdo skrýt ve skrýších a já ho nevidím? je výrok Hospodinův. Nenaplňuji snad nebe i zemi? je výrok Hospodinův.“³²³ Bůh je uvnitř i vně všech věcí skrze svou moc a proniká do všeho. Žádná hmotná pevnost nemůže této nejvyšší duchovní síle zabránit proniknout. „Téhož dne večer – prvního dne po sobotě – když byli učedníci ze strachu před Židy shromážděni za zavřenými dveřmi, přišel Ježíš, postavil se uprostřed nich a řekl: „Pokoj vám.““³²⁴ Věříme, že nejvyšší vidění božského jasu nemůže bránit žádná překážka. (Abélard se domnívá, že samotný Bůh je nehmotný.)³²⁵ Bůh, jak již bylo řečeno, je všude přítomen a žádné překážka mu nemůže bránit vidět věrnou duši, ať už je to kdekoli. My se nepřibližujeme k Bohu ani Bůh k nám, ale spíše nás naplňuje z jeho jasu teplo jeho lásky.

Blízkost Boha nemá prostorovou polohu, tohle by nemělo být chápáno z hlediska místa, ale z hlediska zásluh, když se staneme mu více podobnými v tom, co je dobré, nebo jsme více plně v souladu s jeho vůlí. A naopak, když se distancujeme od něj, je to třeba chápat stejným způsobem. (Bůh je všude a není ve vesmíru, naším jednáním jsme, anebo nejsme mu daleko.)³²⁶ Po vzkříšení těl svatých budou těla všude přístupná, věřte, že budou okamžitě kdekoli si to jejich duše budou přát.³²⁷ O Bohu, jak bylo uvedeno, se říká, že je všude přítomen skrze svou moc, ale nemůže to být chápáno prostorově. Stejně tak se říká, že slunce přichází k nám a naplňuje svět, nikoli prostorově, ale prostřednictvím jeho účinku, tj. ne svou polohou v prostoru, ale působením jeho záře.³²⁸

Všichni pisatelé Starého a Nového zákona, reaguje filozof, se domnívají, že nebe je stejné jako jakákoliv jiná část světa, tedy i Boží obydlí. „Toto praví Hospodin: „Mým trůnem jsou nebesa a podnoží mých nohou země. Kdepak je ten dům, který mi chcete vybudovat? Kdepak je místo mého odpočinutí?“³²⁹ A jinde. “A bude světlo bledé luny

---

³²² ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 172.

³²³ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Jer&no=23>>, Jeremjáš 23:23-24

³²⁴ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=John&no=20>>, Jan 20:19

³²⁵ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 174.

³²⁶ AUGUSTIN. *Křesťanská vzdělanost: De doctrina christiana*, s. 12.

³²⁷ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 176.

³²⁸ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 176.

³²⁹ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Isa&no=66>>, Izajáš 66:1

jako světlo žárného slunka a světlo slunka bude sedmkrát větší, jako světlo sedmi dnů, v den, kdy Hospodin ováže zlomeniny svého lidu a rány jemu zasazené uzdraví.³³⁰ Tedy i tady je zmínka o hmotném světě.

Pokud čtete tyto zákony, neměl byste je číst filozoficky, reaguje křesťan. Věci, které se týkají Boha, jsou vyjadřovány pomocí tělesných metafor, nesmí být chápány doslova, ale mysticky, jako podobenství. Jinak to skončí takovou chybou, že nebudete schopni porozumět Bohu. I když Izajáš zmiňuje „Mým trůnem jsou nebesa a podnoží mých nohou země.“³³¹, vůbec byste to neměl chápat, jako něco hmotného, neměl byste tomu rozumět, že obloha bude jeho fyzickým trůnem, ani země jeho fyzickým podnožím. Rovněž to platí i pro „O dobrých duších se říká, že jsou jako Boží chrám nebo jako nebe.“³³², rozumí se tím, že pán je ve svém posvátném chrámu, Pánovo sídlo je v nebi, tam vládne nad těmi, kteří jsou vzkříšeni díky jejich zásluhám v životě, jež se staly svatými skrze milost. Když uslyšíte budoucí štěstí nazývat nebem. Království nebeské, považujte to spíše za význam života než fyzické pozice. Toto budoucí štěstí je také zřetelně nazýváno někdy názvem „Země“, protože je stabilní, stejně jako název „nebe“.³³³ Rovněž verš „Řekl Hospodin mému Pánu: Usedni po mé pravici“³³⁴ není třeba chápat doslova, jako by se to týkalo těla, ale důležitosti této pozice. A jinde „Ježíš jí řekl: „Nedotýkej se mne, dosud jsem nevystoupil k Otci. Ale jdi k mým bratrům a pověz jim, že vystupuji k Otci svému i Otci vašemu a k Bohu svému i Bohu vašemu.“³³⁵ Zde je popisován lepší vzestup než tělesný, je tady povyšován slávou, že bude kralovat spolu se svým Otcem a vládnout nad vesmírem jako rovný mu Syn, a bude s ním stejný Pán všech věcí.³³⁶

Další verš popisuje onen svět štěstí, „Už nebudeš mít slunce za světlo dne, ani jas měsíce ti nebude svítit. Hospodin ti bude světlem věčným, tvůj Bůh tvou oslavou.“ „Tvé slunce nikdy nezapadne, tvůj měsíc nebude ubývat, neboť Hospodin ti bude světlem věčným. Dny tvého smutku skončily.“³³⁷ Tato představa o něm uspokojí všechny naše touhy ve všech směrech, a poskytne nám samo o sobě vše, co je nezbytné pro skutečné

---

³³⁰ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Isa&no=30>>, Izajáš 30:26

³³¹ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Isa&no=66>>, Izajáš 66:1

³³² ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 182

³³³ Tamtéž, s. 184.

³³⁴ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Acts&no=2>>, Skutky apoštolů 2:34

³³⁵ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=John&no=20>>, Jan 20:17

³³⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 186.

³³⁷ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Isa&no=60>>, Izajáš 60:19-20

štěstí. Ten samý pohled na Boží majestát bude pro nás nepřetržitým světlem, nejvyšší svatost, věčné ticho, mír, kterým prochází všechna porozumění a vše dobré, každá ctnost, každá radost. Tento jas tedy bude tak velký, že nebude třeba, současného slunce, které dává svou funkcí život floře a živým bytostem na zemi.³³⁸

Jakákoliv nedokonalost tam skončí, pokračuje křesťan v popisu nebe, protože ten, kdo dokáže všechno, je dokonalý sám o sobě. „Až mu bude podřízeno všecko, pak i sám Syn se podřídí tomu, kdo mu všecko podřídil, a tak bude Bůh všecko ve všem.“³³⁹ Znovu získáme naše tělesné oči, ale ostatní části našich těl již nebudou, protože je nebudeme potřebovat, aby vykonávaly svou obvyklou funkci. (Augustin pracuje s myšlenkou, aniž by na tom trval, že požehnaní budou skutečně moci vidět Boha s tělesnými očima. Tak i jejich vzkříšená, duchovní těla.)³⁴⁰ Křesťan dává této tělesnosti pouze pomocnou funkci.³⁴¹

Chápu, pokračuje filozof, vaši oddanost a víru v Boha, jež proklamuje štěstí v nebi. Nyní však musíte jasně ukázat, co bychom měli vědět o pekle. Stejně jako je dobrá znalost nejvyššího dobra pro člověka, je pak více žádoucí, abychom více věděli o největším zlu a lépe si pak uvědomili, jak bychom se tomu měli vyhnout.³⁴²

Stejně jako mezi námi, tak i mezi vámi, jsou různé názory. Někteří považují peklo za fyzické místo pod zemí, jež se nazývá *infernus*. Pokud „pod zemí“ rozumíme jakoukoli hloubku Země pod vrstvou Země, na které žijeme, nemohla by ale pojmout bezpočet zatracených, protože Země není dostatečně velká, aby pojala tolik těl.

Jiní soudí, že peklo není tělesné, ale rázu duchovního utrpení, takže když označujeme nejvyšší štěstí duší slovem „nebe“, tak za největší neštěstí, kterému je přiděleno místo nižší, používáme slovo „peklo“, které je daleko od nejvyššího štěstí a je v rozporu s ním.³⁴³ Starý i Nový Testament vypráví mnoho věcí o pekelných trestech, které, jak se zdá, by se vůbec neměly brát doslovně. „Až vyjdou, spatří mrtvá těla mužů, kteří mi byli

---

³³⁸ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 188.

³³⁹ BIBLENET [19.10.2019] <http://www.biblenet.cz/b/Cor1/15>, Korintským 15:28

³⁴⁰ AUGUSTIN, Křesťanská vzdělanost: De doctrina christiana, s. 623-30.

³⁴¹ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 190.

³⁴² Tamtéž, s. 190.

³⁴³ ABELARD, Peter, John MARENBNON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 192.

nevěrní. Jejich červ neumírá, jejich oheň neuhasne; budou strašlivou výstrahou všemu tvorstvu.³⁴⁴ A jinde. „Svádí-li tě k hříchu tvá ruka, utni ji; lépe je pro tebe, vejdeš-li do života zmrzačen, než abys šel s oběma rukama do pekla, do ohně neuhasitelného.“³⁴⁵ (Origénes doslova následoval těchto pokynů a vykastroval se. Byl následně exkomunikován. Paradoxem je, že to byl on, kdo vytvářel hermeneutický rozbor Bible.) A zase. „Otče Abrahame, smiluj se nade mnou a pošli Lazara, ať omočí aspoň špičku prstu ve vodě a svlaží mé rty, neboť se trápím v tomto plameni.“³⁴⁶

Tyto věci se v žádném případě nemohou brát skutečně doslova, protože duše, už za sebou zanechala své tělo. Z toho vyplývá jak ze Starého, tak z Nového zákona, to, co se říká o pekle, by se mělo brát spíše v mystickém smyslu než v tělesném. Lazarovu duši je třeba chápat jako něco duchovního, ne jako tělesnou věc, takže peklo je duchovní mučení, o kterém se říká, že je do něho pohřbena duše bohatého člověka. Dokud duše nemají těla, není snadné popsat nebo tomu porozumět.³⁴⁷ Pokud Prorok uvedl „červ neumírá, jejich oheň neuhasne“, jedná se o samotnou duši a druh vnitřního nahlodání díky svědomí a ze zoufalství strachu o milost, že jejich trest bude zvýšen. Oheň je chápán jako ten, kterým budou mučeni, když znovu získají svá těla, pak je pro pojem pekla snadné definovat duchovní i tělesné tresty zatracených.³⁴⁸

Boží moci budou vzkříšená těla podle zásluh každého člověka, kdekoliv oni budou, obdobně i trest dopadne na hříšníky, kdekoliv budou. „Zamírím-li k nebi, jsi tam, a když si ustelu v podsvětí, také tam budeš.“³⁴⁹ Duše zlých lidí jsou v pekle mučeny jako zlí duchové, kteří žijí ve vzduchu a nosí s sebou všude jejich neměnné utrpení. Je jisté, že tyto duchové si zaslouží větší utrpení, protože jsou bezpochyby více bezbožní. Kdo může popřít, že duše bezbožných budou v tělech, když se znovu probudí a ponесou s sebou svůj trest.³⁵⁰

Utrpení duše, které se odděluje od těla ve smrti, je tak velké, že i když to trvá velmi krátkou chvíli, je to považováno za dostačující pro očištění jakéhokoli hříchu, což si

---

³⁴⁴ BIBLENET [19.10.2019] <<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Isa&no=66>>, Izajáš 66:24

³⁴⁵ BIBLENET [19.10.2019] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Mark&no=9>, Marek 9:43

³⁴⁶ BIBLENET [19.10.2019] <http://www.biblenet.cz/app/b?book=Luke&no=16>, Lukáš 16:24

³⁴⁷ Tamtéž, s. 192.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 194.

³⁴⁹ BIBLENET [19.10.2019] <http://www.biblenet.cz/b/Ps/139>, Žalmy 139:8

³⁵⁰ Tamtéž, s. 198.

nezaslouží věčné ztracení. Dokonce jsme četli o některých duších těch, kteří zemřeli a byli ztraceni, že se nechtěli vrátit do současného života, aby byli spaseni dobrými skutky, pokud by byli nuceni projít smrtí ještě jednou na konci jejich života. Když někteří světcí umírali, jejich duše naprosto odmítly jít ke štěstí ze strachu z bolesti, kterou by pociťovaly, kdyby se vzdálily od svých těl, dokud jim Pán nepřikázal, aby je vzali andělé bez utrpení.³⁵¹ Z toho je zřejmé, jaké velké je utrpení přináší pro duši smrt. Boží síla však může toto utrpení zcela odstranit od kohokoli, kdo si to přeje. Chvála slávu Boží moci, pokud ten, kdo je bezpochyby všude skrze svou moc, poskytuje po smrti trest stejně jako slávu a štěstí na všech místech, bez jakéhokoliv omezení, končí rozbor křesťan.³⁵²

Popsali jste, jaké je naše nejvyšší dobro a jaké je naše největší zlo, reaguje filozof. Zbývá, abyste vysvětlil, jakými způsoby lze rozpoznat cestu k nejvyššímu dobru a cestu k největšímu zlu, čím více je poznáme, tím lépe budeme schopni se držet správných cest. Bude to třeba definovat, abychom byli schopni rozlišit, co je nazýváno dobro a co zlo. Naši autoři popsali, jaký rozdíl je mezi zlem, dobrem a neutralitou. Je na vás, abyste popsal tyto rozdíly a uvedl příslušné příklady.³⁵³

Když se o člověku říká, že je „dobrý“, nebo o řemeslníku, musí být slovo „dobrý“, aby mělo svůj smysl připojeno ke slovu. Bezpochyby říkáme o člověku, že je dobrý, kvůli svému dobrému chování, o řemeslníku se znalostí jeho oboru, o koni díky jeho síle, rychlosti a užítku. Význam „dobrého“ se liší podle slova, jež je k němu připojené. Když říkáme, že zloděj je „dobrý“ nebo „nejlepší“ v tom, že má dovednost loupit, není tím myšlena morální kvalita dané osoby, ale spíš naopak. Když se řekne, že něco nezpůsobilé k určitému výkonu, může to být definováno jako „dobrá věc“, pokud zamezí díky své nezpůsobivosti zlu. Něco se považuje za neutrální, když daná věc, není ani dobrá, ani zlá, skrze její existenci.³⁵⁴ (Abélard skrze ústa křesťana definuje Aristotelovy Kategorie.)

Stanovit definice pro všechno, abychom byli přesné schopni odlišit všechny ostatní věci, je zvláště těžké, a není dost času na přemýšlení o všech definicích. Je mnoho věcí,

---

³⁵¹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 200.

³⁵² Tamtéž, s. 202.

³⁵³ Tamtéž, s. 204.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 206.

keré nemůžeme v definici zachytit, nebo je pojmenovat, mysl je často srozumitelnější než jazyk.³⁵⁵

Existuje známé přísloví, pokračuje křesťan, je téměř těžké, aby dobrá věc mohla ublížit a jakkoliv zlá věc mohla udělat dobře. Zvažte takový příklad někoho, kdo se dlouho věnuje dobrým skutkům, které se hromadily s chválou o jeho ctnostech, a pak se ho ujme pýcha, nebo někdo jiný vzplane závistí. Takže tedy je jasné, že zlo může pocházet z dobra a často je dobro dokonce příčinou zla.³⁵⁶ Další příklad je kajícnost za hřích, je sama o sobě spíše zlem než dobrem, protože to trápí mysl a je neslučitelná s dokonalým štěstím, protože přináší zármutek. Přesto nikdo nepochybuje o tom, že je nezbytná pro odpuštění hříšníků. Rovněž nejvyšší ďábelská zvrácenost často používá dobré věci ke zlým a proměňuje je v příčiny velmi zlých účinků. Pán jedná opačným způsobem, takže přichází mnoho dobrých věcí z těchto velmi zlých věcí, které ďábel bezbožně vymýšlí.³⁵⁷ (Pasáž z Augustina, *De civitate Dei*.)

Tyran i legitimní vládce skutečně mohou používat stejný meč, který je zlem pro tyranovo násilí, dobrem pro vladařovo panování. Věřím, že neexistují žádné nástroje, které by se nedaly použít zároveň pro dobrý či zlý úmysl. S ohledem na každou osobu, jestli je dobrá, nebo zlá, je příčina dobrých věcí a stejně tak zlých věcí, a skrze ně dochází k tomu, že existují dobré věci a stejně zlé věci.³⁵⁸

Nezdá se však, že by se dobrý člověk se lišil od zlého jen v tom, že vykonává dobro. Často se stává, že jednu tutéž věc dělají různí lidé takovým způsobem, že v důsledku svých záměrů to jeden dělá dobře, druhý špatně. Předpokládejme například, že dva lidé oběsili odsouzeného zločince, ale jeden z nich tak činí jen proto, že ho nenávidí, druhý proto, že jeho povoláním je vykonávat tuto spravedlnost. Spravedlivé oběšení vykonává ten druhý, protože je to děláno se správným úmyslem, ale nespravedlivě jednoznačně první, protože to nedělá z lásky ke spravedlnosti, ale z dychtivosti nenávisti nebo hněvu.³⁵⁹ (Pro Abélarda je rozhodující úmysl jednajícího, je-li je dobrý či špatný, ne jeho důsledek, ve smyslu viny.)

---

³⁵⁵ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 208.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 208.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 210.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 210.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 212.

Někdy se má za to, že jsou zlí lidé nebo dokonce samotný ďábel, který spolupracovat s Bohem na stejném skutku, jako to bylo v Jóbově případě. Jóbův majetek byl odebrán Satanem, a přesto Jób sám říká, „Z života své matky jsem vyšel nahý, nahý se tam vrátím. Hospodin dal, Hospodin vzal; jméno Hospodinovo buď požehnáno.“³⁶⁰ (Abélard podobně ukazuje vinu či nevinu na Jidášově příkladu, co je Boží prozřetelnost a co lidský úpadek, uvedeno v první kapitole.)

Lidé, kteří jsou postiženi ďáblem nebo tyranem, jsou buď očištěni od hříchu nebo se za příkladnou trpělivost či z jiného důvodu, zvýší jejich zásluhy. Ďábel udělal zlo pro Jóba a Pán udělal dobře, aby to dovolil: Jób svým jednáním potěšil Pana a jeho zásluhy se zvýšily.³⁶¹

Všechno, co přijde, přijde z nutné příčiny. Pro nic se nic nestane, pokud jeho původ nemá legitimní příčinu a není dán předchozí důvod pro to.³⁶² V tomto komentáři se to ukazuje, pokračuje křesťan, otevřeně bez ohledu na to, co kdokoliv dělá, že se vše děje racionálním způsobem, vše se stává dle Božího plánu a Božské prozřetelnosti. Vše má racionální důvod a Bůh zná pravou příčinu.³⁶³ Je tedy zřejmé, že se nic neděje, pokud to Bůh nedovolí (ve skutečnosti by se nedalo nic udělat, pokud by to sám nechtěl). Bůh v žádném případě nedovolí nic bez příčiny a rozumí všemu, co děje. Jak činům dobrým, tak zlým.

Když to, čemu se říká zlo, je dobře uspořádáno a umístěno na svém místě, lépe vyniknou dobré věci, jež jsou příjemnější a chvályhodnější ve srovnání se zlými věcmi. (Hérakleitos tvrdil, že na pozadí šerednosti vynikne krása.) Bůh je naprosto dobrý a nedovolí, aby v jeho díle bylo něco zlého. Nemělo by se pochybovat o Bohu, co dělá dobře, i když dovoluje, aby se stalo cokoli, co se děje, i to špatné.³⁶⁴ (Abélard skrze křesťana uvádí Augustinovy myšlenky.) Bůh je skutečně nazýván všemocným, právě z tohoto důvodu, že může dělat, co si přeje.

---

³⁶⁰ BIBLENET [19.10.2019]

<<http://www.biblenet.cz/app/b?book=Job&no=1&search=Otev%C5%99%C3%ADt>>, Job 1:21

³⁶¹ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 212.

³⁶² PLATÓN. Timaios: Kritias, s. 20

³⁶³ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 216.

³⁶⁴ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*, s. 217.

Často jsme proto podvedeni a říkáme, že je pro nás dobré udělat to nebo ono, o čem by si všichni mysleli, že by se to mělo udělat, ale protože se to liší od Božího plánu, neříkáme pravdu. V důsledku této chyby, ale nejsme vinní lhaním, protože tomu věříme, i když to není pravda. Z tohoto důvodu je zvláště důležité učení pravdy, kterou bychom měli vždy říkat, když se modlíme k Bohu. „*Přijď tvé království. Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi.*“³⁶⁵ Pokud se nemýlím, to, co jsem řekl, je teď dost na to, aby bylo ukázáno, jak by se mělo slovo „dobré“ chápat. Budete-li chtít, přidejte, co zbývá dodat, končí křesťan dialog s filozofem.³⁶⁶ (Zde celý dialog končí, buď nebyl záměrně dokončen, nebo jej Abélard, při své chatrném zdraví nestačil dopsat.)

3.4. Shrnutí

Etika je podle filozofa první rozhodující filozofickou disciplínou, pokud jde o lidské poznání zabývající se nejvyšším dobrem a problematikou pravé blaženosti člověka. Pravdy přijímané vírou musí být uchopitelné rozumem, aby si byl člověk jistý, že nepřijímá bludy a mohl proti ní uvést racionální argumenty. Podle křesťana je učení Krista dokonalejší a lepší než morální učení filozofů, protože výrazněji nabádá k cnosti a připomíná naději na věčný život, přitom filozofické učení zdůrazňuje jen cnosti a nic vyššího.³⁶⁷ Křesťan poukazuje v dialogu na neporovnatelnost filozofické a biblické řeči a na omezené možnosti filozofie v oblasti víry. (Naráží tady na sebe odlišné způsoby a metody biblické exegeze, vedené k odlišným závěrům. (Abélard zde rozlišuje trojí smysl textů Písma, historický, morální (výchovní) a mystický.)³⁶⁸

Filozof argumentuje podstatou a principy přirozeného zákona. Můžeme zde zařadit kupříkladu uctívání Boha, lásku k rodičům, k bližnímu, spravedlnost apod., které jsou platné pro všechny lidi, bez těchto cností nelze získat žádné zásluhy pro budoucí lepší život v nebi.

Dialog se ubírá racionálním zdůvodněním a definováním pojmů „dobrý“ a „zlý“. Dobré, respektive zlé konání, se hodnotí podle záměru a svobodné vůle jednajícího, jinak jsou skutky samy o sobě indiferentní. (Důraz je založený na záměru jednajícího *intentio*,

---

³⁶⁵ BIBLENET [19.11.2019] <<http://www.biblenet.c> Matouš 6 z/b/Matt/6>, Matouš 6:10

³⁶⁶ ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI, *Collationes*, s. 222.

³⁶⁷ FILOZOFIA, Roč. 68, VAŠEK, M., s. 486.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 487.

jež Abélard rozpracoval v Etice.) Křesťan se domnívá, že všechno nelze ohraničit definicí, což v konečném důsledku potvrzuje i filozofie samotná.³⁶⁹

Abélard v závěru dialogu připustil, že zdánlivě dobré konání nemusí být v konečném důsledku správné, protože nemusí být v souladu s Boží vůlí. Do hry tedy vstupuje Boží vůle, která je nad lidskou vůlí a vlastně nad racionálním zdůvodňováním konání.³⁷⁰

3.5. Interkulturní dialog z dnešního pohledu

Kdybychom měli hodnotit Abélardův *Dialog* z dnešního pohledu, tedy respektive jestli byla splněna kritéria dialogu pro dnešní interkulturní a náboženský dialog, musíme se podívat na současné autory. Úkolem nebude představit všechny názorové proudy dialogu dnešního interkulturního světa, ale alespoň některé pro hodnocení, zda Abélardova metoda alespoň z části splňuje požadavky dnešní doby. James Fleming, irský římskokatolický kněz s bohatými zkušenostmi v muslimsko-křesťanském vzájemném dialogu, nastavil, jaké atributy by měly splňovat smysluplný dialog napříč kulturami a náboženství.³⁷¹

Při hledání pravdy mluvíte s ostatními jako rovnocenní partneři. Tento bod Abélard, z výše uvedeného rozboru *Dialogu* splňuje, zvláště u Žida, kterého nijak společensky nesnižuje za praktikování jejich zákonů, byť jsou někdy proti logice. Jsou rovnocennými partnery.

Pro skutečnou konverzaci je nutný poslech i mluvení. Pamatujte na slova sv. Františka z Assisi: „Musíme kázat evangelium všude a vždycky, a pokud je to nezbytně nutné, můžeme k tomu použít i slov.“³⁷² Zde Abélard skrze filozofova, jasně nastavil parametry, poslechu a mluvení, tedy respektování a prostoru každého účastníka dialogu.

Mít smysl a cit pro setkávání se s novými věcmi, někdy neobvyklými a překvapující a být zároveň žádostiv po nových znalostech o kultuře a náboženství druhé osoby. Abélard v dialogu prakticoval trpělivost a zájem poznat něco nového.

---

³⁶⁹ FILOZOFIA, Roč. 68, VAŠEK, M., s. 487.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 487.

³⁷¹ SWIDLER, Leonard, *Toward a Universal Theology of Religion*, s. 26.

³⁷² KŘESŤAN DNES [16.12.2019] <<https://www.krestandnes.cz/moderni-reformace-cast-4/>>

Naučit se rozumět tomu, čemu jiní skutečně věří a cení si. A protistraně vyjádřete své přesvědčení, že budeme respektovat jejich hodnoty a jejich vlastní požadavky. Abychom pak mohli s těmito zkušenostmi a znalostmi pracovat a rozvíjet se. Zde se Abélard velmi šetrně snaží chápat jinou kulturu a náboženství, aby nejen se vcítil do partnera dialogu, ale hlavně, aby navázal na společné body a logicky je rozvíjel.

Být upřímný ve sdílení svých přesvědčení a nesnažit se přizpůsobit. Jiné kultury tohle vidí a ztrácí pak úctu k vám. Zde Abélard rétoricky je dost přesvědčivý a neústupný, ale při shodném názoru nemá problém se souhlasem.

Nesnažit se negativně vyjadřovat o jiné víře a o jejich praktikách. V dialogu nezazněla slova neúcty, ale věcný argument na dané téma. Vše se odehrávalo v seriózním konceptu respektu mezi všemi stranami.³⁷³

Úkolem mezikulturního dialogu není ostatní přesvědčovat o přednosti své víry ani o přesvědčování vstupu do ní, ale být věrný své vlastní víře. Zde nebyl ani jeden z účastníků dialogu žádnou formou nucen k víře jiné. Vše se odehrávalo v duchu hledání společného bodu.

Úkolem dnešního interkulturního dialogu je vnímat ostatní kultury, jako vzácný dar, (pestrost názoru) pluralitu názoru, a ne jako hrozbu. Tedy z dnešního pohledu bez xenofobních předsudků. V tomto bodě Abélard ukázal, že nedělá rozdíly mezi pohanem Židem a křesťanem jak v rasovém, tak kulturním rozdílu. Vnímá toto prostředí jako pozitivní, tedy možnost se něco nového dozvědět, pochopit a obohatit se navzájem,

Dalším bodem je určitý étos dialogu, tedy nezneužívat svého postavení z pozice síly a být tolerantní a ohleduplný. Žid na začátku dialogu vyslovuje obavu, zda nebude zesměšňován z pozice vědomostí, které filozof měl. Abélard zde srozumitelně ukázal, že všichni lidé jsou v dialogu rovnocennými partnery, nezávisle na stupni vzdělanosti. Ústy filozofa zažehnal obavu proti sofismu.³⁷⁴

---

³⁷³ SWIDLER, Leonard, *Toward a Universal Theology of Religion*, s. 26.

³⁷⁴ SWIDLER, Leonard, *Toward a Universal Theology of Religion*, s. 27.

Posledním bodem tohoto kněze je apelace na naše rozdíly, které nás mohou změnit k lepšímu, takže se při kontaktu s jinými kulturami máme radovat, neboť nám přináší bohatství. Na konci dialogu filozofa a Žida soudce zdůrazňuje, že nebude soudit žádnou stranu, ale že je rád obohacen novými myšlenkami.

Ivo Štampach ve svém příspěvku na konferenci o mezináboženském dialogu v roce 2007 upozorňuje, že nelze vést dialog, pokud si nebudeme vědomi toho, že existuje více náboženství a tato náboženství se skutečně jedno od druhého liší.³⁷⁵ Toho si byl Abélard plně vědom a stejně, jak o tom píše Štampach, jej těší možné obohacení ze strany partnerů dialogu.³⁷⁶

Náboženské světy se prolínaly a střetávaly od pradávna. Jejich vzájemné soužití však mnohdy neprobíhalo bez bojů a násilí, přestože zde byly i pokusy žít vedle sebe a navzájem se tolerovat. Tomáš Halík poukazuje na to, že mezináboženský dialog představuje novou alternativu zcela odlišnou od těch předchozích, neboť jen žít vedle sebe je v současné době nedostačující.³⁷⁷ Pokud povedeme dialog, znamená to, že i při zachování našich tradic a vyznání jsme schopni a ochotni tolerovat vyznání jiných. Nechceme s nimi bojovat, ale porozumět jim a poznat je. Můžeme se učit jeden od druhého, aniž bychom ztratili vlastní identitu. Jak už bylo uvedeno výše, v *Dialogu* vidíme, že Abélardovi jde o porozumění jiných náboženství a nalezení společné cesty k Bohu.

Z předchozí kapitoly vyplývá, že dialog by měl mít nastaveny určité hodnoty pro splnění věcného a smysluplného dialogu, tedy bez jakýchkoliv společenských nešvarů, jako jsou pomluvy, předpojatost nebo dokonce nenávisť vůči druhé straně. Katolický dokument *Dialog a misie* hovoří o dialogu odborníků, dialogu života, dialogu spolupráce a dialogu zkušenosti.³⁷⁸

---

³⁷⁵ ŠTAMPACH, Ivan. Náboženství v singuláru a plurálu. In *Mezináboženský dialog se zřetelem k tzv. abrahámovským náboženstvím: sborník z konference v Praze 25.-26.10.2007*. Praha: Dingir, 2007, s. 21.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 23.

³⁷⁷ HALÍK, Tomáš. K filosofickým a teologickým předpokladům mezináboženského dialogu. In *Mezináboženský dialog se zřetelem k tzv. abrahámovským náboženstvím: sborník z konference v Praze 25.-26.10.2007*. Praha: Dingir, 2007, s. 59.

³⁷⁸ THE DIALOGUE DECALOGUE [16.12.2019] <https://www.gvsu.edu/cms4/asset/843249C9-B1E5-BD47-A25EDBC68363B726/dialoguedecalogue.pdf> s. 1

Existují jednotlivé typy a roviny mezináboženského dialogu, konceptuální, spirituální, prakticko-etický tedy dialog života. Atributy dialogu konceptuálního vychází z inkluzivistických a pluralistických východisek, které zpravidla kladou velký důraz na univerzální struktury lidské religiozity. Konceptuální dialog se vychází z věroučných výpovědí. Zastánci toho dialogu hledají společné znaky a podobnost rozdílných kultur, přitom všem si uvědomují, že může přirozeně dojít ke střetům názorů z důvodu pravdivosti jednotlivých náboženských tradic. Dialog na spirituální rovině není přímo dialogem, který propojuje více účastníku v dialogu, ale spíš o společnou spirituální praxi a duchovní zkušenost. Tato forma dialogu je brána jako společné vzájemné duchovní svědectví všech zúčastněných, tedy v praktické rovině.

Dialog na rovině prakticko-etické, tedy dialog života, se zaměřuje na prameny etického učení jednotlivých náboženských tradic (zdůrazňuje Hans Küng), zde účastníci dialogu mohou daleko více dojít ke shodě než v rovině věroučné. Jednotlivá náboženství zde do určité míry mohou mít shodu na nejvyšších mravních ideálech lidského života, tedy i v pravidlech mezilidských vztahů. Problém nastává, když se etické v rovině se začíná promítat rovina věroučná. Zastánci dialogu na etické se nenechávají odradit rozdílností kultur, jejich cílem je především lepší svět po všechny národy, tedy bez násilí a bezpráví.³⁷⁹

Americký teolog a profesor Leonard Swidler, který se dlouhá léta zaměřuje na mezináboženský dialog, rozlišuje čtyři druhy dialogu: dialog rukou, srdce, svatosti a dialog hlav.³⁸⁰ *Dialog rukou* je dialog spolupráce mezi národy, ne všichni se máme stejně dobře a je nám naše země opravdovým domovem, proto je nutná humanitní, ekonomická a společenskopolitická spolupráce. *Dialog srdce* je dialogem života, poznávat cizí kultury skrze soužití s nimi a vzájemně se respektovat. *Dialog svatosti* je dialogem náboženské zkušenosti, účastníci dialogu si mohou sdílet své vnitřní pocity a zkušenosti z praktikování víry. *Dialog hlav* je dialog náboženských odborníků napříč všemi kulturami, jenž lépe umožní se vzájemně pochopit a poznat.³⁸¹

---

³⁷⁹ HÄRING, Hermann. Hans Küng a jeho dílo, s. 21

³⁸⁰ THE DIALOGUE DECALOGUE [16.12.2019] <https://www.gvsu.edu/cms4/asset/843249C9-B1E5-BD47-A25EDBC68363B726/dialoguedecalogue.pdf> s. 1

³⁸¹ ČERVENKOVÁ, Denisa. Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, s. 121.

Leonard Swidler dále přichází s myšlenkou Desatera dialogu (podobně jako James Fleming), které je obdobně jako Desatero přikázání, dáno jasnými, neměnnými pravidly. Z mnemotechnických a pedagogických důvodů jsou tato pravidla takto označena alespoň pro Židy, muslimy a křesťany. Pro verzi sekulární je tento název pozměněn na principy.

Definicí prvního přikázání dialogu je dán účel, aby se při vedení rozhovoru o společném tématu mezi dvěma nebo více osobami s odlišnými názory, mohl každý účastník učit od druhého, a zároveň se mohl pozitivně rozvíjet a růst. A podle toho pak jednat. Účelem není se vymezit vůči druhému, ale pochopit ho. Druhé přikázání či princip je mezináboženský, interideologický dialog musí být oboustranným projektem, v rámci každého náboženského nebo ideologického společenství. Tedy ne jenom mezi jedinci jako jsou muslim a Žid, ale mezi jejich celými komunitami.³⁸²

Třetí přikázání říká, každý účastník musí vstupovat do dialogu s úplnou upřímností a čestností. Předpoklad zdárného dialogu je důvěra, poctivost a upřímnost, která se čeká od všech účastníků dialogu. Čtvrté říká, že v mezináboženském meziideologickém dialogu nesmíme porovnávat naše ideály s našimi s ideály a praxí. Kupříkladu porovnávání s upalováním živých vdov hinduistu a upalováním čarodějnic křesťanu v minulosti.³⁸³

Páté: každý účastník musí definovat sám sebe. Pouze Žid může definovat, co znamená být židem a křesťan křesťanem. Šesté: každý účastník musí jít do dialogu bez ukvapených a razantních předpokladů, pokud jde o protiargumenty, tedy účastník dialogu by měl být partnerem druhého a otevřeně a citlivě naslouchat druhému v dialogu.³⁸⁴

Sedmé: dialog se může uskutečnit pouze mezi rovnými, tedy těmi, kteří se přicházejí učit, nebo „par cum pari,“ jak to vyjádřil druhý vatikánský koncil (1962–65). Oba se musí od sebe navzájem učit. Osmé: v dialogu by měla panovat vzájemná důvěra.

Deváté: osoby, jež vstupují do mezináboženského a ideologického dialogu, musí být minimálně sebekritické jak vůči sobě, tak vůči svým vlastním náboženským či

---

³⁸² ČERVENKOVÁ, Denisa. Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, s. 122

³⁸³ Tamtéž. s. 122

³⁸⁴ THE DIALOGUE DECALOGUE [16.12.2019] <https://www.gvsu.edu/cms4/asset/843249C9-B1E5-BD47-A25EDBC68363B726/dialoguedecalogue.pdf> s. 3

ideologickým tradicím. Nedostatek takové sebekritiky zapříčiní, že na všechny otázky by předem platili správné odpovědi, taková konverzace by nemela smysl. Desáté: každý účastník dialogu musí zakusit náboženství nebo ideologii partnera „zevnitř“ (tedy o vcítění se do druhého), neboť náboženství či ideologie není pouze záležitost hlavy, ale také ducha, srdce a „celého člověka“.³⁸⁵

Interkulturní a mezináboženský dialog má dle u Leonarda Swidlera tři fáze (trochu dle mého pohledu připomíná principy fenomenologie, Intence a epoché) V první fázi se zbavujeme dosavadních poznatku a představ o druhé straně (unlearn, misinformation), které nám umožní se nově se učit bez předsudku. Druhá fáze nám umožňuje poznávat hodnoty v partnerově tradici, tak partnerovi tradici naši a prožívat ji spolu. Třetí fáze je o novém poznání o nové realitě, o nové dimenzi poznání, kterou nám přinesl trpělivý dialog a tolerance.³⁸⁶

Denisa Červenková ve své publikaci *Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu* hovoří o spiritualitě dialogu, která by měla napomáhat k pozitivnímu budování interkulturních a mezináboženských vztahu. Její součástí jsou otevřenost a receptivita, autentická lidskost, kontemplativní postoj, etický maximalismus.³⁸⁷

Otevřenost a receptivita, základem dialogu je brát vážně teologický základ kultur a jejich náboženské tradice, a schopnost tuto odlišnost akceptovat. Otevřenost a respekt by měl být důležitým předpokladem k pravému poznání člověka z rozličných kultur, kterým pak můžeme předejít případným nedorozumění a předsudkům, jež by bránilo smysluplnému dialogu.³⁸⁸

Receptivita znamená být sensitivní (chápavý) vůči jinému, odlišnému, a zároveň to znamená kultivovat své vlastní rozlišovací schopnosti. Neznačená ale potlačování naší identity, či její ztrátu jen abychom dosáhli souhlasných stanovisek. Jde především o její zachování a porozumění té odlišné bez jakékoliv soutěživosti či nadřazenosti. „Odvaha k uznání odlišnosti druhého tvoří výchozí bod a cestu k autentickému mezilidskému

---

³⁸⁵ THE DIALOGUE DECALOGUE [16.12.2019] <https://www.gvsu.edu/cms4/asset/843249C9-B1E5-BD47-A25EDBC68363B726/dialoguedecalogue.pdf> s. 4

³⁸⁶ Tamtéž, s. 5.

³⁸⁷ ČERVENKOVÁ, Denisa. *Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu*, 2018, s. 121.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 121

dialogu.“ Otevřenost znamená vzájemně si naslouchat a vzájemně si porozumět. Při interkulturním může dialogu docházet k prolínání tradic a změně identit. „Pokud má mít náš dialog reálný dopad na utváření mezikulturních vztahů, je třeba cestu vzájemného poznání vskutku vnímat i jako svého druhu konverzi.“³⁸⁹

Dalším předpokladem je autentická lidskost, která je dalším předpokladem pro smysluplný dialog rozdílných stran. Toto lidství pramení v Kristu, zde není místo pro vnitřní spory, hašteřivost, vzájemná nevraživost, neúcta, povýšenectví apod. Autentické lidství, se projevuje postojem lásky, respektu a pokory, zároveň se neomezuje na racionální argumentaci a závěry, ale je orientováno na kvalitu vztahů.³⁹⁰

Kontemplativní postoj je racionální překonávání předsudků a obav z konfrontace odlišných postojů, jenž je dalším předpokladem pro smysluplný dialog. Je zásadním postojem vnímat jak jedince, tak celou společnost ze stran pozitiv i negativ v rámci jejich kulturních a náboženských tradic. „Kontemplativní postoj, který spiritualita dialogu vyžaduje, s sebou posléze přináší svobodu schopnost odlišit konstrukty a představy o skutečnosti od reality samotné.“³⁹¹

Etický maximalismus je interkulturní a mezináboženský dialog v pojetí křesťanské tradice pro samotné křesťany, který nese s sebou vazbu na konkrétní obraz Boha a jeho jednání v Kristu, jež vzorem jak pro konání jednotlivce, tak církve. Tento vysoký etický standard nese s sebou pravé atributy ctnosti, „jež silně akcentuje právě etické aspekty křesťanského vztahu k odlišným náboženským tradicím“. Jednat v lásce a následovat Krista, mít respekt k lidské důstojnosti z odlišných kultur, nezneužívat lidské slabosti, vyhýbat se jakémukoliv našili apod., je základním atributem lidství a podmínkou věčného dialogu. „Křesťany jejich víra učí milovat ostatní věřící, i když se druzí zdánlivě, či bezprostředně nemění. Kristus nás učí, že máme milovat nezištně, že máme být připraveni ujít s druhým míli navíc, nevyhledávat odplatu ve chvíli, kdy trpíme vinou špatného jednání druhého člověka, ale raději se snažit přemoci zlo dobrem. Nejde o znamení naší slabosti, ale o znamení velké duchovní síly.“³⁹²

---

³⁸⁹ ČERVENKOVÁ, Denisa. Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu, 2018, s. 121

³⁹⁰ Tamtéž. s. 122

³⁹¹ Tamtéž. s. 123

³⁹² Tamtéž, s. 124

3.6. Postoj katolíckej cirkve k mezikultúrnemu dialogu

V moderních dejinách otvoril bránu k mezináboženskému dialogu Druhý vatikánský koncil, neboť tehdy katolícka cirkev pozmenila pohľad na jiná náboženství.³⁹³ Do té doby se její pozornost neupírala k tomu, jestli ostatní náboženství mají nějaký svůj spásonosný význam, i když teology zajímalo, jestli je spása možná i mimo církev.

Věřoučná konstituce *Lumen gentium*³⁹⁴ v čl. 14 upřesňuje, jak chápat výrok, že mimo církev není spása. Církev založená prostřednictvím Ježíše Krista je nezbytná, ale „Věčné spásy mohou totiž dosáhnout všichni, kdo bez vlastní viny neznají Kristovo evangelium a jeho církev, avšak s upřímným srdcem hledají Boha a snaží se pod vlivem milosti skutečně plnit jeho vůli, jak ji poznávají z hlasu svědomí.“³⁹⁵

Pavel VI. v encyklice *Ecclesiam suam*³⁹⁶ (nepatří do dokumentů II. Vatikánského koncilu, i když vznikla v jeho době) zdůrazňuje význam mezináboženského dialogu, přestože ostatní náboženství nejsou v tomto dokumentu hodnocena pozitivně.³⁹⁷ V čl. 65 se výslovně píše, že církev by měla navázat dialog se společnostmi, ve které žije.

Deklarace *Nostra aetate* (o vztahu cirkve k nekřesťanským náboženstvím) vyzývá své věřící, aby vedli dialog s příslušníky jiných náboženství, chránili a uznávali mravní dobro, kulturní a společenské hodnoty, které tito věřící mají; přitom však mají svědčit o křesťanské víře.³⁹⁸ Katechismus katolíckej cirkve předkládá koncepciu vztahu súčasnej cirkevnej nauky k ostatním náboženstvím zejména s ohľadom na konstituciu *Lumen gentium* a deklaráciu *Nostra Aetate*.³⁹⁹

---

³⁹³ ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolícký pohľad na náboženskou pluralitu*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2016, s. 87.

³⁹⁴ *Lumen Gentium* [17.12.2019]
<http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19641121_lumen-gentium_cs.html>

³⁹⁵ LG 16.

³⁹⁶ *Ecclesiam suam* [17.12.2019]
<https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/encykliki/ecclesiam_suam_06081964.html#r3>

³⁹⁷ ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolícký pohľad na náboženskou pluralitu*, s. 86.

³⁹⁸ NA 2.

³⁹⁹ ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolícký pohľad na náboženskou pluralitu*, s. 91.

V průběhu II. vatikánského koncilu se vynořila otázka, zda „lze mimokřesťanská náboženství považovat za spásonosné činitele“⁴⁰⁰. Dokumenty tohoto koncilu však pouze uznávají, že tato náboženství mohou obsahovat některé prvky prostředkující milost, ale k možnosti spásy v ostatních náboženstvích se vyjadřují opatrně.⁴⁰¹ Základní linií tohoto koncilu rozvíjí encyklika *Redemptoris missio*, která zdůrazňuje přítomnost Ducha svatého nejen v jednotlivcích, ale v celé společnosti a dalších náboženstvích, tedy jeho univerzální působení, avšak vždy ve vazbě na Krista.⁴⁰²

Mezináboženskému dialogu je v katolické církvi stále věnována velká pozornost. Nebudeme zde zmiňovat všechny pokoncilní dokumenty, které se této tématice věnují. Považuji však za důležité uvést, že v roce 1964 byl papežem Pavlem VI. ustanoven Sekretariát pro nekřesťany, který byl v roce 1988 přejmenován na Papežskou radu pro mezinárodní dialog, jejímiž členy jsou jak zástupci katolické církve, tak zástupci jiných křesťanských i nekřesťanských tradic.⁴⁰³ Jejím úkolem je hledat cesty k mezináboženskému dialogu.

V posledních letech stojí tento dialog ve středu zájmu pluralistické teologie náboženství. Jejich představitelé jsou přesvědčeni o tom, že křesťané se musejí vzdát nároku na nadřazenost (jako nárok na nadřazenost je chápáno pojetí Krista jako jediného prostředníka a spasitele všech lidí).⁴⁰⁴ Katolická teologie přitom zastává názor, že vše, co je pravdivé a hodnotné v ostatních náboženstvích, pochází od Krista (toto je myšleno jako ocenění pro ostatní náboženství).⁴⁰⁵ Záměrem magisteria je pak respektovat pravdy a hodnoty obsažené v jiných náboženstvích.

Strategií dialogu pluralistické teologie náboženství je dosažení jednoty s ostatními náboženstvími. Aby toho bylo možné dosáhnout, je třeba redukovat možnost pravdivosti (či dokonce potlačit pravdivost) některých teologických tvrzení. Jinak řečeno, tato teologie navrhuje jakousi redukci a obměnu víry, aby bylo možné uznat stejnou hodnotu

---

⁴⁰⁰ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Křesťanství a ostatní náboženství: dokument Mezinárodní teologické komise z roku 1996 ; List biskupům katolické církve o některých aspektech křesťanské meditace*. Praha: Krystal OP, 1999, s. 6.

⁴⁰¹ ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*, s. 102.

⁴⁰² POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Křesťanství a ostatní náboženství*, s. 49.

⁴⁰³ ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*, s. 104.

⁴⁰⁴ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Křesťanství a ostatní náboženství*, s. 53.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 53-54.

všech náboženství.⁴⁰⁶ Tuto strategii však nelze vést s úspěchem, pokud ji aplikujeme na druhého účastníka dialogu. „Nejenže neobstojí vzhledem k nároku na pravdu svého vlastního náboženství, ale zároveň také eliminuje takový nárok u druhé strany.“⁴⁰⁷

Mezinárodní teologická komise naopak prohlašuje, že „způsob dialogu nesmí znehodnocovat obsah vlastní víry a vlastní etiky“⁴⁰⁸. Základem komunikace je uznání potřeby pravdy.

Mezináboženský dialog lze chápat jako setkání dvou bytostí stvořených k „obrazu Božímu“, přestože v jedné z nich je tento obraz zatemněn. Tedy jak křesťané, tak nekřesťané žijí v naději na spasení, na dialog pak můžeme nahlížet jako na nabídku cesty ke spáse.⁴⁰⁹ Dialog katolické církve „zviditelňuje a zpřítomňuje poslání věčného *Slova a Ducha svatého* v ekonomii spásy“⁴¹⁰ Mezináboženský dialog lze tedy chápat jako součást „přípravy na evangelium“, jak jej určil Bůh (Otec).⁴¹¹

---

⁴⁰⁶ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Křesťanství a ostatní náboženství*, s. 55.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 55.

⁴⁰⁸ Tamtéž, s. 57.

⁴⁰⁹ Tamtéž, s. 61.

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 63.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 64.

Závěr

Abélard ústy filozofa nejprve vede dialog s Židem, jenž obhajuje správnost psaného Starého Zákona. Filozof je racionálním obhájcem nepsaného přirozeného mravního zákona, který určuje, že by každý člověk měl jednat spravedlivě a zároveň milovat Boha a bližního svého.

Jak Žid, tak křesťan i filozof, mají stejnou nejvyšší duchovní autoritu Boha, tedy stejný mravní cíl. Problematika mezi Židem a filozofem nastává, když filozof obhajuje cestu k tomuto cíli, cestu jinou, tedy cestu pomocí přirozeného zákona. Oproti tomu Žid směřuje k Bohu dodržováním psaného Starého zákona. Nadnesené řečeno, oba účastníci dialogu mají stejnou životní destinaci, ale každý z nich jinou jízdenku (vstupenku). Cílem bylo argumentačně obhájit, která z těchto jízdenek je platná, zda filozofova nebo Židova. Filozof racionálně a logicky zdůvodňuje přirozený zákon, jenž je zákonem Božím a z kterého prameni všechny zákony, tedy Starý, Nový i ten pozitivní.

Pádnými argumenty, které filozof dává, jsou mnohé citace ze Starého zákona, jež potvrzují existenci platnosti přirozeného zákona, který jako takový je dostačující pro spásu a milost Boží. Filozof mezi mnoha dalšími příklady uvádí seriózní a racionální důkazy o nadbytečnosti příkazu Písma a využívá přitom textů Starého zákona. Poukazuje na zásadní význam a příkladného chování postav Abraháma, Noema apod., kteří předcházeli psanému Zákonu. Bůh přijal jejich dobrovolnou nezištnou svobodnou poslušnost, která nepramení z předem předepsaných skutků. I ve svobodné poslušnosti může člověk bez striktního dodržování zákona dobře sloužit Bohu. Jako příklad je uváděn Abrahám, který vynikal svou poslušností ve vztahu jak k víře, tak k Bohu. V jeho případě nebylo rozhodující praktikování obřizky, která byla později stanovena Zákonem, ale byly to jeho zásluhy, které měl. Zásadní filozofovou odpovědí a názorem je dodržování přirozeného zákona, jež má být postačující pro dosažení spásy.

Z pohledu filozofa je důležitá samotná víra, která vychází ze srdce jednajícího, a ne bezmezná poslušnost, jež je vedena strachem před Božím hněvem. Židé dle filozofa jednají spíše senzitivně až pohansky, když přinášejí oběti, věří v zázraky apod. Žid jasně specifikuje primární důvody a nutnost dodržování jejich vlastních Zákonů, což je

nevyhnutelné a užitečné z hlediska rozšíření a upevnění židovského náboženství a jež zároveň slouží k potlačení zla.

Abélard ústy filozofa opouští polemiku a soudu a dialog začíná ubírat směrem k rozšíření vědomostí a názorů mezi dvěma rozdílnými kulturami. I tak lze, tedy konkrétně mezi Židem a filozofem, pojmout interkulturní dialog, jež slouží k vymezení a objasnění určitých praktik a zvyklostí kulturně rozdílných stran, kde v konečném důsledku nemusí dojít ke shodě. Podstatné však je, že tento dialog vede k vzájemné toleranci a respektu. Abélard dává od prvního dialogu jasně najevo Židovu neschopnost se myšlenkově a názorově posunout. Vyjadřuje se však s jasnou tolerancí a respektem, která do interkulturního dialogu měla patřit, kde není nikdo soudcem, ale partnerem otevřené diskuze, jež má obohatit všechny názorové strany.

V průběhu druhého dialogu, který se odehrává mezi křesťanem a filozofem, se obdobně jako u prvního dialogu rozpoznávají pravé cesty k Boží milosti. Zde je filozof jako u prvního dialogu rovněž zastáncem přirozeného zákona, jež má všechny patřičné atributy, které splňují ctnostný život, což je zásadním požadavkem života v každém společenství, které se řídí božími pravidly a je zárukou věčného blaženého života. Křesťan se v disputaci snaží dokázat, že jedinou platnou a pravou etikou je Nový Zákon. Víra dle filozofa musí být chápána rozumem, jinak vytváří mezi lidmi bludy. Pravá víra by neměla odporovat rozumu. Jestliže zjevené pravdy přijímané vírou nejsou uchopitelné rozumem, pak jim nelze s určitostí věřit.

Křesťan vidí v učení Krista dokonalejší a lepší morální učení, než nabízí filozofická etika, protože nabádá důsledněji k cnoti a slibuje naději na věčný život. Rázně napomíná filozofa, že Písmo svaté se nedá interpretovat doslova, v sobě totiž obsahuje historický, morální a mystický význam. Proto debata skrze křesťana objasňuje pojmy a představy pekla, nebe, nejvyššího dobra a zla apod. Abélard jako by přenechal slovo na závěr dialogu křesťanovi, jenž se dostal k argumentaci, která objasňuje jeho víru rozumem.

Nový zákon je pro Abélarda dokonalejší a praktičtější než Starý. V Novém zákoně se nacházejí prvky filozofické etiky, jež byla implementována církevními otci. Nový zákon nijak neodporuje přirozenému zákonu, i když nejsou filozof s křesťanem ve shodě. Poslední záležitostí, na kterou se dialog zaměřuje, je rozbor vůle boží a lidské. Lidé

mohou ctít Nový a přirozený zákon, ale pravou podstatu věcí nikdy nebudou vědět. Co je pro člověka nutné, nemusí být nutné pro Boha. Bůh je omnipotentní. Nekoná z nutnosti. Proto lidé, i když jsou odkázáni na přirozený zákon, jenž je patrný díky našemu rozumu, nemohou znát pravou podstatu věcí.

Přirozený zákon mají v sobě všichni lidé, i ti žijící v primitivních kulturách, jež kupříkladu zakazují incest apod. Víru v Boha si opravdu vymyslel člověk skrze svůj rozum a své srdce, kde mu byla v boží milosti dána láska, díky níž může vnímat a milovat Boha. V dialogu je patrné, že Abélard obhajuje své celoživotní myšlenky jak etické, tak náboženské. Tolerance a láska zaručují dobrý život jak v komunitě, tak mimo ni. Pluralita názoru a respektování jiných kultur jsou pro tento dialog patrné. Přirozený zákon jde v ruku v ruce s láskou a respektem jiných. Židé se Abélardovi jevíli jako národ s hloupými až divošskými tradicemi (zvláště pro Petra Ctihodného, u kterého Abélard na sklonku svého života přebýval), a přesto dialog končí s respektem a poděkováním za informace, jež mu Žid předal. Základy slušného chování, které nám umožňují žít v každé komunitě a nazýváme je přirozeným zákonem, jsou vodítkem pro lepší komunikaci i pro dnešní generaci napříč všemi kulturami. Přirozený zákon je základním pojítkem soužití mezi národy a rozdílnými kulturami, které například neznají písmo, aby si jakýkoliv zákon mohli nastudovat a praktikovat.

Posledním bodem této práce je, zda je Abélardův *Dialog* přínosem pro dnešní, postmoderní svět v rámci interkulturního a mezináboženského dialogu. Abélard se ve svém *Dialogu* opírá o eticko-racionální atributy principů přirozeného zákona z hlediska jeho funkčnosti jak pro vedení dialogu, tak užití v eticko-praktické rovině. Podobně jako Abélard, tak Leonard Swidler či James Fleming, se z pozice své profese zabývají metodou dialogu, tedy hledání spojnice dialogu v různorodém světě. Swidler, který v desateru dialogu ukazuje, základní principy (pravidla) smysluplného dialogu, které se opírají o vysoký křesťanský etický mravní standard, jež je veden láskou, tolerancí a racionalitou. Tedy nejedná se jen o racionální anebo duchovní přístup. Tyto parametry dialogu jsou transcendentní spojnicí v Kristu, která vyzývá k lásce, toleranci a odmítnutí násilí. V Abélardově *Dialogu* tato pravidla rezonují jak v rámci dialogu samotného, tedy jeho uchopení pro smysluplný dialog, tak v principech jednání jedince, společnosti, které by měly vést ke spáse.

Ukázali jsme si, že mezi vnímáním interkulturního dialogu v Abélardově pojetí a pojetí dnešní doby mnoho rozdílu není. Obecně jak přirozený zákon, kterým argumentuje Abélard, tak křesťanství nabízí návod jako základ pro vzájemnou komunikaci na celém světě rozdílných kultur a náboženství. Přirozený zákon, který se nese celým Abélardovým dialogem, je základním pravidlem pro interkulturní dialog. Vždy budou existovat nové teorie a principy pro interkulturní dialog, ale ten základní princip od dob Noema a Joba, který uvádí Abélard, přetrvává navěky. Přirozený zákon je základním pravidlem slušného chování jedince, které ovlivňuje celou společnost. Ukázali jsme si na mnoha dnešních autorech, že základní principy lidství, ať jsou nosné v přirozeném zákoně nebo v křesťanství, jsou platné a stále se rozvíjejí. Pro interkulturní dialog jsou etické křesťanské principy hlavním pilířem pro komunikaci mezi kulturami a náboženství, protože splňují vysoký etický standard a smysluplnost dialogu.

Seznam použitých zkratk

NA Věřoučná konstituce Lumen Gentium
CV Deklarace Nostra Aetate

Seznam literatury

- ABÉLARD, Peter, *Ethical Writings*, Hackett Publishing, 1995.
- ABELARD, Peter, John MARENBOON a Giovanni ORLANDI. *Collationes*. New York: Oxford University Press, 2001.
- ABÉLARD, Peter, *Dialog mezi filosofem, Židem a křesťanem (Dialogu inter Philosophum, Christianum et Iudaeum, sive Collationes)*, Michigan: Friedrich Frommann Verlag 1970.
- ADAMEC, Jiří. *Úvod do studia Aristotelova pojednání "O duši": (Peri psychēs - Peri psychēs - De anima)*. Brno: Filosofický seminář - katedra teorie, 2011.
- AKVINSKÝ, Tomáš. *Otázky o svědomí*. Přeložil Věra ŠTĚPINOVÁ. Praha: Krystal, 2010.
- ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. 2. rozš. vyd. Přeložil Antonín KRÍŽ. Praha: P. Rezek, 1996.
- ARISTOTELES. *Poetika: řecko-česky*. Praha: OIKOYMENH, 2008.
- ARISTOTELES. *Politika*. 2. vydání. Praha: Petr Rezek, 1998.
- AUGUSTIN. *Křesťanská vzdělanost: De doctrina christiana*. Přeložil Jana NECHUTOVÁ. Praha: Vyšehrad, 2004.
- Bible. 14. vydání (5. opr. vydání). Praha: Česká biblická společnost, 2008.
- BROADIE, A., ABELARD, Peter, *The Oxford Companion to Philosophy*, Oxford University Press 2005.
- BROWER, J. E., GUILFOY, K., *The Cambridge Companion to Abelard*, Cambridge: Cambridge University Press 2004.
- BUYTAERT, E.M., *Peter Abelard, proceedings of the international conference*, Leuven: University Press: Martinus Nijhoff 1974.
- DE LIBERA, A. *Středověká filozofie*, Bratislava: Archa 1994.
- DE VRIES, J., *Základní pojmy scholastiky*, přel. Pokorný, M., Saxlová, T., Praha: Rezek 1998.
- FERRANTE, M. *The word "Theology" from the Presocratics to Peter Abelard: Philosophy and Science*. *Filosofiâ i Kosmologiâ Vol 18*, International Society of Philosophy and Cosmology 2017.
- FLOSS, P. *Architekti křesťanského středověkého vědění*, Praha: Vyšehrad 2004.

- FLOSS, P. *Úvod do dějin středověkého myšlení*, Olomouc: UP 1994.
- HÄRING, Hermann. Hans Küng a jeho dílo, in: FLOSS, HÄRING, HOŠEK,
- HALÍK, Tomáš. K filosofickým a teologickým předpokladům mezináboženského dialogu. In *Mezináboženský dialog se zřetelem k tzv. abrahámovským náboženstvím: sborník z konference v Praze 25.-26.10.2007*. Praha: Dingir, 2007.
- HEINZMANN, R. *Středověká filozofie*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2000.
- HÉSIODOS. *Železný věk*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1976.
- HÖFFE, Otfried. *Platon, Politeia: herausgegeben von Otfried Höffe*. Berlin: Akademie Verlag, c1997.
- CHABADA, M., *Boethius z Dácie, jeho projekt blaženého života v diele O najvyššom dobre a odsúdenia z roku 1277*. *Filozofia*, 66, 2011.
- JACOBI, K., KING, P. *From intellectus verus/falsus to the dictum propositionis: The Semantics of Peter Abelard and his Circle*. Brill 1996.
- KARFIKOVÁ, L., *Ideje a slova. Studie k Augustinovi, Plótínovi, Abélardovi, Dionysiu Areopagitovi a Anselmovi*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh 2010.
- KRATOCHVÍL, Zdeněk; *Řeč o povaze bytí*. Praha: Herrmann a synové, 1993.
- MARENBOON, J., *Abelard in four dimensions: a twelfth-century philosopher in his context and ours, Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press 2013*.
- MARTIN, V., *Abélardova filozofická reflexia náboženského dialogu*. Bratislava: Filozofia 2013.
- MEYER, E., *The culture map: decoding how people think, lead, and get things done across cultures*, Paris: Kindle Edition 2014.
- MOREE, D. *Základy interkulturního soužití*, Praha: Portál 2015.
- NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*. Sv. 1. A-P, 3. vyd. Praha: Kalich 1992.
- OTISK, M., *Na cestě ke scholastice. Klášterní škola v Le Bec – Lanfrank z Pavie a Anselm z Canterbury*. Praha: Filosofía, 2004.
- PIEPER, J. *Scholastika*, Praha: Vyšehrad 1993.
- PLATÓN. *Timaios: Kritias*. 3., opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2003.

- PLATÓN. *Ústava*. Šesté, opravené vydání. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2017.
- PLÓTÍNOS. *Dvě pojednání o kráse*. Přeložil Petr REZEK. Praha: P. Rezek, 1994.
- PLÓTÍNOS. *Sestry duše*. Přeložil Petr REZEK. Praha: P. Rezek, 1995.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Křesťanství a ostatní náboženství: dokument Mezinárodní teologické komise z roku 1996 ; List biskupům katolické církve o některých aspektech křesťanské meditace*. Praha: Krystal OP, 1999.
- ROMMEN, Heinrich Albert. *The natural law: a study in legal and social history and philosophy*. Indianapolis: Liberty Fund, c1998.
- SCHAEFFLER, R. *Filosofie náboženství*. Praha: Academia, 2003.
- ŠTAMPACH, Ivan. Náboženství v singuláru a plurálu. In *Mezináboženský dialog se zřetelem k tzv. abrahámovským náboženstvím: sborník z konference v Praze 25.-26.10.2007*. Praha: Dingir, 2007.
- ŠTĚCH, O. *Dialog sekulárních a religiózních perspektiv*. Filosofický časopis, 57 (5), 767-773 (2009).
- WASHBUM, J., *The Role of Reason in Morality: The Case of Abelard's Ethics*, Universidad Nacional de Colombia 2010.
- ZACHOVÁ, I., KARFÍKOVÁ, L., *Sic et non = (Ano a ne) Abélard*, Praha: Vyšehrad 2008.

Internetové zdroje

- BIBLINET, – ekumenický překlad bible [30.11.2019]
<<http://www.biblenet.cz>>
- BIBLESERVER [14.12.2019]
<<https://www.bibleserver.com>>
- IEP, Prótagorás [30.11.2019]
<<https://www.iep.utm.edu/protagor/>>
- Kevin Guilfooy, Carroll College, USA, [30.11.2019] <<https://www.iep.utm.edu/abelard>>
- PAVEL VI. *Věřoučná konstituce Lumen gentium (LG)* [17.12.2019]
<http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19641121_lumen-gentium_cs.html>

PAVEL VI. *Encyklika Ecclesiam suam* [17.12.2019]

<https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/encykliki/ecclesiam_suam_06081964.html#r3>

PAVEL VI. *Deklarace Nostra aetate* [17.12.2019]

<http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_cs.html>

Stanford Philosophy. [30.11.2017]

<<https://plato.stanford.edu/entries/abelard/#Eth>>

Stanford Philosophy Peter King,[04.09.2019]

<<https://plato.stanford.edu/entries/abelard/#Eth>>

Umění teologického sporu, 2009 [15.10.2019]

<<https://www.teologicketexty.cz/casopis/2012-4/Umeni-teologickeho-sporu.html>>